

DE DONATIONE CONSTAN

ini quid ueri habeat, eruditorum quo-
rundam iudicium, ut in uersa
pagella uidebis.

Hoc in libello hæc continentur.

- fol
2 Donationis, quæ Constantini dicitur privilegium, Bartholomeo Pincerno de monte arduo ad Iulium. II. Pont. Max. interprete.
- 13 Laurentij Vallensis patritij Romani contra ipsum, ut falso creditum & ementitum privilegium declamatio, cum Vdalrici Hutteni equitis Germani ad Leonem. X. Pont. Max. præfatione.
- 21 Nicolaus de Cusa Tit. sancti Petri ad uincula de donatione Constantini.
- 29 Antoninus archiepiscopus Florentinus de eadem re.

DON I
Bar o
E
CC
ei Pic
cem
tation
gra
ue
m into
bibliothe
bellus
tantini
llum e
e pater
Siluestr
a Const
Lauren
m de fal
s opinio
exandri
ilgenti
diplo
rum, cur
olophor
guz lat
ne longi
Edic
ca
fix
ine fan
Et filij
onstant
ore dor
acus, go

DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS

Bartholomei Picerni de Monte arduo ad Iulium. II.
Pontificem maximum præfatio edicti siue
donationis diui Constantini, quam e
græco in latinum se asse-
uerat conuertisse.

Vm inter legendum in hac tua celeberrima
bibliotheca, beatissime pater, occurrisset mihi
libellus quidam græcus, qui donationem Con-
stantini continebat, æquum mihi uisum est
illum e græco in latinum conuertere, & cum
tibi sanctissime pater inscribere debere, qui uicarius Chri-
sti, & Petri, ac Siluestri successor existis. Quippe cū multi
sint, qui falsam Constantini donationem esse asseruerint, in-
ter quos est Laurentius Vallengis, uir haud sane inerudi-
tus, qui librum de falsa donatione Constantini scribere au-
sus sit. Cuius opinionibus optime refragatur Reueren-
dissimus Cardinalis Alexandrinus Iuris utriusque consultissimus, & il-
lius obiecta diligentissime confutat. Existimabat uir ille
fortasse, ut quod ipse non legerat, non posset apud alios re-
periri. Nec mirum, cum tantę mordacitatis extiterit, ut Ari-
stotelem philosophorum principem carpere nō dubitaret,
& omnes linguę latinę autores ita taxare, ut nemini, per-
ceperit. Sed ne longior sim, Constantinū ipsum audiamus.

Edictum Imperiale scriptum & datum sacre & sanctę
catholicę & apostolicę Ro. ecclesię a beato Con-
stantino, primo inter Imperatores christiano.

N nomine sanctę & indiuiduę trinitatis patris ui-
delicet & filij & spiritus sancti. Imperator Cæsar fla-
uius Constantinus in Christo Iesu unico eiusdem
Trinitatis saluatore domino & deo nostro, fidelis, mitis, be-
neficus, alemanicus, gothicus, farmaticus, germanicus, bri-

A ij

tannicus, hunnicus, pius, felix, uictor, triumphator semper Augustus. Sanctissimo & beatissimo patri patrum Siluestro episcopo & papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pontificibus successoribus eius in cathedra beati Petri usque ad consummationem sæculi sedentibus. Item omnibus reuerendissimis & religiosis catholicis episcopis huic sacre & sanctæ Ro. ecclesiæ per hanc nostram Imperialem constitutionem subiectis. Gratia, pax, amor, lætitia, magnanimitas, misericordia ab omnipotente deo, & patre, & Iesu Christo filio eius, & Spiritu sancto omnibus nobiscum. Quæ a redemptore & saluatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patri, per sanctos apostolos eius Petrũ & Paulum mediante patre nostro Siluestro summo pontifice & catholico papa admirabiliter circa nos miserationibus illius facta sunt, manifesta narratione per hanc imperialem nostram scripturam, deinceps omnibus studuimus tradere ad cognitionem, omniũ qui sunt in orbe terrarũ populorum. Maueritissime enim nostræ apparitionis ab intus, & ab ipso corde procedit confessio. Primũ quidem nostram fidem præ se fert, quam a prædicto beatissimo patre & intercessore nostro Siluestro catholico hierarcha didicimus ad documentum intelligentiæ omniũ nostrum. Deinde & effusam super nos dei misericordiam omnibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus sicut per prædictã nostram Pragmaticam constitutionem uobis declarauimus nos ab Idoloz cultu, quæ muta & surda & manu facta sunt, diabolicisq; fictionibus, & ab omni satanæ pompa desiliisse, & ad integram christianoz fidem, quæ lux uera est & uita eterna descendisse, sicut nos ipse excelsus & summus pater noster & magister Siluester admonuit, in deum patrem omnipotentem, factorem coeli & terræ uisibiliũ omniũ & inuisibiliũ. Et in Iesum christum filiũ eius unigenitũ dñm nostrũ, per quem omnia facta sunt. Et in spiritum sanctũ dominum & uiuificantem omnem creationem præcipiens credere. Nos patrem, filium, & spiritũ sanctũ sic confitemur, tanq̃ in per

fecta trinitate, & perfectionem diuinitatis esse, & unitatem potētiæ, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, & tres unū sunt, tres igitur formæ, sed una potentia. Perfectis igitur cœlestibus uirtutibus & omnibus terrenis materijs misericordii nutu ipsius sapientiæ, primo ex limo terræ hominem formans scđm imaginem & similitudinem sui ipsius in paradiso hunc posuit deliciarū, cui inuidens serpens, antiquus inimicus & diabolus amarissimo gustu in experti ligni exulem fecit lætitiæ illius. Illumq; cū expulisset nō cessat sui ipsius mortiferis sagittis multis modis alios sagittare, ut abstrahens humanum genus a uia ueritatis Idolorū cultui, id est creationis, sed non creatoris seruire omnes persuadeat, ut quos possibilis fuit sui ipsius machinationibus colligare, hos aeterno supplicio tradat puniēdos. Sed deus proprie formationis miserationem capiens, misit sanctos eius prophetas, & per hos uitæ lucem aduentum uidelicet filij eius, domini autem nostri, & saluatoris dei Iesu Christi annuncians. Nouissime autē misit & unigenitū eius filiū, & uerbum sapientiæ, qui a cœlis descendit propter nostram salutem, & genitus est ex spiritu sancto & Maria uirgine. Verbum caro factū est, & habitauit in nobis, nō deponens quod fuit, sed incipiens esse quod nō fuit, deus perfectus, & homo perfectus, tanq; deus miracula perficiēs, & tanq; homo humanas passiones ferens, sic uerbum hominem, & deum uerbū intelligimus. Doctrinis nostri patris Siluestri summi pontificis tanq; deum uerū, & hominem uerū eundem esse nequaq; est ambigendum. Eligens igitur duodecim apostolos, hosq; innumerabiles populos antea supernaturalibus miraculis illustrauit. Confitemur ipsum dñm nostrum Iesum Christū adimpleuisse leges & prophetas, passum & crucifixum esse scđm scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptum esse in cœlos, sedere a dextris patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Hæc est nostra orthodoxa fides a beatissimo patre nostro Siluestro nobis antea lata. Admonē

Io 1

mus igitur omnem populū, & diuerſa gentiū genera hanc
fidem detinere, colere, prædicare, & in ſanctæ Trinitatis no
mine baptiſmatis gratiam aſſequi, & dominū noſtrū & ſalu
uatorem Ieſum Chriſtum, qui cum patre & ſpiritu ſancto
in infinita ſecula regnat reuerēti corde adorare, quem bea
tiſſimus pater noſter Silueſter catholicus hierarcha prædi
cat. Ipſe enim dñs noſter mei peccatoris miſertus, miſit ſan
ctos apoſtolos eius nos uiſitatuſ, & luce ſplendoris eius
nos illuſtrauit, & tenebras attrahens ad ueritatis cognitio
nem me peruenire dignatus eſt. Quoniã grauis turpitud
lepræ omni mei corporis carni inſiliit, multiſq; conuenien
tibus medicis cura mihi adhibita eſt, & horum nullius ſtu
dio ſanitatē aſſequi potui. Ad hæc, acceſſerunt mihi & ſa
cerdotes Capitolij oportere dicentes cisternā in Capitolio
fieri, & hanc innocenti ſanguine & calido impleri, illicq; la
uari, ſic mundationē aſſequi poſſe. Scd'm documēta igitur
ipſorū cū multi innocentes infantes cōgregati eſſent, & uel
lent impij & ſacrilegi ſacerdotes ipſos iugilare, & illorū ſan
guine cisternā implere, lachrymis matrū illorū noſtra ſere
nitas intendens, ſtatim rem nephandam exhorruit. Illaſq;
tūc ego miſeratus, matribus tradi filios iuſſi, uehiculaq; ex
hibens, & dona cōcedens, gaudētes ad propria remiſi. Hic
dies cū præteriſſet, & nocturna quies ſuccederet, & ad ſo
mnū oportunitas inuitaret, adſunt ſancti apoſtoli Petrus
& Paulus mihi dicentes, quoniã ad peccata procedere nō
permiſiſti, & innocentis ſanguinis effuſionem es abomina
tus, a Chriſto domino & deo noſtro miſſi ſumus, dantes tibi
conſilium per quod ſanitatē resumes. Audi igitur no
ſtrum mandatū, & fac quod te admonemus. Huius urbis
epiſcopus Silueſter tuas perſecutiones fugiens, in cauer
nis lapidū cū proprijs clericis occultatur in monte Soratte.
Hunc ad teipſum accerſens demonſtrante illo uerā religio
nis cisternam addiſces, in qua cum tertio immerſus fueris,
omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributio
nem econtra metire ſaluatori tuo, ut tuis mandatis omnes

e

In orbe terrarū ecclesias renoues, & tu in hac parte te ipsum purga, ut oēm Idolorū infelicitatem relinquens, solū uiuentem & uerum deum, qui solus est uerus deus colas & adores, & illius uoluntatem adimpleas. Expergefactus igitur scdm quā ordinata fuerant ab apostolis operatus sum, accersensq; præcipuū & præclarū patrem Siluestrum catholicum papam qui nos illuminauit, omnia ipsi a sanctis apostolis mandata mihi uerba declarauit, quæ siueq; ab ipso qui dii essent Petrus & Paulus qui appellātur, Dixitq; ille. Nō uere deos hos appellari, apostolos autē saluatoris nostri & domini Iesu Christi esse asseuerauit. Rursus incepti interrogare beatissimū papam, si quæ manifeste horū apostolorū essent imagines, ut ex pictura igitur possimus cognoscere, si possibile est, illos esse quos a reuelatione didicimus. Tūc illē omni reuerentiā dignus pater, diuinorū horū apostolorū imagines per propriū diaconū afferri iussit, quas aspiciens & aspectus illorū quos in somnis uideram in imaginibus perdiscens magna uoce coram meis satrapis confessus sum, hos illos esse in somnis mihi uisos. Ad hæc beatissimus hic pater noster Siluester urbis Romæ episcopus, tempus nobis pœnitentię terminauit in uno cilicio, intra nostrū Lateranense palatiū, ut omnia quæ a nobis impie operata sunt, & iniuste perpetrata, leiunijs, uigilijs, lachrymis, & orationibus apud dñm deum & saluatorem nostrū placaremus. Deinde clericis imponentibus mihi manus usq; ad ipsum pontificem perueni. Illic autē renuncians sathanæ pompas, & opera eius & omnia Idola manufacta, credere in unū deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, uisibilem omnium & inuisibilem, & in unum dñm Iesum Christum filiū dei unigenitū dominū nostrum, qui genitus est ex spiritu sancto, & Maria uirgine spontanea uoluntate coram omni populo confessus sum. Benedicto autē lauacro illic mensurabili demersione salutarem aquam munda uit. In sinu autē lauacri positus manū tangentem me a cœlo proprijs oculis aspexi, sub qua mundus resurgens ab omni

lepræ turpitudine, me ipsum mundatū esse cognoui, ablatum autē me a uenerando lauacro albis pallijs induerunt, se pūiformeque spiritus sancti signaculū præbuit beati crismatis unctione, & signū sanctæ crucis meæ fronti signauit dicēs. Sigillat te deus fidei eius signaculo. In nomine patris & filij & spiritus sancti, omnisque clerus respondit Amen. Et addidit pontifex, Pax tibi. Primo igitur die postquam cœpi ministerium diuini baptismatis, & post medelā mei corporis a lepra, cognoui non esse alium deum præter patrem, & filiū, & spiritum sanctū, quem beatissimus pater Siluester prædicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, omnes enim dij gentiū quos superius colui deſemonia opera manuū hominum manifeste demonstrantur. Ad hæc quantam potestatem ipse saluator noster proprio apostolo beato Petro præbuit in cœlo & in terra, manifeste nobis ipse uenerāndus pater exposuit, quando illū fidelem inueniens in interrogatione dixit. Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meā, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Considerate potentes, & auribus cordis attendite, quid bonus magister & dñs proprio discipulo adiunxit, dicens. Et dabo tibi clauēs regni cœlorū, & quodcūque ligaueris super terram, erit ligatū & in cœlis. Admirabile uerbū & gloriosum & super terrā ligare & soluere, & in cœlis ligatum esse & solutū. Hæc igitur beato Siluestro docente cognoscens, & beneficentijs ipsius beati Petri integerrime sanitatem sentiens corpori redeuntem, dignū iudicauimus cū omnibus nostris satrapis, & uniuerso senatu & optimatibus, & cuncto Romani imperij subiacenti populo, ut sicut beatus Petrus uicarius apparet constitutus in terra a filio dei, sic a nobis & a nostro regno locū tenentes principis apostolorum suscipiant, datū ipsis potestatis principatū maiorem, quam nostra in terra serenitas & regnum ab omnibus habere cognoscitur. Elegimus enim ipsum apostolorū principem & eius successores proprios nobis ipsis ad deū esse patronos, & sicut nostram in terra imperialem potestatem sic & illius
sacram

sacram & sanctam ecclesiam Ro. decreuimus colere cū re-
 uerentiā, & sacratissimā cathedram beati Petri magis q̄ no-
 strum regnum & terrenam sedem exaltare, tradentes ipsi
 potestatem, & gloriæ dignitatem, vigorem & efficaciam, &
 honorificentiam imperialem. Atq; decernentes sancimus
 principatū habere super quatuor præcipuas sedes, Anthio-
 chix, Alexandriæ, Constantinopoleos, & Hierosolymorū.
 Item super omnes in uniuerso orbe terrarum dei ecclesias,
 & pontificem pro temporibus existentē ipsius sacræ & san-
 ctæ Ro. ecclesiæ excellentiorem esse, & principem omnium sa-
 cerdotū, qui sunt in uniuerso orbe terrarū, Et omnia quo-
 rum curam habere oportet ad diuinū cultū uel robur Chri-
 stianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iustū enim est ca-
 put principatus sanctam habere legem, ubi sanctarū legū
 legislator saluator noster beatum Petrum mandauit ap-
 tū habere cathedram, ubi crucis lignum, & ipse sustinens
 beatæ mortis piaculum bibit, Imitator proprii magistri &
 domini factus. Illic usque ad finem & cōtinue magistrum
 quærant, ubi sanctū magistri corpus quiescit. Illic gentes p
 confessione nominis Christi colla inclinent, ubi horū ma-
 gister beatus Paulus apostolus p Christo collū extendens
 corona martyrii coronatus est. Illic supini & humiliati cœ-
 lestis regis & dei & saluatoris nostri Iesu Christi officio ser-
 uiant, ubi superbe terreni regis potestati seruibant. Quo-
 rum gratia scire uolumus omnes in orbe terrarū gentium
 populos, q̄ nos intra Lateranense nostrū palatiū templum
 ereximus ipsi saluatori nostro & deo & domino Iesu Chri-
 sto ab ipsis fundamentis cum baptisterio. Sciatiscq; & duo-
 decim cophinos terræ illinc nos pprijs humeris extulisse,
 æquales numero duodecim apostolis, edificauimusq; eccle-
 sias & beatis Petro & Paulo primis apostolis, quas argen-
 to & auro decentes & ornatas constituimus, ubi & sacra-
 tissima ipsorum corpora sepelientes magna cum reuerentiā
 thecas ipsis ex electo, cuius nulla elemēti potentia est for-

B

tior, construximus; crucemq; auri purissimi & ex margari-
tis preciosis factam, per utranque thecam imposuimus, au-
reis clavis affigentes, quibus ecclesijs pro cōtinuatione lum-
minariorum possessiones & agros contulimus, & nostro
imperiali & diuino mandato in oriente & occidēte, septen-
trionali & meridionali climate, In Iudæa uidelicet, Asia,
Thracia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuersis insulis nos-
tram ipsis libertatem concessimus, sic uidelicet, ut per mas-
nus beatissimi patris nostri pontificis Syluestri & eius suc-
cessores omnia disponantur. Exultet igitur nobiscum om-
nis populus, omnia in orbe terrarum gentium genera ad-
monemus, ut nobiscū & saluatori nostro Iesu Christo infi-
nitas gratias confiteatur, quoniam ipse deus in cœlo supe-
rius, & in terra inferius, per sanctos apostolos cum nos ui-
sitasset, sanctum mysterium baptismatis & corporis sanita-
tem nos dignos fecit suscipere. Pro quibus etiā præbemus
ipsis sanctis Apostolis, & dominis meis beatissimis Petro
& Paulo, & per hos beatos Syluestro nostro patri & sum-
mo pontifici, & catholico urbis Romæ Papæ, & omnibus
pontificibus successoribus eius usque ad consumationem
mundi in cathedra beati Petri sedentibus, & in præsentiarū
tradimus, primum quidem Lateranense nostri regni pala-
tium, quod omnibus in orbe terrarum palatijs præfertur,
& eminet. Deinceps diadema, id est, coronam capitis nos-
tri. Similiter autem & phrygium, id est, mitram, necnō su-
perhumeralē uidelicet lorū, quod imperiale collum circū-
dare cōsueuit. Item purpuream chlamydem & coccine-
am tunicam, & imperialia omnia indumenta, & imperialiū
præsidentū equitū dignitatē, conferētes ei imperialia sce-
ptra, simulq; cuncta signa atque bāna, & diuersa ornamen-
ta imperialia, & omnem in processibus imperialis cul-
minis gloriam & potestatem. Reuerendissimis autem uir-
tis clericis secundum diuersos ordines huic sacre & san-
ctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus, illam circūspeditionem

& proprietatem potentiae & praexcellenciae habere sancimus, cuius amplissimus senatus noster uideat gloria adornari, id est patricios & consules ipsos effici, necnon & caeteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari, & sicut imperialem exercitum, sic & clerum sanctae Romanae ecclesiae adornari decreuimus. Et quemadmodum imperialis potentia diuersis officijs cubiculariorum, hostiariorum & excubitorum decoratur, ita & sanctam Romanam ecclesiam decorari uolumus. & ut amplissime pontificale decus praefulgeat decernimus, & ut clerici eiusdem sanctae Romanae ecclesiae mappulis & linteaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitent. & sicut noster senatus calciamentis utitur cum ulonibus, id est candidissimo linteamine illustratur, & ita coelestia sicut terrena, ad laudem dei decorentur. Prae omnibus autem licentiam tribuimus ipsi sanctissimo patri nostro Syluestro, urbis Romae Episcopo papae, & omnibus post ipsum in eius successionem uenturis per superuenientia secula beatissimis pontificibus, pro honore & gloria domini nostri Iesu Christi in magna hac catholica potestate, si aliquem circumspecti nostri senatus uoluerit inter religiosos clericos connumerare, nullum eorum, qui ad hoc uocantur, propter superbiam ordinem hunc excusare. Sancimus etiam hoc omni reuerentia dignum, patrem Syluestrum summum pontificem, & omnes pontifices successores eius, diademate, uidelicet corona quam ex capite nostro ipsi praebemus, ex auro purissimo & lapidibus preciosis & margaritis constructam, uti debere, & in capite gestare ad gloriam dei pro beati Petri reuerentia. Quoniam autem ipse beatissimus papa in corona clericatus, in tonsura capitis, quam pro reuerentia beati Petri habet, non uerecundatus est ex auro uti corona, nos phrygium, in hoc candidissimo colore splendidam domini resurrectionem signantes, sacratissimo eius vertici proprijs manibus imposuit.

sumus, & frena equi huius detinentes pro reuerentia beati Petri, fratris officium illi exhibuimus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores singulariter uti in processibus ad imitationem imperij nostri. Vnde ne pontificalis apex uilescat, sed magis quam terrenum regnū ipse dignus & gloria & potentia decoretur, Ecce palatium nostrum (ut ante dictum est) & urbem Romam, & totius Italiae & occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, saepenumero predicto beatissimo patri nostro Syluestro catholico Pape tradentes, & cedentes huius & successoribus eius pontificibus potestati & iudicio, & per diuinum nostrum pragmaticum edictum decreuimus disponenda, atque iuri sanctae Romanae ecclesiae concedimus permanenda. Vnde congruum iudicauimus nostrum regnum & huius gloriam ad orientales regiones transferre, & in urbe Byzantio optimo loco in nostro nomine urbem aedificantes, illic nostrum imperium constituere, ubi sacerdotum principatus & Christianae religionis caput a caelesti rege est constitutum, non esse iustum illic potestatem habere terrenum regem. Hac igitur per hanc nostram sacram scripturam, & alia diuina decreta determinata & roborata usque ad mundi consummationem illibata & inconcussa permanere decreuimus. Vnde coram uiuente deo, qui nos regnare praecipit, & coram terribili eius iudicio obtestamur omnes nostros successores imperatores uel cunctos optimates satrapas, etiam amplissimum senatum & uniuersum populum in toto orbe terrarum, nunc & in posterum nulli eorum quomodo licere, aut infringere uel in quoquam conuelli. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, aeternis condemnationibus subiaceat innodatus, sentiatque sibi ipsi contrarios sanctos dei & principes apostolorum Petrum & Paulum in infimo inferno eruciandus, Deficiatque cum diabolo & omnibus impijs. Huius autem imperialis decreti paginam proprijs manu

bus roborantes, super ueherandum corpus principis Apo-
 stolorum beati Petri manibus proprijs imposuimus. Illic
 dei Apostolo promittentes illibata nos hæc omnia conser-
 uare, & nostris successoribus & Imperatoribus per nostra
 mandata conseruanda relinquere, & beato patri nos-
 tro Syluestro, & catholico Papæ, & per ipsum
 omnibus eius successoribus pontificibus, do-
 mino & deo & saluatore nostro Iesu Chri-
 sto placide annuete, eterne & feliciter his
 hæc in possessionem futura, imperiali
 subscriptione, diuinitas uos conser-
 uet in multis annis sanctissimi
 & beatissimi patres. Datum
 Romæ tertio Calend.
 Aprilis, domino no-
 stro Flauio Con-
 stantino Augusto & Galli-
 cano uiris consulis
 bus & claris-
 simis.

VLRICHI HVT

TENI IN LIBELLVM LAVRENTII

contra effictam & ementitam Constantini do
nationem, Ad Leonem. X. Pontificem
Maximum, Præfatio.

Andem eorum, qui à diuulgando Laurentij
Vallæ in Constantini donationem libello de
terrebant opinionem, tua perucit splēdida &
consolationis plena promissio, pontificatus
tui initio, iubēte te, expressa, pater beatissime.
Postq̃ tu semel enim, conticescente iam belli
ca Iulij secundi tuba, ueluti pacis percusso cymbalo, orbem
Christianum ad spem libertatis erexisti, omnia omnes quæ
licere sciunt, usurpanda sibi putant. Ego uero etsi ante per
suasus eram, si te contingeret summæ rerum præesse, quan
doquidem sic coluisti optima semper studia, ut tuus in ijs
profectus, cum eruditissimorum hoc tempore uirorum do
ctrina æquari facile mereatur, non passurum, ut ex ueterū
monumentis quicq̃ te pontifice depereat, tamen ubi illam
legi, publice in Italia propositam inscriptionem, LEONI
DECIMO PONTIFICI MAXIMO RESTAV
RATORI PACIS, exilui repente quodam concita
tus mirifice inopinato gaudio, mihiq̃ redditus, ex diutur
na prius animi commotione, quod uiderem indigna mul
ta sub tyrannis pontificibus perpeti nationem hęc. Itaque
huic gratulor ætati, quæ te auspiciatissimo pacis suborto sy
dere, ex diuturna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis
lucem respicit. Te uere pontificem autem, qui pacem ad
fers, quam qui non habuerunt antecessores tui, pontifices
non fuerunt. Neque enim sequebantur Christum, qui pa
cem suis dedit, eandemq̃ hæreditariam reliquit, Pacem in

quiens meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Igitur & uicarij eius non fuerunt, cuius uicem non tenuerunt. Dei enim regnare, est pacem tenere, immo alienissimi fuerunt à Christo, cuius adspernati studia, diuersum uitæ genus secuti sunt. Illius pax est enim, hi bella sequebantur. Ille seruare docendo homines studuit, hi perdere armis sagagebant. Ille suum cœleste regnum esse ostēdit, hi primo loco mundi imperia quæsuerunt. Ergo nec beati fuerunt, quia pacifici non fuerunt. Nec filij dei fuerunt, quia beati, Christus inquit, pacifici, quoniam uocabuntur filij dei. En per te restauratam pacem igitur, quæ istorum peruersitate collapsa ferebatur. Atque hanc literati imprimis homines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde ij quoque, à quibus iniuste ablata per fraudē multa fuerant, cupidissime complexi sunt. Venit enim cum pace una, restituente te, iustitia, quoniam iuxta prophetæ uerbum, hoc potissimum tempore iustitia & pax osculatae sunt. Venit & fides, & illa uenit tēporis filia Veritas, Ac regiae abunde uirtutes, clemētia & māsuētudo. Vides quot simul bonorum author fueris Leo decime? Tu pacem adferens, pacis simul, hoc est optimarū artium inuexisti studia. Et iustitiam reddidisti, quia in pace leges sunt, ex legibus uero iustitia est. Et libertatem reduxisti, quā comitata ueritas, magno & ipsa temporū tuorum hominibus emolumēto fuit. Pax etenim esse in tyrānide nulla potest, quia fides nō est. Nec iustitia esse potest, quia suum cuiq; non est. & quia leges opprimunt tyranni, nec uerum dicere licet, quia libertas non est. At nunc uere liberi sumus, quia pacem habemus, quā habentes, pacis quoq; adhibebimus studia. Quæ sub Iulio igitur bellorum authore non licuit, ut esset hæc tranquillitas, id sub te pacis restauratore usurpabimus, ut in literis conquiscescamus. Proinde in lucem prodeat, si quid diu latuit, & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto quidq; uerius, quantoq; sincere magis scriptum est. Quæ

his hic est liber, quem alij idcirco non tulerunt pontifices,
quia uerum audire noluerunt, tu idcirco amabis, quia ue-
ritatis iam ante poculū nobis propinasti. Nā ad te melio-
re conscientia pontificem quid pertinet, quod cōtra Eccle-
siastici status dignitatē scriptus ab illis ferebatur? Aut qđ
in Pontifices maledicum esse dicebant? Profecto enim ne-
que fuerunt pontifices illi, qui finxerunt Cōstantini dona-
tionem, quia pastores nō fuerunt. Neq; ecclesia fuit que eū
accepit, quia Christifidelium cōuentus non fuit. Si fuissent
pastores enim, pauissent oues Christi, nō deuorando inua-
sissent. Et si ecclesia fuisset, utiq; uocasset ad uitam & liber-
tatem gentes, nō sub iugum traxisset Imperia & nationes.
Sic illa enim loquitur, Venite ad me omnes, qui concupisci-
tis me, & à generationibus meis adimplemini. Certe im-
plet quos accepit hęc, ille malignantiū cōuentus inanibat
& exhauriebat. Tū pastores esse bonos uicarios suos iussit
Christus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit enim, Petre as-
mas me, pasce oues meas. Pasce dixit oues meas, non deo-
ra plebem meam, sicut escam panis. Et in apostolatum uo-
cans, faciam uos, inquit, piscatores hominū, hoc est, faciam
ut prædicando, & bona exempla edendo, alliciatis ad ueri-
tatem errantes à fide. Quod quia tu sequeris, ad officium
rediisse hunc ordinem, te id efficiente, te pacē, te libertatē,
te iustitiam, & ueritatem reuocante gaudemus & exulta-
mus. Quæ lætior nanq; audiri uox potuit? Quod suauius
uerbū? Itaq; paruo negotio, puta uno proposito uerbulo.
magnam sustulisti è medio hominū uestrorū indignationē
uehementis composuisti animorū motus, exitia interuer-
tisti, tumultus compescuisti. Quod futurū igitur fuit, si in
malū aliquem pontificem incidissent hęc hominū cogitatio-
nes, ut uī & uiolentia eriperemus ab iniustis possessoribus
multa, hoc per te factum est, ut citra turbā quiescendo con-
sequamur omnia. Vides quale tuum factū interpretor ue-
re pontifex Leo? Quod armis persequendum erat, id be-

aeficientiae acceptum tuae referre licet. Quapropter desin-
 nant quidam metuere ne tu aegre feras, si edatur hic denuo li-
 ber, quod illi ante praeposteri pontifices, ne haberetur in ma-
 nibus, uetuerunt. Nihil est tibi enim commune cum illis,
 quia nihil fuit ipsis cum Christo. Nam illi sub fraudis fuce
 secularia ad se imperia traxerunt, tu in sincero ueritatis splen-
 dore caelestem dominationem, id est pacis regnum aperui-
 sti. Per te illa igitur Christiana reuiuiscit ueritas, quae cum
 oppressa diu fuerit, nunc se colligit, & captiua iam pridem ab
 illo reducta obscuritatis carcere lucem reuidere meretur.
 Qua fiducia elatus, audet ab inferis exurgens Valla, in ho-
 minum aures atque oculos recipere sese, ob id magis etiam quod
 fuit tuis olim maioribus charus, a quibus ut haec ueluti haec
 rederariam accepisti uirtutem, ita in alijs minime degeneras.
 Nam sicut eruditione illum magistrum tuum Politianum re-
 fers, ita moribus ab atauo Cosmo alienus minime uideris.
 cuius quemadmodum prima laus fuit, quod in sua ciuitate unus
 oia potuit, non oia uoluit, ita tuum quoque encomion esto, quod
 cum regnare ut Imperator posses, custodire ut pastor mauis.
 Sed in Cosmo fuit hoc imprimis admirandum, quod ineruditus
 ipse coluit eruditos, undique ad sese accersens, & ope atque opi-
 bus tuans, Laurentius uero pater & coluit doctos, & fu-
 it ipse doctrina inter primos suae aetatis commemorandus.
 Felicem hanc igitur domum, quae iuuandis instituta est li-
 teris. Cui alteri enim debentur seculi huius dotes? Cuius
 alterius beneficio reuocatae ab interitu graecae pariter ac lati-
 nae sunt literae? Ut soli sint in Italia Florentini, quos tanto
 accepto commodo, tyrannorum poenitere non debeat. Scilicet
 charus fuit maioribus tuis Valla, cum uiueret, tibi ob illo-
 rum reuerentiam, ne mortuus quidem negligendus est. Vbi
 sunt illi itaque metuendum qui putabant, ut ferres tu operis
 huius diuulgationem? Quasi uero unquam ab animo tuo re-
 cepta sit fraus eorum, qui scelerate mentiti sint de Costan-
 tino, aut non is sit libellus hic, qui legi ab oibus non possit

8

tantū, sed necessario debeat etiam, cū permagnus sit ex eo fructus, dum ueritas pernoscitnr. At maledicus est, immo uero idcirco bonus, quia in malos acerbus est. At in pontifices impius est, imò in tyrānos eius. Nam si præmia debentur apud Græciæ ciuitates tyrannicidæ, quid ijs dabimus, qui tyrannidem quoq; ipsam impugnant? Aut si pietas est amare patriā, quò impie agit qui hostem illius odit? An nō fuerunt Christianorum hostes illi pontifices, qui omnium ad se opes traxerūt, oībus liberis seruitutem moliti sunt? Qui imperio reges, pecunia ciues dispoliabāt? Qui palliatos nobis ab urbe tanto patrimoniorū nostrorū dispendio ep̄os mittebant? Aut uicarij fuerūt Christi, qui illius uicē nō gesserūt, quo de scriptū est, In pace factus est locus eius? Vel si tyranni sunt qui in liberos imperium sibi desumūt quis hoc magis facit, q̄ is, q̄ libertatis cōseruatorē, hoc est Romanorū principem in seruitutem adserit? Ergo nō maledicit pontificibus Valla, sed in tyrānos uera dicit, ob idq; tibi ualde placere putari debet, tibi inquā hoc genere, his maioribus ædito, hac eruditione, hoc etiā nomine prædico. Nō debet ex Medicibus unī cōuenire mendaciū. Et in tantam doctrinā peruersitas nō admittitur. Nec fraudis humilitatem ad sese accipit Leonina magnitudo, quæ hanc uersat in ore Græci poëtæ sententiam. *φύδαδ' ἀνελεύθερον, ἀδθεα γενναῖον.* Præterea hoc in libello, si usquam, ostendit Laurentius, qui uir, quanto præditus animo fuerit, qui maximo etiā proposito, ut illa tempestate, periculo, ueritatem deserere noluit, quanto rectius & Christiane magis, q̄ ille nuper asinus, qui Iul. secundo pulchræ illius donationis priuilegiū, quod è Græco translulisse dicit se, cū nos græce scriptū esse ignoraremus, nō citra doctissimi uiri, & se per oīa melioris contumeliā dedicauit. Adsentebatur ille em̄ ut unī placeret, hic uerū dixit ut multis prodesset. Quid ad Christiani hominis & boni uiri perfectionē deest? Quàm te nō nouerunt igitur, qui metuunt ingrātū huius, ne fore tibi

Vallæ laborē. Si nossent enim, nō ex prædonū pōtificū mo-
 ribus tuam æstimarent uitā. A quibus ego multum dissensio,
 & cum tuā prædicari famam audio, & hāc optimæ opi-
 nionis plenā promissionē ubi cōsydero. Restauras tu enim
 pacem. At pax esse inter raptōres, & eos à quibus rapitur,
 nisi suū reddatur, nulla potest. Neq; tu, nisi rem ipsam præ-
 stare uelles, inania nobis pponeres uerba. Itaq; sic opinor
 ualde succensuisses tu mihi, si non tam cōtra animi senten-
 tiam mei, quàm etiā contra cōmunem omniū sensum (quis
 est em̄ qui ita sentiat) probassem apud te piacularē figmen-
 tum, quod de Constantino mentiti sunt illi pseudoponti-
 fices, qui occidentis imperiū cum urbe Roma gentium do-
 mina, concessum ab hoc sibi contenderunt. Quorū in hoc
 potissimū audaciā miror, quod ueriti nō sunt id affirma-
 re, quod crediturū neminē scirent. Sed Germanis persua-
 suos se putabant, utpote quos cerebrum non habere fama
 est, atque igitur ingenio usi nō sunt. Quippe si fuisset cum
 alijs sibi gentibus negocium, utiq; non sic frigida esset hæc
 effictio, & cautius moliti hoc cōmentum essent, nisi reperi-
 tur qui ostendat ex Imperatoribus ulli, antequā ad Ger-
 manos perueniret imperij nomen, intentatam fuisse hanc
 fraudem. Nimum me ergo, nimum proh Chrīste pœnitet
 ibi maiorū nostrorū, qui sic obtusi fuerunt, ut eos falleret
 captio, pueris etiam cognitu facilis. Sed eo maiori fraus il-
 lorum odio digna est, quo deterius simplicitate abusi sunt
 nostra. Tuam uero beatissime Leo, quis satis admirari po-
 test felicitatem, in quo istā uerti contigit in melius pontifi-
 cum mutationem? Habebit enim meliores ab hoc tempo-
 re Pontifices ecclesia, nisi non ex animo fiat ista promissio,
 sed ex animo fit. Atque igitur quædam est hæc iniuria
 tua ab ijs, qui uel dubitant, contra impudentissime effi-
 ctam Constantini donationem scribentes an laturus sis.
 In illos uere detestandi sceleris commentores pontifices,
 omnia acerbissima dicta, oīaq; ferocissima facta cōueniunt.

Quid nī? In depeculatores, in fures, in tyrannos, in latrones. Quis uiolentior enim latro est, q̄ qui ita rapit, ut rapiendi modū nullum statuat? Hi fuerūt qui in minimo arrepta occasione, ad immensum progressi sunt diripiēdi licentia. Qui gratias uenū exposuerunt, qui cōdonationes, qui dispensationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt tanto iam tempore. Qui in peccatorū remissione precium statuerunt, & in poenis inferorum inuenerūt sibi lucrum. Qui sacerdotia hic, eleemosynam parentū nostrorum passi sunt ab se mercari. Qui Germanis persuaserunt episcopos non esse, qui ab se pallia non emerint, multis aureorū milibus. Qui cōtenti nō sunt exigere extra ordinē quotannis semel, sed mittebant quoties in mentē uenisset, q̄ colligerēt alijs alijs de causis, nonnulli quasi bellum apparaturi cōtra Turcas, Alij ut templū, quod perfici nō curant, Romæ diuo Petro extruant. Qui cū hęc omnia facerent, tamen salutarī se uulgo beatissimos & sanctissimos uolebāt, nec aliquid in suos mores dici patiebantur, nedū fieri. Si quis uero libertatis meminisset, aut si quis rapiētibus impedimentum, aut moram si quis omnino obieciisset, in eius sauebāt animā, perdentes actutū. His talibus iam insatiandis latronibus, tam immitibus tyrānis, nōne inimicū tibi ualde putas, si quis te inserat Leo maxime? Aut non optime de statu pontificio meritis uidetur, qui te magna uoce, quia nihil cum illis cōmune habeas prędicet, illis contra oīa quę ad successionem Petri attinent, detrahat? Vel non benedices illi pacis restaurator, qui his maledixerit bellorū & seditionum autoribus? Quinimō te noui maledices his ipse, ut in quemlibet eorū conueniat propheticum hoc, Dilexit maledictionem, & uenit ei, noluit benedictionē, & elongabitur ab eo. Sic maledicendo perdebāt illi enim animas hominum, quasi non esset deo chara hęc possessio. Ergo non fuerunt pastores, quia non custodiebant animas, sed perdebant, & circūeuntibus dominicū gregem lupis obijciēbāt

Christi oues. Non pastores fuerunt illi inquam, sed lupi. Non custodes, sed proditores & fures. Quamobrem iure optimo maledicere illis licet, quia deo curæ non sunt, quibus pax dei curæ non fuit. Tandem igitur pōtifex in ecclesia non fuit, q̄ diu pax nō fuit. Quinetiam nec dicere bene, nec facere licebat, q̄ diu quidem illi grassabantur per ouile dei uoraces lupi, illæ deuastabant uineam domini singulas res feræ, Illi dominabantur orbi Christiano incōparabiles tyranni, Quibus de Hieremias dicit, Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt partem meā. Nam si tanto quisq; peior tyrannus est, quanto ex ciuium corporibus plura, ut tutus ipse grassetur, necauerit, quid de illis dicendum est, qui ut opes haberent, animarū passim cadē instituebant? Qui ob adsertam ueritatem, non corpora hominum trucidare contenti erant, sed illam perimebant etiā amicam dei animam, sponsam dei, illud nobile inferorum spoliū, illam tāti laboris mercedē, illud sanguine Christi quæsitum præmiū pessundabant, occidebant, deuorabant. Quibus nos uicissim nō inuidebamus, quia potentes erāt, sed oderamus, quia nocentes. Tui uero amorē profundissime insutum iam Christianorū animis, quæ satis erit alacritas beatissime Leo, ut ostendamus? Tu ille orbis amor, illud humani generis deliciū, restaurator pacis, bellorum extinctor, autor securitatis, turbarū sedator, pater studiorū, fomes literarū, optimarū artium, felicitis ingeniorū cultus reparator. Quo de scriptum est per prophetam, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Quanto solidiorē hæc laudem complectuntur, quā illa nuper de suis bellis suis triumphis decantata Iulio. Sunt enim laudabilia pontificis opera. Illa ferocissima erant tyranni facta, Scilicet pōtifex nemo fuit, qui secularia ad se regna quomocunq; etiā pertraxit, nec uicarius Christi aut Petri successor fuit, quisquis piacularem Constantini donationem, quæ nec facta unq; est, nec fieri potuit, adseruit. Cuius ego improba

nonem, tantum abest ut impiam putem, ut uehementer
pontificiæ dignitatî detrahere eos existimem, qui hâc pro-
bent. tibi uero gratissimum facere me confidam, qui reie-
ctum nuper & damnatum hac de re Vallæ libellum, ueluti
ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin
etiam ipsum tibi illum dedico, ut testatum sit, quàm te pon-
tificæ renata libertate, uerū dicere licuerit omnibus, uerūq;
scribere. Quod etsi non dubitem, quin ualde tibi placeat,
tamen ubi hoc publico aliquo testimonio adprobatū
abs te intellexero, dabo operam ut sæpe aliquid
tale inueniam. Interea Christus Opt. Max.
sic bonum te, sic uerū pontificem nos-
bis diu incolumem seruet. Ex ar-
ce Steckelberg, Calen. Des-
cemb. Anno post mil-
lesimū & quin-
gentesimū,
decimo
septi-
mo.

F I N I S.

R. 2
Canonie
doctor
Pontificis
libello quer
Cancel
ca,

Q. b. natio Cor
ur entium
de tali do
m. presert
nam nec
narrator re
modo uide
inus, Amb
Ammanus
Papa in su
ant. Et col
tantinū, Im
per duces
e ad temp
& historis
nator. atri
sibi, nostr
uel. & in
es. sibi ad
in aut ut
peratoris
m ab eq

R. P. D. HIERONYMVS PAV. CAT.

thalanus Canonicus Barcinonensis, iuris utriusque doctor, ac Cubicularius Alexandri VI. Pontificis Max. uir fide digniss. in libello quem uocant Practicam Cancellariae Apostolicae, sic scribit.

QVod donatio Constantini etiam de facto non fuerit; lege Laurentium Vallam, & Papam Pium in dialogo. nec de tali donatione quicquam legi apud probatum historicum, praesertim eos qui scripserint illa aetate, uel illi proxima. nam nec Eusebius, qui fuit diligentissimus scrutator & narrator rerum Christianarum meminuit, quod tamen nullo modo uidebatur obmittendum. nec Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Basilius, Ioannes Chrysostomus, nec Ammianus, nec historia tripertita, nec ipsemet Damasus Papa in sua Chronica, nec Beda, nec Orosius meminerunt. Et constat per plures quam CCC. annos posse Constantinum, Imperatores tenuisse gubernacula urbis & Italiae per duces, praesides, & exarchos, & urbis Romanae, usque ad tempora Innocentij. II. ut patet aperte in Chronicis & historijs, & de Iustiniano patet .l. 1. & .2. de offi. praese. praetor. africe. & in prooemio Instit. & in epistola, inter claras. ibi, nostrum firmat imperium. & in. l. fin. C. de uet. iur. enucl. & in. l. bene a Zenone. & in aut. ut etiam Romana ecclesia. ibi, ad ecclesias nostras, & usque ad Oceani recessus, & in aut. ut proprio nomine Imperato. Et in uita Phocae Imperatoris legitur impetrasse Pantheon Bonifacium Papam ab eo. Vnde ergo habuerit terras Ecclesia,

Pa. Pius dialogum scripsit contra donationem Constantini.

Argumentum forte.

Car. M. & Pi
pinus, spolia
tis ueris Im-
peratoribus
eccliam Ro.
dicarunt.

Dialogus Pij
contra. d. C.
B. Platyna.

Renus ep̄s.

uide gesta Caroli magni, & Pipini, & Pium in dicto dialo-
go, & collecta nouissime per dominum Bartholomeum de
Platyna bibliothecarium, qui omnia instrumenta per-
tinentia ad statum ecclesie in temporalibus, præ-
sertim circa acquisitionem terrarū, & alio-
rum iurium & censuum, collegit in
ualde magno uolumine, ad cuius
ius collectionem etiā ope-
ram nostram præbui-
mus in reuiden-
do. Et de dicta donatione & curatio-
ne lepræ Constantini, lege quæ
late scribit Renus ep̄sco-
pus Paduanus in hi-
storia sua de ui-
tis Pontis-
ficum.

F I N I S.

Hæc libuit præmittere, quo lector ceu argumento instruo-
ctus, ad legendū Laurentium paratior ueniat.

RENTII
Romani de
stantini
Lures a
omni fere
a nonnullis
bais auto
ferant, me
uid tandem
te in me deb
ad suppliciu
mortuos scri
rumue, sed i
etiam cōtra
mmū Pontif
dio, regum a
ab eo neq; sub
ipum protegi
nathemate, ex
sic fecisse ex
qui possunt
nelle uidetur
locū, quicq; in
ur, ut iure po
fugia facie:
n lummi fa
dem Paulo o
eret, Anani
dex sedebat
nitate Hier
rem. Sed il
uriam pont
bunus, quis

LAVRENTII VALLENSIS PATRI-

ij Romani de falso credita & ementita Constantini donatione declamatio.

Lures a me libri compluresq; emissi sunt in
 omni fere doctrinarum genere. In quibus qd'
 a nonnullis magnisq; & longo iam ævo probatis
 autoribus dissentio, cū sint qui indigne ferant,
 meq; ut temerarium sacrilegūq; criminentur.
 Quid tandem nunc facturi quidam putandi sunt?
 quantopere in me debacchaturi? & si facultas datur
 quam auide me ad suppliciū festinanterq; rapturi?
 qui non tantū aduersus mortuos scribo, sed aduersus
 etiam uiuos. nec in unum alterumue, sed in plurimos.
 nec contra priuatos modo, uerum etiam cōtra
 magistratus. At quos magistratus? nempe summū
 Pontificem, qui non temporali solū armatus est
 gladio, regum ac principum more, sed ecclesiastico
 quoq; ut ab eo neq; subter ipsum, ut sic loquar,
 clipeum alii cuius principum protegere te possis,
 quo minus excōmunicatione, anathemate, execratione
 feriari. Quod si prudenter ut dixit, sic fecisse
 existimatus est, qui inquit. Nolo scribere in eos,
 qui possunt proscribere, quāto mihi magis idē
 faciendum esse uidetur in eum qui ne proscriptioni
 quidē reliquerit locū, quiq; inuisibilibus me
 potestatis suę iaculis persequatur, ut iure
 possim dicere quo ibo a spiritu tuo, & quo a
 tua fugiā facie? Nisi forte putemus, patientius
 hæc esse laturum summū sacerdotem, q̄ cæteri
 facerent. Nihil minus siquidem Paulo quod
 bona se conscientia conuersatum esse diceret,
 Ananias princeps sacerdotum coram tribuno
 qui iudex sedebat iussit obuerberari, & Phassur
 eadē preditus dignitate Hieremiam ob loquendi
 libertatem cōiecit in carcerem. Sed illum
 tribunus ac præses, hunc rex aduersus iniuriam
 pontificis tutari & potuit & uoluit. Me
 uero quis tribunus, quis præses, quis rex e
 manibus sum-

C

mi sacerdotis, si me rapuerit ille, etiam ut uelit, eripere poterit? Verum non est causa cur me duplex hic periculi terror conturbet, arceatque a proposito. Nam neque contra ius phasque summo pont. licet aut ligare quippiam aut soluere & in defendenda ueritate atque iustitia profundere animam summam uirtutis, summam laudis, summi premij est. An uero multi ob terrestrem patriam defendendam mortis adiere discrimen, ego ob coelestem patriam assequendam (assequuntur autem eam qui deo placent, non qui hominibus) mortis discrimine deterrebore? Facessat igitur trepidatio, procul abeant metus, timores excidant. Forti animo magna fiducia, bona spe, defendenda est causa ueritatis, causa iustitiae, causa dei. Neque enim is uerus habendus est orator, qui bene scit dicere, nisi & dicere audeat. Audeamus igitur accusare, quicumque digna committit accusatione. Et qui in omnes peccat, unius pro omnium uoce carpatur. At non debeo palam obiurgare fratrem, sed inter me & ipsum. Immo publice peccans, & qui priuatum consilium non admitteret, publice arguendus est, ut ceteri timorem habeant. An non Paulus, cuius uerbis modo sum usus, in os Petrum coram ecclesia reprehendit, quia reprehensibilis erat? & hoc ad nostram doctrinam scriptum reliquit. At non sum Paulus, qui Petrum possum reprehendere. Immo Paulus sum qui Paulum imitator, quemadmodum, quod multo plus est, unus cum deo spiritus efficior, cum studiose mandatis illius obtempero. Neque aliquem sua dignitas ab increpationibus, tutum reddit, quae Petrum non reddidit, multosque alios eodem predicto gradu ut Marcellum, quod dijs libasset, ut Celestinum, quod cum Nestorio haeretico sentiret. Ut quosdam etiam nostra memoria, quos ab inferioribus. (Quis enim non est inferior papa?) reprehensos scimus, ut taceam condemnatos. Neque uero id ago, ut quenquam cupiam insectari, & in eum quasi Philippicas scribere. Hoc enim a me facinus procul absit, sed ut errorem a mentibus hominum conuellam, ut eos a uicijs scele-

ribusq; uel admonendo uel increpando summoueam. Nō
 ausim dicere, ut alij per me edocti, luxuriantem nimis sar-
 mentis papalem sedem, quæ Christi uinea est, ferro coerce-
 ant, & plenas uuas, non graciles labruscas ferre compellāt.
 Quod cum facio. Num quis erit qui aut mihi os, aut sibi
 aures uelit occludere, ne dicam suppliciū mortemq; propo-
 nere? Hunc ego si hoc faciat, etiam si papa sit, quid dicam
 esse? Bonum ne pastorem? an aspidem surdam, quæ nolit
 exaudire uocē incantantis, uelit eiusdem membra morsus
 p̄stringere uenenoq;. Scio iam dudū expectare aures hoīm
 quod nam pōtificibus Romanis crimen impingam, profe-
 cto ingens, siue supinæ ignorantia, siue immanis auaritiæ,
 quæ est Idolozæ seruitus, siue imperādī uanitatis, cuius cru-
 delitas semper est comes. Nā aliquot iam sæculis aut uero
 intellexerunt donationem Constantini cōmentitiā fictāq;
 esse, aut ipsi finxerunt, siue posteriores in maiorum suorū
 dolis uestigia imprimentes, pro uera, quā falsam cognosce-
 rent, defenderunt. Dedecorantes pontificatus maiestatem,
 dedecorātes ueterum pontificū memoriā, dedecorantes
 religionē christianā & omnia cædibus minis flagitijsq; mi-
 scentes. Suā esse aiunt urbem Romā, suū regnum Sicilia,
 Neapolitanūq;. Suā uniuersam Italiam, Gallias, Hispanias,
 Germanias, Britānos, suū deniq; occidentē. Hæc enim cun-
 cta in ipsa donationis pagina cōtineri. Ergo hæc omnia tua
 sunt summe pontifex? omnia tibi in animo est recupera-
 re. omnes reges ac principes occidentis spoliare urbibus,
 aut cogere ut annua tibi tributa pensitent, sententia est? At
 ego cōtra existimo, iustius licere principibus spoliare te im-
 perio omni quod obtines. Nam ut ostendam, donatio illa
 unde natū esse suū ius summi pont. uolūt, Siluestro pariter
 & Constantino fuit incognita. Verū anteq; ad cōfutandā do-
 nationis paginā uenio, qd̄ unū istorū patrociniū est, nō mo-
 do falsum, uerū etiā stolidū, ordo postulat, ut altius repetā.
 Et primū dicā, nō tales fuisse Cōstantinū Siluestrūq;, illum

quidem qui donare uellet, qui iuri donare posset, qui, ut in
manum alteri ea traderet, in sua haberet potestate. Hunc au
tem qui uellet accipere, quiq; iure accepturus foret. Secun
do loco, si hæc nō essent, quæ uerissima atq; clarissima sunt,
neq; hunc acceptasse, neq; illum tradidisse possessionem re
rum quæ dicuntur donatæ, sed eas semper in arbitrio & im
perio Cæsarum permansisse. Tertio nihil datū Siluestro a
Constantino, sed priori pontifici, ante quem & baptismū ac
ceperat, donatq; illa mediocria fuisse, quibus papa degere ui
tam posset. Quarto, falso dici, donatiōis exemplū aut apud
decreta reperiri, aut ex historia Siluestri esse sumptū, quod
neq; in illa neq; in ulla historia inuenitur. In eo quedam cō
traria, impossibilia, stulta, barbara, ridicula contineri. Præte
rea loquar de quorundam aliorum Cæsarum uel simulata,
uel friuola donatione. Vbi ex abundantia adijciam, si Silue
ster possedisset, tamen siue illo siue quouis alio pontifice a
possessione deiecto, post tantū temporis intercapedinē, nec
diuino nec humano iure posse repeti. Postremo ea quæ a sū
mo pontifice tenentur nullius temporis longitudine posse
præscribi. Atq; quod ad primā partem attinet. (loquamur
aut de Constantino prius, deinde de Siluestro) non est cō
mittendum, ut publicam quasi & cæsaream causam, nō ma
iore q̄ priuatæ solent, ore agamus. Itaq; quasi in contione
regum ac principum orans, ut certe facio, nā mea hæc ora
tio in manus eorum uentura est, libet tanq; præsentem, & in
conspectu positos alloqui. Vos appello reges ac principes.
(Difficile est enim priuatū hominem animi regij concipe
re imaginem.) Vestram mentem inquiero, conscientiā scru
tor, testimonium postulo. Nunquid uestrū quispiam si fu
isset Constantini loco, faciendum sibi putasset, ut urbē Ro
mam, patriam suam, caput orbis terrarū, reginam. ciuitatū
potentissimam, nobilissimā, ditissimam populorū, triumphā
tricem nationum, & ipso aspectu sacram liberalitatis gratia
donaret alteri, & se ad humile oppidū cōferret, deinde By

zantium? Donaret præterea, una cum Roma, Italiam, non
 prouintiam sed prouintiarum uictricem, donaret tres Gal-
 lias, donaret duas Hispanias, donaret Germanos, donaret
 Britannos, totum donaret occidentem, & se altero ex im-
 perij oculis orbaret? Hoc ego, ut quis faciat compos men-
 tis, adduci non possum, ut credam, Quid enim uobis expe-
 ctatius, quid iocundius, quid gratius contingere solet, quæ
 imperijs accessione uestris uos regnisque adiungere? & lon-
 ge lateque quæ maxime proferre ditionem? In hoc, ut uiderem
 uideor, omnis uestra cura, omnis cogitatio, omnis labor die-
 scque noctesque consumitur. Ex hoc præcipua spes gloriæ, pro-
 pter hoc uoluptates relinquitis, propter hoc mille pericula
 aditis, propter hoc carissima pignora, propter hoc partem cor-
 poris æquo animo amittitis. Siquidem neminem uestrum aut
 audiui aut legi a conatu ampliandi imperij fuisse deterritum
 quæ aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membri
 iacturam fecisset. Quin ipse hic ardor, atque hæc late domi-
 nandi cupiditas, ut quisque maxime potens est, ita eum ma-
 xime angit atque agit. Alexander non contentus deserta
 Lybiæ pedibus peragrasset, orientem ad extremum usque Ocea-
 num uicisse, domuisse Septentrionem, inter tot uulnera, tot
 casus recusantibus iam detestantibusque tam longinquas, tam
 asperas expeditiones militibus, ipse sibi nihil effecisse uide-
 batur, nisi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut no-
 minis sui autoritate, sibi tributarias reddidisset. Parum dico
 iam Oceanum transire, & si quis alius orbis esset explora-
 re, ac suo subijcere arbitrio destinauerat. In cælum tandem
 ut opinor, tentasset ascendere. Talis fere est omnium regum
 uoluntas, & si non omnium talis audacia. Taceo quanta sce-
 lera, quot abominanda propter imperium assequendum am-
 pliandumue admissa sunt, ut nec fratres a fratrum, nec filij
 a parentum, nec parentes a filiorum sanguine nefarias ab-
 stineant manus. A deo nusquam magis, nusquam atrocius, grassa-
 ri solet humana temeritas, & quod mirari possis, non segnitudo

res ad hoc uideas animos senum q̄ iuuenū, orborū q̄ pa-
rentum, regum q̄ tyrannorū. Q̄ si tanto conatu domina-
tus peti solet, quanto maiore necesse est conseruetur. Neq̄
enim tantopere miserum est non ampliari imperium, q̄ im-
minuere. Neq̄ tam deforme, tibi alterius regnum non ac-
cedere tuo, q̄ tuū accedere alieno. Nam, quod ab rege ali-
quo aut populo, legimus, nōnullos prap̄ositos regno aut
urbibus, id factum est nō de prima, nec de maxima, sed de
postrema quodammodo ac minima imperij parte. Atq̄ ea
ratione, ut donantem, qui donatus est, quasi dñm, & se mini-
strum illius semper agnosceret. Nunc queso nōne abiecto
animo, & minime generoso uidentur esse, qui opinantur
Constantinum meliorem a se imperij alienasse partē? Nō
dico Romam Italiamq̄ & cætera, sed Gallias, ubi ipse præ-
lia gesserat, ubi solum diu dominatus fuerat, ubi suæ gloriæ
suiq̄ imperij rudimenta posuerat. Hominem, qui cupiditate
dominandi nationibus bella intulisset. Socios affinesq̄ bel-
lo ciuili persecutus imperio priuasset Cui nondū perdo-
mitæ ac profligate reliquie essent alterius factionis. Qui cū
multis nationibus bella gerere nō modo soleret spe gloriæ
imperijq̄, sed & necesse haberet, utpote a Barbaris quoti-
die lacessitus. Qui filijs, qui coniunctis sanguine, qui amicis
abundaret. Qui Senatū populūq̄ Ro. huic facto repugna-
turum nosset. Qui expertus esset, instabilitatem uictarū na-
tionū, & ad oēm fere Ro. principis mutationē rebellantiū.
Qui se meminisset more aliorū Cæsarum non electione pa-
trum consensuq̄ plebis, sed exercitu, armis, bello, domina-
tum occupasse. Quæ tam uehemēs causa & ugens ade-
rat, ut ista negligere, & tanta liberalitate uti uellet? Aiunt,
quia effectus erat Christianus. Ergo ne imperij optima par-
te se abdicaret? Credo, scelus erat, flagitium, nephas, iam re-
gnare, nec cum christiana religione coniungi poterat regnū.
Qui in adulterio sunt, qui usuris rem auxerunt, qui aliena
possident, hi post baptismū alienā uxore, alienā pecuniam

aliena bona reddere solent, hanc cogitationem si habes Cō
 stantine, restituere urbibus libertatem, nō mutare dominū
 debes. Sed non id in causa fuit, tantum in honorem religio
 nis, ut faceres, adductus es. Quasi religiosum sit magis, re
 gnum deponere q̄ pro tutela religionis illud administrare.
 Nā quod ad accipientes attinet, neq; honesta erit illis neq;
 utilis ista donatio. Tu uero si christianū te ostendere, si pieta
 tem indicare tuā, si consultū nō dico Ro. ecclesiae uis, sed ec
 clesie dei, nunc præcipue, nunc principē agas, ut pugnes p̄
 his, qui pugnare nō possunt, nec debent. Ut eos tua aucto
 ritate tutos reddas, qui insidijs iniurijsq; obnoxij sunt. Na
 buchodonosor, Cyro, Assuero, multisq; alijs principibus
 sacramentū ueritatis deus aperire uoluit, a nullo tamen eo
 rum exegit, ut imperio cederet, ut partem regni donaret,
 sed tantū libertatē Hebræis redderet, eosq; ab infestantibus
 finitimis ptegeret. Hoc satis fuit Iudæis, hoc sat erit & chris
 tianis. Factus es Constantine christianus. At indignissima
 res est, christianū te nunc imperatorē, minorē esse principa
 tu, q̄ fueras infidelis. Est enim principatus præcipuū quod
 dam dei munus, ad quem Gentiles etiam principes a deo
 eligi existimantur. At erat leuatus a lepra, ideo uerosimile
 est referre gratiam uoluisse, & maiore mensura reddere qd
 acceperat. Ita ne? Naaman ille Syrus ab Helisæo curatus;
 munera tantum offerre uoluit, non dimidium honorum,
 Constantinus dimidium imperium obtulisset? Piget me
 impulenti fabellæ tanq; indubitatae historiae respōdere. Sic
 enim hæc fabula, ex historia Naaman & Helisæi, ut altera
 draconis, ex fabuloso dracone Beli adumbrata est. Sed ut
 ista concedā, nunquid in hac historia de donatione fit men
 tio? Minime. Verum de hoc cōmodius postea. Leuatus est
 a lepra, cœpit ob id mentē christianā, dei timore, dei amore
 imbutus est, illi honorē habere uoluit. Nō tamen psuade
 ri possum eū tāta donare uoluisse. Quippe cū uideā nemi
 nem, aut Gentilē in honorē deorū, aut fidelē in honorē dei

uuentis imperium deposuisse, sacerdotibusq; donasse. Si
quidem ex regibus Israel nemo adduci potuit, ut pristino
more ad templum Hierusalem populos sacrificaturos ire
permitteret, eo uidelicet timore, ne forte ad regem Iudæ a
quo defecerant redirent, sacro illo cultu religionis admonti
ti ac templi maiestate. At quanto hoc magis est, quod fe-
cisse dicitur Constantinus? Ac ne quid tibi propter cura-
tionem lepræ blādiaris, Hieroboam primus a deo in regem
Israel electus est, & quidē ex infima conditione, quod mea
sententia plus est, q̄ esse lepra lauatum, & tamen is non est
ausus regnum suum deo credere, & tu uis Constantinum
regnum deo donasse, quod ab illo nō accepisset? Qui præ-
sertim id quod in Hieroboam nō cadebat offenderet filios
deprimeret amicos, negligeret suos, lederet patriam, mœro-
re omnes afficeret, & quasi in alium hominem uersus. Cer-
te non defuissent qui eū admonerent, & in primis filij, pro-
pinqui, amici. Quos quisquis est qui non putet, p̄tinus Im-
peratorē fuisse adituros? Ponite igiſ illos ante oculos men-
te Cōstantini audita, trepidos, festinātes, cū gemitu lachry-
misq; ad genua principis procūbentes, & hac uoce utentes.

Ita ne pater antehac filiorū amantissime, filios priuas, ex-
hæredas, abdicas. Nam q̄ te optima maximaq; Imperij par-
te exuere uis nō tam querimur q̄ miramur. Querimur autē
q̄ eam ad alios defers, cum nostra & iactura & turpitudi-
ne. Quid enim causæ est, q̄ liberos tuos expectata succes-
sione imperij fraudas, qui ipse una cū patre regnasti? Quid
in te cōmisimus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen
Romanum, ac maiestatem imperij impietate digni uidemur,
quos præcipua optimaq; priues principatus portione, qui
a patrijs laribus a cōspectu natalis soli, ab assueta aura, a ue-
tusta consuetudine relegemur? Penates, phana, sepulchra
exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarū regione ui-
cturi? Quid nos propinqui, quid nos amici, qui tecum to-
ties in acie stetimus, qui fratres parentes filios hostili mu-

crone

erone confossos, palpitātesq; conspeximus, nec aliena morte territi sumus, & ipsi parati pro te mortem oppetere, nūc abs te uniuersi destituimur: Qui Romę gerimus magistratus, qui urbibus Italiae, qui Gallijs, qui Hispanijs, qui ceteris prouintijs praelumimus, aut praefuturi fuimus, omnes ne reuocamur, omnes priuati iubemur esse? An iacturā hanc aliunde pensabis? Et quomodo pro merito ac pro dignitate poteris, tanta orbis terrarū parte alteri tradita? Num qui praerat centum populis, eū tu Cæsar uni praeficies? Quomodo tibi istud in mentem uenire potuit? quomodo subita tuorū te cœpit obliuio, ut nihil te misereat amicorū, nihil proximorū, nihil filiorum? Utinam nos Cæsar salua tua dignitate atq; uictoria in bello contigisset occumbere potius, q̄ ut ista cernamus. Et tu quidē de imperio tuo ad tuum arbitratum agere potes, atq; etiam de nobis, uno dūtaxat excepto, in quo uel ad mortem usq; erimus contumaces, ne a cultu deorum immortalium desistamus, magno etiā alijs exemplo, ut scias tua ista largitas quid mereatur de religione christiana. Nam si non largiris Siluestro imperium, tecū Christiani esse uolumus, multis factum nostrū imitaturis. Sin largiris, non modo christiani fieri nō sustinebimus, sed inuisum, detestabile, execrādum, nobis hoc nomen efficies. Talesq; reddes, ut tandem tu & uitæ & mortis nostrae misereris. Nec nos sed te ipsum duriciæ accuses. Nonne hac oratione Constantinus, nisi extirpatam ab eo uolumus humanitatē, si sua sponte nō mouebatur, motus fuisset? Quid si hos audire noluisse? Nonne erant qui huic facto & oratione aduersarentur & manu? An. S. P. Q. R. sibi tanta in re nihil agendum putasset? Nonne oratorem, ut ait Virgilius grauem pietate & meritis aduocasset, qui apud Constantinum hanc haberet orationem.

Cæsar, si tu tuorū immemor es, atq; etiam tui, ut nec filijs hereditatem, nec propinquis opes, nec amicis honores, nec tibi imperium esse integrum uelis. Non tamen S. P. Q. R.
D.

Immemor potest esse sui iuris, suæq; dignitatis. Etenim quod
tibi tantum permittis de imperio Ro. quod non tuo sed nostro san-
guine partum est? Tu ne unum corpus in duas secabis partes?
& ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates?
& quasi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decer-
nant, porriges? Nos ciuitatibus, quæ de hac urbe beneme-
ritæ sunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro. sint. Tu a nobis
dimidium imperij aufers, ne hanc urbem parentem suam agnoscat.
Et in alueis quidem apium si duo reges nati sint, alterum quod deterius
or est occidimus. Tu ne in alueo imperij Ro. ubi unus &
optimus princeps es, alterum & hunc deterrimum, & non apem,
sed fucum collocandum putas? Prudentiam tuam uehementer de-
sideramus Imperator. Nam quid futurum est, si uel te uiuo, uel
post tuam mortem, aut huic parti quem alienas, aut alteri quam tibi
relinquis, bellum a barbaris nationibus inferat? Quo robore
militum, quibus copiis occuremus? Vix nunc totius impe-
rij uiribus possumus, tunc poterimus? An perpetuo mem-
brum hoc cum illo in concordia erit? Ut reor, nec esse pote-
rit, quam Roma dominari uelit, nolit pars illa seruire. Quin
& te uiuo, breue intra tempus, reuocatis ueteribus praesidiis,
suffectis nouis te in tuum regnum profectio & longe agen-
te hic altero dominante, nonne omnia noua, id est diuersa
atque aduersa erunt? Regno fere inter duos fratres diuiso,
protinus & populorum animi diuiduntur, & prius a seipsis,
quam ab externis hostibus bellum auspicantur. Idem euentu-
rum in hoc imperio quis non uidet? An ignoras hanc olim
imprimis fuisse causam optimatibus cur dicerent citius se
in conspectu populi Ro. esse morituros, quam rogationem illam ser-
ri sinerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolendum Ve-
ios mitteretur, duasque urbes communes populi Ro. esse? Si
enim in una urbe tantum dissensionum esset, quid in duabus
urbibus futurum? Ita hoc tempore, si tantum discordiarum, in uno
imperio, testor conscientiam tuam ac labores, quid in duobus
imperijs fiet? Age uero putas ne hinc fore, qui tibi bellis

occupato esse auxilio aut uelint, aut sciant? Ita ab armis
 atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui p̄ficientur m̄
 litibus atq; urbibus, ut ille qui p̄ficit. Quid? nōne hunc tā
 imperitū regnandi, & iniuriæ facilē, aut Ro. legiones, aut
 ipsæ, p̄uincia spoliare tentabunt? Ut quē sperabunt uel nō
 repugnaturū, uel p̄enas nō repetiturū, Credo me herculē
 ne unū quidē mēsem illos in officio m̄suros, sed statim, &
 ad primū p̄fectionis tuæ initiū rebellaturos. Quid facies?
 Quid cōsiliū capies, quū duplici atq; adeo multiplici bello
 urgebere? Nationes, quas subegimus, cōtinere uix possu-
 mus, quō illis accedente ex liberis gentibus bello resistet?
 Tu Cēsar, qd ad te spectet, ipse uideris, nobis autē hęc res nō
 minus, q̄ tibi, curæ esse debet. Tu mortalis es, Imperiū po-
 puli Ro. decet esse immortale, & quantū in nobis est, erit.
 neq; imperium modo, uerum etiā pudor. Scilicet, quorū
 religionem contemnimus, eorum accipiemus imperium?
 & principes orbis terrarum huic contemptissimo homini
 seruiemus? Vrbe a Gallis capta, Romani senes demulceri
 sibi barbam a uictoribus passi non sunt. Nunc sibi tot sena-
 torij ordinis, tot pratorij, tot tribunitij, tot consulares, triū-
 phalesq; uiri, eos dominari patientur, quos ipsi tanq̄ seruos
 malos omni cōtumeliarū genere suppliciorūq; affecerunt?
 Isti ne homines magistratus creabunt? prouincias regent?
 bella gerent? de nobis sententias capitis ferent? Sub his no-
 bilitas Romana stipēdiā faciet? honores sperabit? munera
 assequet? Et qd maius, quodq; altius penetret uulnus acci-
 pere possumus? Nō ita putes Cēsar Ro. degenerasse san-
 guinem, ut istud passurus sit æquo animo, & nō quauis ra-
 tione deuitandū existimet, qd mediussidius neq; mulieres
 sustnerent, sed magis se una cum dulcibus liberis, sacrisq;
 penatibus concremarent. Ut non Carthaginenses fœminę
 fortiores fuerint, q̄ Romanæ. Etenim Cēsar si regem te de-
 legissemus, haberes tu quidem magnum de imperio Ro.
 agendi arbitrium, sed non ita ut uel minimum de ipsius im-

D ij

minueres maiestate. Alioquin qui te fecissemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus, nedum posses regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedum ipsum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canem ouili præfecimus, quæ, si lupi mauult officio fungi, aut eiſimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano defendendo sis functus, ad extremum in lupum nullo exemplo conuerteris? Atq; ut intelligas, quandoquidem nos pro iure nostro coges asperius loqui, nullum tibi in populi Ro. imperio ius est. Cæsar uero dñatum occupauit, occupauit Augustus, & in uitiū successit, & aduersarioꝝ partium profligatione se dñm fecit. Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, ceteriq; aut eadem aut simili uia libertatem nostram prædati sunt. Tu quoq; alijs expulsis, aut interemptis dominus effectus es. Sileo, q̄ ex matrimonio natus non sis. Quare ut tibi nostram mentem testificemur Cæsar, si non libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios, quorum aliquem in locum tuum nobis quoque permittentibus, ac rogantibus naturæ lege substituas. Sin minus, nobis in animo est, publicam amplitudinem, cum priuata dignitate defendere. Neq; enim minor hæc iniuria quiritū, q̄ olim fuit uiolata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui cōtra Tarquinium se ad libertatem recuperandam huic populo præbeat ducem. Et in istos primum quos nobis præponis, deinde & in te ferrum stringemus. Quod in multos Imperatores, & quidem leuiores ob causas, fecimus. Hæc profecto Constantiū, nisi lapidem eum aut truncum existimamus, permouissent. Quæ, si populis non dixisset, tamen dicere apud se, & his passim uerbis fremere, credibile erat. Eamus nunc, & dicamus Constantinū gratificari uoluisse Siluestro, quem tot hominum odijs, tot gladijs subijceret, ut uix, quantum sentio, unum Siluester diem in uita facturus fuisset. Nā eo, paucisq; alijs absumptis, uidetur c̄mnis sub

latum ire de pectoribus Romanorum, tam diræ iniuriæ contumeliæque suspitio. Age porro si fieri potest concedamus, neque preces, neque minas, neque ullam rationem aliquid profecisse, perstareque adhuc Constantinum, nec uelle a suscepta semel persuasione discedere. Quis non ad Siluestri orationem si res uera fuisset, unquam commotum assentiatur? quæ talis haud dubie fuisset.

Oratio Siluestri ad Constantinum.

Princeps optime, ac fili Cæsar. Pietatem quidem tuam tam pronam, tamque effusam, non possum non amare atque amplecti, ueruntamen quod in offerendis deo muneribus, immolandisque uictimis non nihil erres, minime demitor, quippe qui adhuc es in christiana militia Tiro. Ut non decebat olim a sacerdote omnem pecudem, feramque, & ouem sacrificari, ita non omne ab eodem accipiendum est munus. Ego sacerdos sum, ac Pontifex, qui dispicere debeo, quid ad altare patiar offerri. Ne forte, non dico immundum animal offeratur, sed uipera aut serpens. Itaque sic habeas. Si foret tui iuris, partem imperij cum regina orbis Roma alteri tradere quam filiis, quod minime sentio, si populus hic, si Italia, si cæteræ nationes sustinerent, ut quos oderunt, & quorum religionem adhuc respuunt, capti illecebris sæculi, eorum imperio obnoxij esse uellent, quod impossibile est, tamen si quid mihi credendum putas fili amantissime, ut tibi assentiar, uulla adduci ratione non possum, nisi uellem mihi ipsi esse dissimilis, & conditionem meam obliuisci, ac propemodum dominum Iesum abnegare. Tua enim munera, siue ut tu uis, tue remunerationes, & gloriam, & innocentiam, & sanctimoniam meam, atque omnium qui mihi successuri sunt, polluerent, ac prorsus euerterent, uiamque istis qui ad cognitionem ueritatis uenturi sunt, intercluderent. An uero Helisæus a Naaman Syro, a lepra curato, mercedem accipere noluit, ego te curato accipiam? Ille munera respuit, ego regna mihi dari sinam? Ille personam prophetae maculare noluit, ego per-

sonam Christi, quā in me gero, maculare potero? Cur autē ille accipiendis muneribus personam prophetæ maculari putauit? Nempe quod uideri poterat, uendere sacra, scēnare donum dei, indigere præsidijs hominum, eleuare atq; imminuere beneficij dignitatē. Maluit ergo sibi principes ac reges bñficiarios facere, q̄ ipse beneficiarius illorū esse. Immo ne mutua quidem beneficētia uti. Beatius est enim multo, ut inquit dominus, dare q̄ accipere. Eadē mihi atq; adeo maior est causa, cui etiam a domino præcipitur dicente, infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mūdate, dæmones eijcite, gratis accepistis, gratis date. Ego ne tantum flagitium admittam Cæsar, ut dei præcepta non exequar? ut gloriam meam polluam? melius est, ut inquit Paulus, mihi mori, q̄ ut gloriam meā quis euacuet. Gloria nostra est, apud deum honorificare ministeriū nostrum, ut idem inquit, uobis dico gentibus, q̄ diu ego quidem sum gentiū Apostolus, glorificabo ministerium meum, ego Cæsar alijs quoq; sim, & exemplum, & causa delinquendi, christianus homo, sacerdos dei, pontifex Romanus, uicarius Christi? Iam uero innocentia sacerdotum quomodo incolumis erit inter opes, inter magistratus, inter administrationem secularium negotiorū? Ideo ne terrenis renunciamus, ut eadem uberiora assequamur? Et priuata abiecimus, ut aliena possideamus, & publica? Nostræ erunt urbes, nostra tributa, nostra uectigalia. Et cur clericos, si hæc fecerimus, nos uocari licebit? pars nostra, siue fors, quæ græce dicitur κλήρος, dominatus est non terrenus sed cœlestis. Leuite, qui idem clerici sunt, partem cū fratribus non fuere sortiti, & tu nos iubes etiam fratrum sortiri portionem? Quo mihi diuitias atq; opes, qui domini uoce iubeor nec de crastino esse sollicitus? & cui dictū est ab illo, nolite thesaurizare super terram, nolite possidere aurū, neq; argentū, neq; pecuniam, in zonis uestris. Et, difficilius est diuitē introire in regnū cœlorum, q̄ Camelū per foramen acus transire. Ideoq; paupe

res sibi ministros elegit, & qui omnia reliquerunt, ut eū se-
 querentur, & paupertatis ipse fuit exemplū. Vsq; adeo diui-
 tiarum pecuniarūq; tractatio innocētiae inimica est, nō mo-
 do possessio illarū atq; dominatus. Vnus Iudas, qui oculos
 habebat, & portabat quæ mittebantur, præuaricatus est, &
 amore pecuniæ cui assueuerat, magistrū, dñm, deū, & repre-
 hendit, & prodidit Itaq; uereor Cæsar, ne me ex Petro fa-
 cias Iudā. Audi etiā quid Paulus dicat. Nihil intulimus in
 hunc mundum. haud dubiū, quod nec auferre quid possu-
 mus, habentes autē alimenta, & quibus tegamur, his contem-
 ti sumus. Nā qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentatio-
 nem, & in laqueū diaboli, & desyderia multa, & inutilia, &
 nociua, quæ mergūt homines in interitū & perditionē. Ra-
 dix enim omniū malorū est cupiditas, quā quidem appetē-
 tes, errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.
 Tu autē homo dei hæc fuge, & tu me accipere iubes Cæsar
 quæ uelut uenenū effugere debeo? & quis præterea, pro
 tua prudentia Cæsar cōsideres, quis inter hæc diuinis re-
 bus faciendis locus? Apostoli, quibusdā indignātibus quæ
 uiduæ ipsorū in ministerio quotidiano despicerent, respon-
 derunt, non esse æquum relinquere se uerbum dei, & mini-
 strare mensibus, & tamen uiduis ministrare, quanto aliud
 est quæ exigere uectigalia? curare ærarium? stipendium nu-
 merare militibus? & mille alijs curis huiusmodi implicari?
 Nemo militās deo, implicat se negotijs secularibus, inquit
 Paulus. Nunquid Aaron, cum cæteris leuitici generis, ali-
 ud quæ domini tabernaculum procurabat? Eius filij, quia
 ignem alienum in thuribula sumpserant, igni coelesti cōfla-
 grauerunt. Et tu iubes nos ignē seculariū diuitiarū, uetitū,
 ac pphanū, in sacrata thuribula, id est in sacerdotalia opera
 sumere? Nū Eleazar, nū Phinees, nū cæteri pontifices, mi-
 nistriq; aut tabernaculi, aut tēpli, quicq; nisi quod ad rem
 diuinā pertineret, administrabant? Administrabāt dico. Im-
 mo, administrare poterāt, si officio suo satisfacere uolebāt?

Quod si nolint, audiant execrationē domini dicentis. Male dicti qui opus domini faciunt negligenter. Quæ execratio quū in omnes, tum in pontifices maxime cadit. O quantum est pontificale munus. Quantum est caput esse ecclesie. Quantum est præponi pastorem tanto ouili, e cuius manu uniuscuiusque agni, ouisque amissæ sanguis exigitur. Cui dictum est, si amas me plusquam alij, ut fateris, pascere agnos meos. Iterum si amas me, ut fateris, pascere oues meas. Tertio si amas me, pascere oues meas. Et tu iubes Cæsar capras etiam pascere, & porcos, qui nequeunt ab eodem pastore custodiri. Quid, quod me regē facere uis, aut potius Cæsarem, id est regū principem? dominus Iesus christus, deus & homo, rex & sacerdos, quū se regem affirmaret, audi de quo regno locutus est. Regnū meū inquit non est de hoc mundo. Si enim de hoc mundo esset regnū meū, ministri mei utique decertaret. Et quæ fuit prima uox, ac frequenter clamor prædicationis eius? Nonne hæc? Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnū celorum. Appropinquauit regnū dei, cui cõparabitur regnū celorum. Nonne cū hæc dixit, regnū sæculare nihil ad se pertinere declarauit? Eoque non modo regnū huiusmodi nõ quæsiuit, sed oblatū quoque accipere noluit. Nam cū intelligeret aliquando, populos destinasse ut eum raperent, regemque facerent, in montium solitudines fugit. Quod nobis qui locū ipsius tenemus, nõ solū exemplo dedit imitandum, sed etiã præcepto, inquit Principes gentiū dominantur eorum. Et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter uos, sed quis cunque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et qui uoluerit primus inter uos esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis nõ uenit ut ministret ei, sed ut ministret, & det animam suam redemptionem pro multis. Iudices olim deus, ut scias Cæsar, constituit super Israel, nõ reges, populumque sibi nomen regium postulantes, detestatus est. Nec aliter ob duritiã cordis illorum regem dedit, quæ quæ repudiū
permi

permiserat, quod in noua lege reuocauit. Et ego regni accipiam
 qui uix iudex esse permittor? An nescitis, inquit Paulus,
 quod sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudica-
 bitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nes-
 citis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?
 Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui
 sunt in ecclesia, eos constituite ad iudicandum. At qui iudi-
 ces de rebus controuersis tantummodo iudicabant, non etiam
 tributa exigebant. Ego exigam, qui scio a domino interrogatum
 Petrum, a quibusnam reges terrae acciperent tributum, cen-
 sumue, a filiis an ab alienis? Et quum hic respondisset, ab
 alienis, ab eodem dictum, ergo liberi sunt filii. Quod si omnes
 filii mei sunt Caesar, ut certe sunt, omnes liberi erunt, nihil
 quisquam soluet. Igitur non est opus mihi tua donatione, qua
 nihil assecuturus sum, praeter laborem, quem ut minime de-
 beo, ita minime possum ferre. Quid quod necesse haberem,
 potestatem exercere sanguinis, punire fontes, bella gerere,
 urbes diripere, regiones ferro ignique uastare? Aliter non est
 quod sperem, posse me tueri, quae tradidisses. Et si haec fece-
 ro, sacerdos, pontifex, Christi uicarius sum? Ut illum in me
 tonantem audiam, atque dicentem. Domus mea domus ora-
 tionis uocabitur, omnibus gentibus, & tu fecisti eam spelun-
 cam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus, ut
 iudicem mundum, sed liberem eum, & ego qui illi successi
 causa mortuum ero? Cui in persona Petri dictum est. Conuer-
 te gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui accepe-
 rint gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem nos
 bis ferro nos licet. Siquidem defendere dominum Petrus uole-
 bat, cum auriculam abscidit seruo, & tu diuitiarum aut com-
 parandarum aut tuendarum causa, uti ferro nos iubet? Nostra
 potestas est potestas clauium, dicente domino. Tibi dabo cla-
 ues regni caelorum. Quodcumque ligaueris super terram, erit
 ligatum & in caelis, & quodcumque solueris super terram, erit
 solutum & in caelis, & portae inferi non praeualebunt aduer-

E

fus eas. Nihil ad hanc potestatem, nihil ad hanc dignationē
nihil ad hoc regnum adijci potest. Quo qui contentus non
est, aliud sibi quoddam a diabolo postulat, qui etiam domi
no dicere ausus est. Tibi dabo omnia regna mundi, si cadēs
in terram adoraueris me. Quare Cæsar, cum pace tua di-
ctum sit, Noli mihi diabolus effici, qui Christum, id est me
regna mundi a te data accipere iubeas. Malo enim illa sper-
nere quā possidere. Et ut aliquid de infidelibus, sed ut spero,
futuris fidelibus loquar, noli me de angelo lucis reddere il-
lis angelū tenebrarū, quorū corda ad pietatē inducere uolo,
nō ipsorū ceruici iugū imponere, & gladio qd' est uerbū dei
nō gladio ferri mihi subiicere, ne deteriores efficiantur, ne
recalcitent, ne cornu me feriēt, ne nomen dei meo irritati
errore blaphemēt. Filios mihi charissimos uolo reddere,
nō seruos. adoptare, nō emere. generare, nō manucapere
animas eorū offerre sacrificiū deo nō diabolo corpora. Di-
scite a me inquit dñs, qui mitis sum, & humili corde. Capi-
te iugū meū, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugū
enim meū suaue, & pōdus meū leue. Cuius ad extremū,
finē faciā, illā in hac re sententiā accipe, quā quasi inter me
& te tulit. Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & quę sunt dei
deo. Quo fit, ut nec tu Cæsar tua relinquere, neq; ego quę
Cæsaris sunt, accipere debeā, quę uel si millies offeras nun-
quam accipiam. Ad hanc Siluestri orationem apostolis
co uiro dignā, quid esset, quod amplius Cōstantinus poss-
set opponere? Quod quū ita sit, qui aiunt donationem fas-
ctam esse, nonne iniuriosi sunt in Cōstantinū, quem suos
priuare, imperiumq; Ro. uoluisse conuellere, Iniuriosi in
S. P. Q. R. Italiā totumq; occidentem, quem contra ius
phasq; imperiū mutari permisisse. Iniuriosi in Siluestrum,
quem indignā sancto uiro donationē acceptā habuisse, Iniu-
riosi in summū pont. cui licere terrenis potiri regnis, & Ro.
moderare imperiū, arbitrantur? Hęc tamen omnia eo per-
tinent, ut appareat Cōstantinū, inter tot impedimēta, nun-

quam fuisse facturū, ut rem romanā Siluestro ex maximā parte donaret, quod isti aiunt. Age porro, ut credamus istā donationem, de qua facit pagina uestra mentionem, debet constare etiā de acceptatione Siluestri. Nunc de illa nō cōstat. At credibile est dicitis ratam hunc habuisse donationē, ita credo, nec ratam habuisse modo, uerum etiam petisse, rogasse, precibus extorsisse credibile est. Quid uos credibile quod præter opinionem est hominū, dicitis? Nec quia in pagina priuilegij de donatione fit mentio, putandū est fuisse acceptatā. Sed econtrario, quia nō fit mentio de acceptatione, dicendum est nō fuisse donatū. Ita plus cōtra uos facit, hunc donū respuisse, q̄ illum dare uoluisse. & beneficiū in inuitum nō confertur. Neq; uero tantū donata respuisse Siluestrum suspicari debemus, sed tacite etiā indicasse, nec illum dare iuste. nec se iure accipere posse. Sed o cecā semper inconsultamq; auaritiā. Demus, ut tabulas quoq; de assensu Siluestri proferre possitis, ueras, incorruptas, synceras, num protinus donata sunt, quæ in tabulis cōtinentur? Vbi possessio? Vbi in manus traditio? Nam si cartam modo Constantinus dat, non gratificari Siluestro uoluit, sed illudere. Verisimile est dicitis, qui donat quippiam, eum & possessionem tradere. Videte quid loquamini, quū possessionem nō esse datā constet, & an datum sit ius ambigitur. Verisimile est, qui possessionē nō dedit, eū ne ius quidē dare uoluisse. An nō cōstat possessionē nūq; traditā fuisse, qd negare impudētissimū est. Nūquid Siluestrū Cōstantinus in Capitoliū, quasi triūphantē, inter frequētū quiritū sed in fideliū plausum duxit? In sella aurea simul assistēte uniuerso Senatu collocauit? Magistratus p̄ sua quēq; dignitate regē salutare & adorare iussit? Hæc erga nouos principes fieri solēt, nō tantū aliquod pallatium uelut Lateranense tradi. Nā postea per uniuersam Italiā circūduxit? Adijt cū illo Gallias? Adijt Hispanias? Adijt Germanos, ceterūq; occidentem? Aut si grauabant ambo tantū obire terrarū, quibusnā

ram ingens officium delegarunt: qui & Cæsaris uice tradere-
rent possessionem, & siluestri acciperent: Magni hi uiri,
atq; eximie autoritatis esse debuerunt, & tamen qui fuerint
ignoramus. Nostra memoria, ut exempla uetusta omittā,
nunq; aliter factitatum uidimus, quā quis aut urbis, aut re-
gionis, aut prouintiæ dominus factus est, ita demum tradit
tam existimari possessionem, si magistratus pristini summo
ueantur, nouiq; subrogentur. Hoc si tunc Siluester fieri nō
postulasset, tamen magnificentie Cōstantini intererat, ut de-
clararet non uerbo sed, sed re possessionē tradere, suos præ-
sides amouere, aliosq; ab illo substitui iubere. Non traditur
possessio, quæ penes eosdem remanet, qui possidebant, &
nouus dominus illos summouere non audet. Sed fac istud
quocq; non obstare, & nihilominus putari Siluestrū posse-
disse, atq; omnia præter morem, præterq; naturam tunc esse
dicamus administrata. Postq; ille abiit, quos prouintijs ur-
bibusq; rectores Siluester præposuit: quæ bella gessit: quas
nationes ad arma spectantes oppressit: per quos hæc admi-
nistravit: Nihil horum scimus, respondetis. Ita puto, no-
cturno tempore hæc omnia gesta sunt, & ideo nemo uidit.
Age fuit in possessione Siluester: Quis eum de possessio-
ne deiecit: Nam perpetuo in possessione non fuit, neq; suc-
cessorum aliquis saltem, usq; ad Gregorium magnū, qui &
ipse caruit possessione. Qui extra possessionē est, nec se ab
ea deiectum probare potest, is profecto nunq; possedit, &
si se possedisse dicat, insanit. Vides ut te insanum etiam pro-
bo: Alioquin dic quis papam deiecit, ipse ne Cōstantinus,
an eius filij, an Iulianus an aliquis alius Cæsar: Profer no-
men expulsoris, pfer tempus, unde primū, unde secūdo, ac
deinceps expulsus est. Num per seditionem, & cædes, an
sine his: coniurarunt in eum pariter nationes, an quæ pri-
ma: Quid: nemo omnium auxilio fuit: Ne illorum quidē
qui per Siluestrū aliumue papā præpositi urbibus ac pro-
uintijs erant: Vno die uniuersa amisit: an paulatim & per

partes? Restitit ipse suiq; magistratus, an ad primū tumultum se abdicarunt? Quid? ipsi uictores non in eam fecem hominū, quam indignam imperio ducebant, ferro grassati sunt? In ultionem contumeliæ, in tutelam occupatæ domi nationis, in contemptum religionis nostræ, in ipsum etiam posteritatis exemplū. Omnino eorū qui uicti sunt, nemo fugam cœpit? nemo latuit? nemo timuit? O admirabilem casum. Imperiū Romanū tantis laboribus tanto cruore partum, ita placide ita quiete a christianis sacerdotibus uel partum est, uel amissum, ut nullus cruor, nullū bellū, nulla que rela intercesserit. Et quod non minus admirari debeas, per quos hoc gestū sit, quo tempore, quomodo. quādiu, prorsus ignotū. Putes in syluis inter arbores regnasse Siluestrū, non Romæ, & inter homines, & ab hybernis imbribus frigoribusq; non ab hominibus eiectum. Quis non habet cognitum. qui paulo plura lectitarit, quot reges Romæ, quot consules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot censores, quot ædiles creati fuerint, nemoq; ex tanta hominū copia, ex tanta uetustate nos fugit. Scimus item quot Atheniensium duces, quot Thebanorū, quot Lacedemoniorū extiterint, pugnas eorum terrestres naualesq; uniuersas tenemus. Non ignoramus qui reges Persarū, Medorū, Chaldeorum, Hebræorū fuerint, aliorūq; plurimorū. Et quō horū quisq; aut acceperit regnū, aut tenuerit, aut pdiderit, aut recuperauerit. Romanū aut, siue Siluestrianū imperiū, qua ratione inceperit, aut qua desierit, quando, per quos, in ipsa quoq; urbe nescitur. Interrogo enim quos harum rerum testes, auctoresq; proferre possitis? nullos respondetis. Et nō pudet uos non tam homines q̄ pecudes dicere uerisimile esse Siluestrum possedisse? Quod quia uos non potestis, ego econtrario docebo, ad ultimū usq; diem uitæ Cōstantinū, & gradatim deinceps oēs Cæsares possedisse, ut ne quid habeatis quod hiscere possitis. At perdifficile est, & magni ut opinor operis hoc docere. E uoluatur omnes latinæ græ

caeq; historiae, citentur caeteri auctores, qui de illis meminere temporibus, at neminem reperies, in hac re ab alio discrepare. Vnū ex mille testimonijs sufficiat. Eutropius, qui Cōstantinum, qui tres Constantini filios a patre relictos, dominos orbis terrarū uidit, qui de Iuliano filio fratris Constantini ita scribit. Hic Iulianus qui fuit Diaconus in Ro. ec. Imperatorq; effectus apostotauit in Idoloz; cultur, rerū potitus est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellū. Cui expeditioni ego quoq; interfui. Nec de donatione imperij occidentis tacuisset, nec paulo post de Iouiano, qui successit Iuliano, ita dixisset. Pacem cū Sapore necessariā quidē, sed ignobilē fecit, mutatis finibus, ac nōnulla imperij Ro. parte tradita, qd' ante, ex quo Ro. imperiū conditum erat, nuncq; accidit. Quin etiā legiones nostrę apud Claudiū propontū Telestinum, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia subiugo missę sunt, ut nihil tñ finiu traderetur. Hoc loco libet uos q nuperrime defuncti estis, cōuenire pon. Ro. & te Eugenii, qui uiuis cū felicis tamen uenia. Cur donationē Cōstantini magno ore iactitatis, frequēterq; uos ultores erepti imperij quibusdā regibus principibusq; minamini? & confessionē quandā seruitutis a Cæsare, dū coronandus est, & a nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq; Siciliae, id qd' nuncq; aliquis ueterū Ro. pont. fecit, nō Damasus apud Theodosiū, nō Syrinus apud Archadium, nō Anastasius apud Honoriiū, nō Ioānes apud Iustinianum, nō alij apud alios sanctissimi Papæ apud optimos Cæsares, sed semper illoz; Romā Italiāq; cū puintijs quos nominauit fuisse professi sunt. Eoz; numismata aurea, ut de alijs monumentis sileā, tēplisq; urbis Ro. circūferuntur, nō græcis, sed latinis literis inscripta, Constantini iam christiani, & deinceps cunctor; ferme Imperatorz, quoz; multa penes me sunt, cū hac plerunq; subscriptione, subter imaginē crucis, Concordia orbis, qualia infinita reperirētur summo rum pont. si unq; Romæ imperasseis, quæ nulla reperiun

tur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab aliquo uisa memorari
 tur, & tamē necesse erat illo tēpore propriū habere numis-
 ma, quisquis imperiū Romæ teneret, saltē sub imagine sal-
 uatoris aut Petri. Proh Imperitiā hominū, nō cernitis si do-
 natio Cōstantini uera est, Cæsari, de latino loquor, nihil re-
 linqui? En qualis Imperator, qualis rex Ro. erit, cuius re-
 gnū si qs habeat, nec aliud habeat, omnino nil habeat. Q; si
 itaq; palā est Siluestrū non possedisse, hoc est Constantinū
 nō tradidisse possessionē, haud dubiū erit, ne ius quidem
 ut dixi, dedisse possidendi, nisi dicitis. Ius quidem datū, sed
 aliqua causa possessionē non traditā. Ita plane dabat, qd' mi-
 nime futurū intelligebat, dabat, qd' tradere non poterat, da-
 bat, quod nō prius uenire in manus eius cui dabatur possi-
 bile erat, q̄ esset extinctū. Dabat donū quod ante quingen-
 tos annos, aut nunq; ualiturū foret. Verum hoc loqui aut
 sentire insanum est. Sed iam tēpus est, ne longior fiam, cau-
 sē aduersariorum iam concissē atq; laceratē letale uulnus
 imprimere, & uno eam iugulare ictu. Omnis fere historia
 quæ nomen historiē meretur, Constantinum a puero cum
 patre Constantio christianum refert multo etiam ante pon-
 tificatum Siluestri, ut Eusebius ecclesiasticæ scriptor histo-
 riæ, quem Rufinus non in postremis doctus, in latinum in-
 terpretatus, duo uolumina de euo suo adiecit, quorū uterq;
 pene Constantini tēporibus fuit. Adde huc etiam testimo-
 nium Romani pont. qui his rebus gerendis non interfuit,
 sed præfuit, nō testis, sed autor, nō alieni negotij, sed sui nar-
 rator. Is est Melchiades papa qui proximus fuit ante Silue-
 strum, qui ita ait: Ecclesia ad hoc usq; peruenit, ut non so-
 lum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis
 monarchiā tenebant, ad fidē Christi, & ad fidei sacramenta
 concurrerent. E quibus uir religiosissimus Cōstan. primus
 fidē ueritatis patēter adeptus, licentiā dedit per uniuersum
 orbē sub suo degentibus imperio, nō solum fieri christia-
 nos, sed etiā fabricādi ecclesias, & prædia cōstituīt tribuēda.

Deniq; præfatus princeps dona immensa contulit, & fabri
cam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo ut sedem
imperialē relinqueret, & beato Petro suisq; successoribus
pro futuram concederet. En nihil Melchiades a Constanti-
no donatum ait, nisi palatium Lateranense, & prædia, de qui-
bus Gregorius in registro facit sæpissime mentionem. Vbi
sunt qui non in dubium uocari nõ sinunt, donatio Constã-
tini ualeat, nec ne, cum illa donatio fuerit & ante Siluestrum
& rerum tantummodo priuatarũ? quæ res quanq; plana
& aperta sit, tamen de ipso, quod isti stolidi proferre solent,
priuilegio differendũ est. Et ante omnia non modo ille, qui
Gratianus uideri uoluit, qui nonnulla ad opus Gratiani ad-
iecit, improbitatis arguendus est, uerum etiam incitiæ, qui
opinantur paginam priuilegij apud Gratianum contineri,
quod neq; docti unq; putarũt, & in uetustissimis quibusq;
codicibus decretorũ non inuenitur. Et si quo in loco huius
rei Gratianus meminisset, non in hoc ubi isti collocant, seriẽ
ipsam orationis abrumpentes, sed in eo ubi agit de Ludo-
uici pactione, meminisset. Præterea duo milia locorũ in de-
cretis sunt, quæ ab huius loci fide dissentiant. Quorũ unus
est ubi, quæ superius retuli, Melchiadis uerba ponuntur.
Nonnulli eum qui hoc capitulũ adiecit, aiunt uocatũ paleã
uel uero nomine, uel ideo, q; quæ de suo adiunxit, ad Gra-
tianum cõparata, instar palarum iuxta frumenta existimen-
tur. Vtcunq; sit, indignissimũ est credere, quæ ad hoc adie-
cta sunt, ea decretorũ collectorem, aut ignorasse, aut magni-
fecisse, habuisseq; pro ueris. Bene habet. sufficit. uicimus.
Primum q; hoc Gratianus non ait, ut isti mentiebantur, im-
mo adeo ut ex infinitis locis datur intelligi, negat atq; con-
futat. Deinde, quod unum & ignotum & nullius autorita-
tis ac nauici hominem afferunt, ita etiam stolidum, ut ea Gra-
tiano affinixerit, quæ cum cæteris illius dictis cõgruere nõ
possent. Hunc ergo uos autorẽ profertis? Huius unius te-
stimonio utimini? Huius cartulam, ad tantæ rei confirma-
tionem,

mationem, contra sex centa probationū genera recitatas ?
 At ego expectaueram, ut aurea sigilla, marmoratos titulos
 mille autores ostenderetis. Sed ipse (dicitis) palea autorem
 profert, fontem historiae ostendit, & Gelasium papā cum
 multis episcopis in testimonium citat. Ex gestis inquit Sil-
 uestri, quae beatus Gelasius in concilio. lxx. episcoporum a
 catholicis legi cōmemorat, & pro antiquo usu multas hoc
 dicit ecclesias imitari. In quibus legitur Constantinus &c.
 Multo superius, ubi de libris legendis & non legendis agi-
 tur, etiā dixerat, actus beati Siluestri praesulis, licet eius qui
 scripsit nomen ignoramus, a multis tamen in urbe Roma
 catholicis legi cognouimus, & pro antiquo usu imitantur
 ecclesiae. Mira haec autoritas, mirum testimonium, in expu-
 gnabilis probatio. Dono uobis hoc, Gelasium dum de con-
 cilio. lxx. episcoporum loquitur id dixisse, Nū id dixit, paginā
 priuilegij in beatissimi Siluestri gestis legi, & hoc Romae,
 cuius ecclesiae autoritatē multae aliae sequuntur. Quod ego
 non nego, concedo, fateor. Me quoque una cum Gelasio tes-
 tem exhibeo. Verum quid uobis ista res prodest, nisi ut
 in adducendis testibus mentiri uoluisset uideamini. Ignora-
 tur nomen eius, qui hoc decretis adscripsit, & solus hoc di-
 cit. Ignoratur nomen eius qui scripsit historiam, & solus is
 & falso testis affertur. Et uos boni uiri atque prudētes hoc fa-
 tis superque esse ad tantae rei testimoniū existimatis ? At ui-
 dete, quantū inter meum intersit uestrumque iudicium. Ego
 ne si hoc quidem apud gesta Siluestri priuilegiū continere-
 tur, pro uero habendum putarem, cum historia illa non hi-
 storia sit, sed poetica & impudentissima fabula, ut posterius
 ostendam. Nec quisque alius, alicuius duntaxat autoritatis,
 de hoc priuilegio habeat mentionem. Et Iacobus Voraginē-
 sis propensus in amorem clericorum, ut Archiepiscopus, ta-
 men in gestis sanctorum, de donatione Constantini, ut fabu-
 losa nec digna quae inter gesta Siluestri poneretur, silentiū
 egit, lata quodammodo sententia contra eos, si qui haec la-
 F

teris mandauissent . Sed ipsum falsarium , ac uere paleam ,
non triticum, obtorto collo in iudicium trahere uolo . Quid
ais Falsarie ? Vnde sit, quod istud priuilegium inter Siluestri
gesta non legimus ? Credo rarus hic liber est, difficilisq; in-
uentu, nec uulgo habetur. Sed tanquam fasti olim a pontificibus
aut libri Sibillini, a decem uiris custoditur . Lingua graeca,
aut Syriaca, aut Chaldaica scriptus est. Testatur Gelasius a
multis catholicis legi, Voraginenſis de eo meminit. Nos
quoque mille & antiquae scriptae exemplaria uidimus, & in
omni fere cathedrali ecclesia, cum adest Siluestri natalis dies,
lectitantur, & tamen nemo se illic legiſſe istud ait, quod tu
affingis, nemo audisse, nemo somniasse. An alia quaedam for-
tassis historia est ? Et quae nam ista erit ? Ego aliam nescio,
nec abs te aliam dici interpretor. Quippe de ea tu loqueris
quam Gelasius apud multas ecclesias lectitari refert. In hac
autem tuum priuilegium non inuenimus. Quod si istud in ui-
ta Siluestri non legitur, quid tu ita legi tradidisti ? Quid in
tanta re iocari es ausus ? & leuium hominum cupiditatem elu-
dere ? Sed stultus sum, qui illius potius insector audaciam,
quam istorum dementiam qui crediderunt. Si quis apud Grae-
cos, apud Hebraeos, apud barbaros diceret, hoc esse memo-
riae proditum, nonne iuberetis nominare autorem proferri
codicem ? & locum ab interprete fidei exponi, antequam cre-
deretis ? Nunc de lingua uestra, de notissimo codice sit men-
tio, & uos tam incredibile factum, aut non inquiritis, aut cum
scriptum non reperiatis, tam prona estis credulitate, ut pro-
scripto habeatis, atque pro uero . Et hoc titulo contenti, ter-
ras miscetis & maria, & quasi nullum subsit dubium, eos
qui uobis non credunt, terrore bellorum aliosque minis pro-
sequimini. Bone Iesu, quanta uis, quanta diuinitas est ue-
ritatis, quae per sese, sine magno conatu, ab omnibus do-
ctis ac fallacijs, seipsa defendit, ut non immerito, cum esset
apud Darium regem exorta contentio, quod foret maxi-
me ualidum, & alius aliud diceret, tributa sit palma ueritati.

Quia cum sacerdotibus, non cum secularibus mihi res est,
 ecclesiastica magis, quam secularia sunt exempla repetenda.
 Iudas Machabeus, cum dimissis Romam legatis, foedus,
 amicitiamque a Senatu impetrasset, curauit uerba foederis in
 aes incidenda, Hierosolymamque portanda, Taceo de lapi-
 deis decalogi tabulis, quas deus Moyse dedit. Ista uero tam
 magnifica Constantini, & tam inaudita donatio, nullis ne-
 que in auro, neque in argento, neque in aere, neque in mar-
 more, neque postremo in libris, probari documentis pos-
 test. Sed tantum, si isti credimus, in charta siue membra-
 na. Iobal primus Musices autor, ut est apud Iosephum,
 cum esset a maioribus tradita per manus opinio, res huma-
 nas semel aqua, iterum igni delendas, doctrinam suam dua-
 bus columnis inscripsit, lateritia contra ignem, lapidea con-
 tra aquas. Quae ad Iosephi auum, ut idem scribit, perman-
 sit. Ut suum in omnes beneficium semper extaret. & apud
 Romanos rusticanos adhuc, & agrestes, cum paruae & ra-
 rae literae essent, tamen leges duodecim tabularum in aes fu-
 erunt incisae, quae in capta atque incensa a Gallis urbe, inco-
 lumes postea sunt repertae. Adeo duo maxima in rebus
 humanis, diuturnitatem temporis, & fortunae uiolentiam,
 uincit circumspecta prouidentia. Constantinus uero, orbis
 terrarum donationem, papyro tantum & atramento signauit, cum
 praesertim machinator fabulae quisquis ille fuit, faciat Con-
 stantinum dicentem, se credere, non desore, qui donatio-
 nem hanc impia auuiditate rescinderet. Hoc times Constan-
 tine, & non caues, ne ij qui Romam Siluestro eriperent,
 cartulam quoque surriperent? Quid ipse Siluester? pro se
 nihil agit? Ita omnia Constantino remittit? Ita securus ac
 segnis est? In tanto negotio, nihil sibi, nihil ecclesiae suae ni-
 hil posteritati prospicit? En cui imperium Ro. administran-
 dum committis, qui tam magnae rei, tantoque aut lucro aut
 periculo indormit. Siquidem sublata chartula, priuilegij

donatio, utiq; ætate procedente probari non poterit. Pagis
nam priuilegij, appellat homo uesanus priuilegium ne tum
libet uelut præsentem insectari, uocas donationē orbis ter-
rarum, & hoc in pagina uis esse scriptū, & isto genere ora-
tionis usum esse Constantinū. Si titulus absurdus est, qua-
lia cætera existimemus?

Constantinus Imp. quarto die sui baptismatis priuilegi-
um Ro. ecclesiæ pontifici contulit, ut in urbe Roma sacer-
dotes, ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. Hoc in
ipsa Siluestri historia continetur. Ex quo dubitari non
potest, ubi nam scriptum significetur priuilegium. Sed mo-
re eorū, qui mēdacia machinantur, a uero incepit, ut sequē-
tibus, quæ falsa sunt, conciliet fidem. Vt Sinon apud Virg.
Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcunq; fatebor, uera
inquit, nec me argolica de gente negabo. hoc primum, dein
de falsa subiecit. Ita hoc loco noster Sinon facit, qui quū a
uero incepisset, adiecit. In eo priuilegio, ita inter cætera
legitur. Utile iudicauimus una cum omnibus Satrapis no-
stris, & uniuerso Senatu, optimatibus etiam, & cū cuncto
populo imperio Romanæ ecclesiæ subiacenti, ut sicut bea-
tus Petrus in terris uicarius dei uidetur esse constitutus, ita
& pōtiffices ipsius principis apostolorū uicem, principatus
potestatem, amplius q̄ terrenæ imperialis nostræ serenita-
tis mansuetudo habere uideretur, cōcessam a nobis nostro
que imperio obtineant. O scelerate atq; malefice, eadē
quam affers in testimonium, refert historia, longo tempore
senatorij ordinis uoluisse accipere religionem christianam
& Constantinum pauperes sollicitasse precio ad baptismū.
Et tu ais intra primos statim dies, Senatum, optimates, satra-
pas, quasi iam christianos de honestanda ecclesia Ro. cum
Cæsare decreuisse. Quid q̄ uis interfuisse satrapas? O cau-
tes, o stipes. Sic loquuntur Cæsares? Sic concipi solent de-
creta Romana? Quis unq; satrapas in consilijs Romano-
rum nominari audiuit? Non teneo memoria unq; legisse

me ullum, non modo Romanū, sed ne in Romanorū quis-
dem prouintijs Satrapam nominatum. At hic Imperatoris
Satrapas uocat. eosq; Senatui præponit, quū omnes hono-
res, etiam qui principi deferuntur, tantum a Senatu decer-
nantur, adiuncto populoq; Romano. Hinc est quod in la-
pidibus uetustis, aut tabulis æreis, aut numismatis duas lite-
ras uidemus. S. C. id est Senatus consulto, uel quatuor. S.
P. Q. R. hoc est, Senatus populuscq; Romanus. Et, ut Ter-
tullianus meminit, quū Pontius Pilatus de admirandis chri-
sti actionibus ad Tiberium Cæsarem, non ad Senatum scri-
psisset, siquidem magistratus ad senatum de magnis rebus
scribere consueuerant, Senatus hanc rem indigne tulit, Ti-
berioq; prærogatiuam ferenti, ut Iesus pro deo coleretur,
repugnauit, ob tacitam tantūmodo indignationem, offensę
senatorię dignitatis. Et ut scias quantum senatus ualeat au-
toritas, ne pro deo coleretur obtinuit. Quid, quod ais opti-
mates? quos aut primarios in rep. intelligimus uiros, qui
cur nominantur, quū de ceteris magistratibus silentium sit?
aut eos qui populares non sunt, beneuolentiam populi au-
cupantes, sed optimi cuiuscq; & bonarum partium studiosi,
ac defensores, ut Cicero quadā oratione demonstrat. Ideo
que Cæsarem ante oppressam remp. popularem fuisse dici-
mus, Catonem ex optimatibus, quorum differentiam Sa-
lustius explicauit. Neq; hi optimates magis, q̄ populares,
aut cæteri boni uiri, dicuntur in consilio adhiberi. Sed quid
mirum si adhibentur optimates, ubi cunctus populus, si ho-
mini credimus, cum Senatu & Cæsare iudicauit? Et is qui
dem Ro. ecclesię subiacens? & quis iste est populus? Ro-
manus ne? Ac cur non dicitur populus Ro. potius q̄ po-
pulus subiacens? Quæ noua ista cōtumelia est in quirites,
de quibus optimi poetæ elogium est, Tu regere imperio
populos Romane memēto? Qui regit alios populos, ipse
uocatur, populus subiacens, quod inauditum est. Nam in
hoc, ut in multis epistolis Gregorius testatur, differt Roma

nus pontifex a cæteris, quod solus est princeps liberi populi. Cæterum ita sit, ut uis. Nonne & alij populi subiacent? An alios quoque significas? Quomodo fieri istud triduo poterat, ut omnes populi subiacentes Ro. ec. illi decreto adessent? Tamen & si non omnis sex populi iudicabat. Quid antequam subiecisset Ro. pontifici populum Constantinus, subiectum uocaret? Quid, quod hi qui subiacentes uocantur, faciendo dicuntur præfuisse decreto? Quid, quod hoc ipsum dicuntur decreuisse, ut sint subiacentes, & ut ille cui subiacet hos habeat subiacentes? Quid agis aliud infelix, nisi ut iudices te uoluntatem fallendi habere, facultatem non habere? Eligentes nobis ipsum principem apostolorum, uel eius uicarios, firmos apud deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sacrosanctam Ro. ec. decreuimus ueneratè honorare, & amplius quam nostrum imperium, terrenumque thronum, sedem sacratissimam beati Petri gloriose exaltare, tribuentes ei potestatem, & gloriam & dignitatem, atque uigorem, & honorificentiam imperialem. Reuiuifce paulisper firmiane lactanti, resisteque huic asino tam uaste, immaniterque rudenti. Ita uerborum turgentium strepitu delectatur, ut eadem repetat, & incultet, quæ modo dixerat. Hunc ne in modum æuo tuo loquebatur Cæsarem scribæ, ne dicam agalones? Elegit sibi illos Constantinus non patronos, sed esse patronos. Interposuit illud esse, ut numerum redderet concinniorè. Honestatio, barbære loqui, ut uenustius currat oratio, si modo quid in tanta scabritia uenustum esse potest. Eligentes principem apostolorum, uel eius uicarios. Non elegis Petrum, & eius deinceps uicarios, sed aut hunc, exclusis illis, aut illos hoc excluso. Et pontifices Ro. appellat uicarios Petri, quasi uel uiuat Petrus, uel minori dignitate sint cæteri, quam Petrus fuit. Nonne & illud barbarum est, a nobis nostrorumque imperio? quasi imperium habeat animum concedendi & potestatem. Nec fuit contentus dicere, obtineant, nisi etiam diceret concessam, quum satis alterum esset. Et illud, firmos patronos, perque elegas est. Scilicet firmos uult, ne pe

cunia corrumpantur, aut metu labantur. Et illud, terrenā
 imperialis potētia, duo adiectiua sine copula, & illud, ue
 neranter honorare, & illud, nostrā imperialis serenitatis
 mansuetudo, Lactantianā eloquentiam redolet, quum de
 potentia agatur imperij, serenitatē nominare, & mansuetu
 dinem, non amplitudinem & maiestatem. Quod etiā tumi
 da superbia inflatum est, ut in illo quoq̄, gloriose exaltare
 per gloriam & potestatē & dignitatē & uigorē & honorifi
 centiam imperialem, quod ex Apoc. sumptū uidetur, ubi
 dicitur, dignus est agnus qui occisus est, accipere uirtutem
 & dignitatem, & sapientiā, & fortitudinem, & honorē, &
 benedictionem. Frequenter, ut posterius liquebit, titulos
 dei sibi arrogare fingitur Constantinus, & imitari uelle ser
 monem sacre scripturæ, quē nuncq̄ legerat. Atq̄ decernen
 tes sancimus, ut principatū teneat, tam super quatuor sedes,
 Alexandrinā, Antiochenā, Hierosolymitanā, Constantino
 politanam, q̄ etiā super oēs, in uniuerso orbe terrarū, dei ec
 clesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sacrosanctę
 Ro. ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdoti
 bus, & totius mundi existat, & eius iudicio, quæ ad cultum
 dei, & fidē christianorū, uel stabilitatē procurandā fuerint,
 disponant. Omitto hic barbariē orationis, q̄ princeps sacer
 dotibus, p̄ sacerdotū dixit, & q̄ in eodē loco posuit, extite
 rit & existat, & quū dixerit, & in uniuerso orbe terrarū,
 iterū addit, totius mūdi, quasi quiddā diuersū, aut cœlū,
 quæ mundi pars est, cōplecti uelit, quū bona pars orbis ter
 rarū sub Roma nō esset, & qd' fidē christianorū, uel stabili
 tatem procurandā, tanq̄ nō possint simul esse, distinxerit, &
 q̄ decernere & sancire miscuit. & ueluti prius cum cæteris
 Constantinus nō iudicasset, decernere eū, & tanq̄ pœnam
 proponat sancire, & quidem una cum populo sancire facit.
 Quis hoc christianus pati queat, & nō papam, qui hoc pa
 titur, ac libens audit, & recitat, censorie seueretq̄ castiget, q̄
 quum a christiano primatū acceperit Romana sedes, & id

Gratiano testante, multisq; Græcorum, octaua synodus de
clararit, accepisse dicatur a Constantino uix dum christia
no, tanq; a Christo. Hoc ille modestissimus princeps, hoc
pijssimus pontifex audire uoluisset. Absit tam graue ab
utroq; eorum nephas. Quid, quod multo est absurdius, ca
pit ne rerum natura, ut quis de Constantinopoli loqueret
tur, tanq; una patriarchalium sedium, quæ nondum esset,
nec patriarchalis, nec sedes, nec urbs christiana, nec sic no
minata, nec condita, nec ad cōdendum destinata. Quippe
priuilegium cōcessum est triduo, q; Constantinus esset esse
ctus Christianus, quum Byzantium adhuc erat, non Con
stantinopolis. Mentiar, nisi hoc quoq; confiteatur hic stolis
dus. Scribit enim prope calcē priuilegij. Vnde congruū
prospeximus nostrum imperium, & regiā potestatem, oriē
talibus transferri regionibus, & in Bizantię prouintia op
timo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrū
constitui imperium. Si ille alio transferre uolebat impe
rium, nondum transtulerat. Si illic uolebat constituere im
perium, nondum constituerat. Sic si uolebat edificare urbē,
nondum ædificarat. Non ergo fecisset mentionem, de patri
archali, de una quatuor sedium, de christiana, de sic nomi
nata, de condita, de qua condenda, ut historiae placet, quam
palea in testimonium affert, ne cogitarat quidē. Atqui non
uidet hæc belua, siue is palea sit, siue alius quem alius sequi
tur, se dissentire. Vbi Constantinus, non sua sponte, sed in
ter quietem, admonitu dei, non Romæ, sed Bizantiij, nō in
tra paucos dies, sed post aliquot annos, dicitur decreuisse
de urbe condenda, nomenq; quod in somnis edoctus fue
rat indidisse. Quis ergo nō uidet, qui priuilegium cōposuit
eum diu post tempora Constantini fuisse. & quum uellet
adornare mendacium, excidisse sibi q; ante dixisset, hæc ge
sta esse Romæ, tertio die, q; ille fuisset baptizatus, ut in eū
decentissime cadat, tritum uetustate prouerbium, mēdaces
memores esse oportere. Quid, q; Bizantiū, prouintia haud
quaq;

qua^q capax tantæ urbis condendæ? Nanq̄ muris com-
 plexa est Cōstantinopolis uetus Bizantium, & hic in eius
 optimo loco ait urbem esse condendam. Quid, quod Thra-
 ciam, ubi positum erat Bizantium, uult esse in oriente, quæ
 uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Cōstantinus lo-
 cum, quem condendæ urbi delegerat, sub quo cœlo esset,
 urbsq̄ an prouincia, quanta eius mensura foret. Ecclesijs
 beatorum apostolorū Petri & Pauli, pro continuatione lu-
 minariorum, possessionū prædia contulimus, & rebus di-
 uersis eas ditauimus, & per nostram imperialem iussione
 sacram, tam in oriente, q̄ in occidente, q̄ etiam a septentrio-
 ne & meridionali plaga, uidelicet & in India, Græcia, Asia
 Thracia, Affrica, & Italia, uel diuersis insulis, nostra largita-
 te, Et concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatif-
 simi patris nostri Siluestri, summi pont. successorūq̄ eius
 omnia disponant. O furcifer. Ecclesiæ ne id est tēpla Ro-
 mæ erāt Petro & Paulo dicatæ? Quis eas extruxerat? quis
 ædificare ausus fuisset, quū nusq̄ foret, ut historia ait, chris-
 tianis locus, nisi secreta & latebræ, aut si qua templa Romæ
 fuissent, illis dicata apostolis, non erant digna in quibus tan-
 ta luminaria accenderentur, ediculæ sacræ, non edes, sacella
 non templa oratoria inter priuatos parietes, nō publica de-
 lubra? Non ergo ante cura gerenda erat de luminaribus
 templorū, q̄ de ipsis templis. Quid ais tu, qui facis Cōstan-
 tinum dicentem Petrum & Paulū beatos, Syluestrū uero,
 cum adhuc uiuit, beatissimū, & suam, qui paulo ante fuisset
 ethnicus, iussione sacram? Tanta ne conferenda sunt pro
 continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarū fatigetur?
 At quæ ista prædia sunt, præsertim possessionum? prædio-
 rum possessiones dicere solemus, non possessionū prædia.
 Das prædia, nec quæ prædia explicas. Ditasti diuersis rebus
 nec quando nec quibus rebus ostendis. Vis plagas orbis
 a Siluestro disponi, nec pandis quo genere disponendi. Cō-
 cessisti hæc antea, cur te hodie incepisse significas, honorare

ecclesiam Ro. & ei priuilegiū concedere. Hodie concedis.
Hodie ditas. Cur dicis concessimus, & ditauimus. Quid
loqueris, aut quid sentis bestia. Cū fabulæ machinatore mi
hi sermo est, non cū optimo principe Cōstantino. Sed quid
in te ullā prudentiā, ullam doctrinā requiro, qui nullo inge
nio, nulla literatura es præditus. qui ais luminariorū pro
luminariū. Et orientalibus transferri regionibus pro eo, qd
est, ad orientales transferri regiones. Quid porro, istæ, ne
sunt quatuor plagæ. quā orientālē numeras. Thraciā ne.
An, ut dixi, uergit ad Septentrionē, an Iudæā. At magis ad
meridiē spectat, utpote uicina Aegypto. Quā item occidē
talem. Italiā ne. At hæc in Italia gerebantur, quā nemo il
lic agens occidentalem uocat, quū Hispanias dicamus esse
in occidente, & Italia hinc ad meridiē, illinc ad arcton ma
gis q̄ ad occidentē uergit, quā septentrionalem. An Thra
ciam. At ipse ad orientē esse uis, An Asiam. at hæc sola to
tum possidet orientem, septentrionem uero cōmunem cū
Europa. Quā meridionalem. Certe Affricā. At cur nō ali
quam nominatim prouinciā proferebas. Nisi forte Ethio
pes Ro. imperio suberant. Et nihilominus nō habent locū
Asia & Affrica, quū orbem terrarū in quattuor diuidimus
partes, & nominatim regiones singulārū referimus. Sed cū
in tres, Asiam, Africā, Europā. Nisi Asiam pro asiatica pro
prouincia, Affricā pro ea prouincia, quæ prope Getulos est,
appellas. Quæ nō uideo cur præcipue nominentur. Siccine
loquutus esset Constan. quū quattuor orbis plagas exequi
tur, ut has regiones nominaret, cæteras nō nominaret, & a
Iudæa inciperet, quæ pars Syriæ numerat, & quæ amplius
Iudæa nō erat, euersa Hierosolyma, fugatis, ac prope extin
ctis Iudæis, ita, ut credā uix aliquē in sua patria tunc permā
sisse, sed alias habitasse nationes. Vbi tandem erat Iudæa,
quæ nec Iudæa amplius uocabatur, ut hodie uidemus illud
terræ nomen extinctum. Et sicut exterminatis Chananeis
Chananea regio desijt appellari, commutato nomine in Iu

nonis incolis,
s ea incolend
Thraciā, in
utas nuncup
Grecæ, barbar
loqueris. N
e cōpeterer
s, ut cōnuād
orbis adiuua
ergo, ut ist
t, quisquis
hueltro, eiu
ostri Lateran
ostri, simuq
qd imperia
purea, atq
u etiā digni
ei etiā imper
diueria om
culminis, &
inis reueren
en singular
ius ampliss
tritos, cōsu
us eos pmu
orata milit
uēadmodi
z nēpe, &
f. Ro. e
decus pf
o. ec. map
decorato
unt cū
celestia,

deam a nouis incolis, ita exterminatis Iudæis, & conuenis gentibus eā incolentibus deserat Iudæa nominari. Nuncupas Iudæā, Thraciā, insulas, Hispanias uero, Gallias, Germanos, nō putas nuncupādos, & cū de alijs linguis loquaris, Hebrea, Græca, barbara, de ulla puinciaꝝ, latino sermone utentiū, nō loqueris. Video, has igit̃ omisiisti, ut postea in donatione cōplectereris. Et qd̃ nō tantū erant tot prouincię occidentis, ut cōtinuādis luminaribus suppeditarēt sūptus, nisi reliqs orbis adiuuaret. Transeo, q̃ hec cōcedi ais per largitatem. nō ergo, ut isti aiunt, ob leprę curationē. Alioquin insolens sit, quisquis remunerationē loco munerū ponit.

Btō Siluestro, eiusq̃ uicario, de p̃senti tradimus palatiū imperij nostri Lateranen. deinde diadema, uidelicet coronā capitis nostri, simulq̃ phrygiū, necnō superhumeralē, uide licet lorū, qd̃ imperiale circūdare solet collū, uerūetiā chlamydē purpureā, atq̃ tunicā coccineā, & oīa impialia indumenta, seu etiā dignitatē imperialiū p̃sidentīū equitū, cōferentes ei etiā imperialia sceptra, simulq̃ cuncta signa, atq̃ banna, & diuersa ornāmēta imperialia, & oēm processionē imperialis culminis, & gloriā potestatis nostræ. Viris etiam diuersi ordinis reueren. clericis sanctæ Ro. ec. seruientibus illud culmen singularū potentiaꝝ, & p̃cellentiaꝝ, habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus uideꝝ gloria adornari. i. patritios, cōsules, effici. Necnō in cæteris dignitatib⁹ impialibus eos pmulgauimus decorari. Et sicut imperialis extat decorata militiā, ita clerū san. Ro. ec. adornari decreuimus. Et quēadmodū imperialis potētia, diuersis officijs cubicularioꝝ nēpe, & hostiarioꝝ, atq̃ oīm cōcubitorū adornatur, ita & s. Ro. ec. decorari uolumus. Et ut amplissime pontificale decus p̃fulgeat, decreuimus, ut & clerici sancti, eiusdē. s. Ro. ec. mappulis & lintheaminibus, id est cādidiſsimo colore decoratos equos equitēt. & sicut noster senatus calciāmētis utit̃ cū udonibus, id est cādido lintheamine illustrē. & ita cęlestia, sicut terrestria ad laudē dei decorentur.

G ij

Hie schēckt
Keyser Cō-
stātin⁹ alles
das er hat,
dē bapst Sil-
uestro, bis
uff die bruch

O sancte Iesu, ad hunc sententias uolentem sermonibus imperitis, non respondebis de turbine? non tonabis? non in tantam blasphemiam ultritia fulmina iaculabere? tantum ne probrum in tua familia sustines? Hoc audire, hoc uideri, hoc tandiu conuenientibus oculis praeterire potes? Sed patientes es, & multae misericordiae. Vereor tamen, ne patientia haec tua sit potius ira & condemnatio, qualis in illos fuit, de quibus dixisti, & dimisi eos secundum desiderium cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. Et alibi, Tradidi eos in reprobum sensum, ut faciant quae non conueniunt, quia non probauerunt se habere notitiam mei. Iube me quaeso domine, ut exclamem aduersus eos, & forte conuertentur. O Romani pont. exemplum facinorum omnium, caeteris pontificibus. O improbissimi scribe & pharisaei, qui sedetis super cathedram Moysi, & opera Dathan & Abyron facitis, ita ne uestimenta apparatus, pompa equitatus, omnis denique uita Caesaris, uicarium Christi decebit? Quae communicatio sacerdotis ad Caesarem? Ista ne Siluester uestimenta sibi induit? Eo apparatu incessit? Ea celebritate ministrantium domi uixit, atque regnauit? Sceleratissimi homines, non intelligunt Siluestro magis uestes Aaron, qui summus dei sacerdos fuerat, quam gentilis principis fuisse sumendas. Sed haec alias erunt exagitanda uehementius. In praesentiarum autem de barbarismo cum hoc sycophanta loquamur, cuius ex stultiloquio, impudentissimum eius patescit sua sponte mendacium. Tradimus inquit palatium imperij nostri Lateranense, quasi male hoc loco inter ornamenta donum palatij posuisset, iterum postea ubi de donis agitur replicauit. Deinde diadema, & quasi illi non uideant, qui adsunt, interpretatur, uidelicet coronam. Verum hic non addidit ex auro, sed posterius eadem inculcans inquit, ex auro purissimo & gemmis preciosis. Ignorauit homo imperius diadema e panno esse, aut forte e serico. Vnde sapiens illud regis dictum celebrari solet, quem ferunt traditum sibi diadema, priusquam capiti im-

poneret, retentum. diu considerasse, ac dixisse, O nobilem
 magis quā felicem pānum, quem si quis penitus cognosceret
 quā multis solitudinibus periculisque & miseris sis refertus,
 ne humi quidem iacentē uellet tollere. Iste non putat illud
 nisi ex auro esse, cui circulus aureus nunc cum gemmis ap
 poni a regibus solet. Verum non erat rex Cōstantinus, nec
 regem appellare, nec regio se ritu ornare fuisset ausus. Im
 perator Ro. erat, non rex. Vbi rex est, ibi resp. non est. At
 in rep. multi fuerunt etiā uno tempore Imperatores. Nā
 Cicero frequenter ita scribit. M. Cicero Imperator illi uel il
 li Imperatori salutem. Licet postea peculiari nomine Ro
 manus princeps, ut summus omnium, Imperator appella
 retur. Simulque Phrygium necnon superhumeralē, uidelicet
 lorū, quod imperiale circundare solet colū. Quis
 unquam Phrygiū latine dici audiuit? Tu mihi, dum barbare lo
 queris, uideri uis Constantini aut Lactantij esse sermonē?
 Plautus in Menechmis Phrygiōnē p concinnatore uestiū
 posuit Plinius Phrygiones appellat uestes acu pictas, quā
 earū Phryges fuerunt inuētores. Phrygiū uero quid signifi
 cet. hoc non exponis quod obscurū, exponis quod est cla
 rius, superhumeralē ais esse lorū, nec quid sit lorū tenes.
 Non enim cingulū ex corio factū, quod dicitur lorū, sen
 tis circundari pro ornamento Cæsaris collo. Hinc est quod ha
 benas & uerba uocamus lora. Quod si quando dicantur lora
 aurea, non nisi de habenis, quæ aurato collo equi aut al
 terius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quæ te
 res, ut mea fert opinio sefellit, & quū lorū circundare col
 lo Cæsaris atque Siluestrius, de hoīe, de Imperatore, desum
 mo pont. equū aut asinū, aut canē facis. Verū & chlamy
 dem purpuream, atque tunicam coccineā. Quia Mathæus
 ait chlamydem coccineam, & Ioannes uestem purpuream,
 utrunque uoluit hic eodem loco coniungere. Quod si idem co
 lor est, ut Euangelistæ significant, quid tu non fuisti cōten
 tus alterum nominasse, ut illi contenti fuerunt? Nisi accipis

purpuram, ut nunc imperiti loquuntur; genus panni fesci colore albo. Est autem purpura piscis, cuius sanguine lana tingitur. Ideoque a tinctura datum est nomen panno cuius color pro rubro accipi potest, licet sit magis nigricans, & proximus colori sanguinis concreti, & quasi uioleaceus. Inde ab Homero atque Virgilio purpureus dicitur sanguis, & marmor porphyriticum, cuius color est similis mus amethysto. Graeci enim purpuram porphyram uocant. Coccineum pro rubro accipi forte non ignoras, sed cur faciat coccineum quum nos dicamus coccum, & chlamys, quod genus sit uestimenti, iurarem te plane nescire. Atque ut ne si longius persequendo singulas uestes, mendacem proderet. uno semel uerbo complexus est, dicens omnia imperialia indumenta. Quid? Etiam ne illa, quibus in bello, quibus in uenatione, quibus in ludis, quibus in conuiujs amicitia solet? Quid stultius quam dicere oia Caesaris indumenta conuenire pontifici? Sed Clepide addit. Seu etiam dignitatem imperialium praesidentium equitum. Seu inquit, distinguere duo haec inuicem uoluit, quasi multum inter se habeant similitudinis & de imperatorio habitu ad equestrem dignitatem dilabitur nescio quid loquens. Mira quaedam effari uult, sed deprehendi in mendacio timet, eoque inflatis buccis & turgido guttore, dat sine mente sonum. Conferentes ei etiam imperialia sceptrum. Quae structura orationis? qui nitor? qui ordo? Quae nam sunt sceptrum ista imperialia? unum est sceptrum, non plura. Si modo sceptrum gerebat Imperator. Num & pontifex sceptrum manu gestabit? Cur non ei dabimus & enses, & galeam, & iaculum? Simulque cuncta signa, atque banna. Quid tu signa accipis? Signa sunt autem statuere, unde frequenter legimus, signa ac tabulas, pro sculpturis & picturis Prisci enim non in parietibus pingebant, sed in tabulis, aut uexilla, unde illud. Signa pares aquilas. A priore significato, si gilla dicuntur paruae statuere atque sculpturae. Num ergo statuere, aut aquilas suas Siluestro dabat Constantinus? Quid

hoc absurdius? At banna quid sibi uelit non inuenio. Deus te perdat improbissime mortalium, qui sermonem barbarum attribuis seculo erudito. Et diuersa ornamenta imperialia. Quia dixit banna, satis putauit significatum esse, & ideo cætera sub uerbum uniuersale concludit. Et quæ frequenter inculcat imperialia, quasi propria quædam sint ornamenta Imperatoris magis, quæ consulis, quæ dictatoris, quæ Cæsaris. & omnem processionem imperialis culminis, & gloriæ potestatis nostræ. Projicit ampullas, & sexquipedalia uerba, Rex regum Darius, consanguineusque deorum, nunquam nisi plurali numero loqueris. Quæ est ista processio, imperialis cucumeris, per herbam torti, & crescentis in uentrem? Triumphasse existimas Cæsarem quoties domo prodibat, ut nunc solet papa, præcedentibus albis equis, quos stratos, ornatosque famuli dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil est uanius, nihilque a pontifice Romano alienius. Quæ etiam ista gloria est? Gloriam ne, ut hebrææ linguæ mos est, pompam, & apparatus illum splendorem homo latinus appellasset? Ut illud quoque, militiam pro milites, quod ab Hebræis sumus mutuati, quorum libros Constantinus, aut ipsius scribæ nunquam aspexerant, Verum quanta est munificentia tua Imperator, qui non satis habes ornasse summum pontificem, nisi ornas & omnem clerum? culmen singularis potentia & præcellentiae aie, effici patritios, consules. Quis audiuit Senatores, aliosue homines effici patritios? consules efficiuntur, non patritij, ex domo uel patritia, quæ eadem senatoria dicitur, siquidem Senatores patres conscripti sunt, uel ex equestri, uel ex plebeia, Plusque est Senatorem quam patritium esse. Nam senator est unus e delectis consiliarijs reipublicæ, patritius uero qui e domo senatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex patribus conscriptis, non protinus & patritius est. Ridiculeque Romani mei hoc tempore faciunt, qui prætorem suum senatorem uocant, quum neque senatus ex uno homine constare

possit, necesseque sit senatorē habere collegas, & is, qui senator nunc dicitur, fungatur officio prætoris. At dignitas patritiatus in multis libris inuenitur inquires. Audio. Sed in his qui de temporibus post Cōstantinum loquuntur, ergo post Cōstantinum priuilegium confectum est. Sed nunquid clerici fieri cōsules possunt? Coniugio sibi interdixere latini clerici, & consules fient? Habitoque delectu militum, cum legionibus & auxilijs in prouintias, quas fuerint sortiti, se conferent? Ministri ne & serui cōsules fiant, aut militaria ornāmēta nec bini utsolebat sed centeni & milleni ministri qui Ro. ecclesiæ seruient, dignitate afficientur imperatoria? Et ego stolidus mirabar quod papa effici diceretur. Ministri Imperatores erunt, clerici uero milites. Milites ne clerici fient, aut militaria ornāmēta gestabūt nisi imperialia ornāmēta uniuersis clericis impertis. Nā nescio quid dicas. Et quis non uidet hanc fabulā ab his excogitatā esse, qui sibi oēm uestiendi licentiā esse uoluerūt. Ut existimem, si qua inter dæmones qui aerē incolunt, ludorū genera exercentur, eos exprimēdo clericorū cultu, fastu, luxu, exerceri, & hoc scænici lusus genere maxime delectari. Vtrum magis insequar? sententiæ an uerborū stoliditatem? Sententiæ audistis. Verborū hæc est, ut dicat senatum uideri adornari, quasi non utique adornetur, & quidem adornari gloria, & quod sit, factum esse uelit, ut promulgauimus, pro promulgamus. Illo enim modo sonat iucundius oratio, & eandem rem per præsens & per præteritum enunciet. Velut decernimus, & decreuimus. Et omnia sint referta his uocibus. Decernimus, decoramus. imperialis, imperatoria, potentia, gloria. Et extat pro est posuerit, quū extare sit supereminere, uel superesse, & nempe pro scilicet, & concubitores pro contubernales. Concubitores sunt qui concumbunt, & coeunt, nimirum scorta intelligenda sunt. Addit cum quibus dormiat, ne timeat opinor nocturna phantasmata. addit cubicularios. addit hostiarios. Non otiosum est, quare hæc ab

eo minuta referuntur, pupillū instituit, aut adolescentem filium, non senē, cui omnia quibus necesse habet tenera ætas ipse uelut amantissimus pater præparat, ut Dauid Salomoni fecit. Atq; ut per omnes numeros fabula impleatur, dantur clericis equi, ne asinario illo Christi more super asellos sedeant, & dantur non operti, siue instrati, operimentis coloris albi, sed decorati colore albo. At quibus operimētis non stragulis, nō babilonicis, aut quo alio genere, sed mappulis, & lintheaminibus. Mappæ ad mensam pertinent, lintheamina ad lectulos, & quasi dubiū sit cuius sint hæc coloris, interpretantur id est candidissimo colore. Dignus Constantino sermo, digna Lactantio facundia, quum in cæteris, tum uero in illo, equos equitent. Et quū de uestitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlauro, non de purpura, non de cæteris, de calciamentis sibi loquendum putauit. Nec lunulas appellauit, sed udones, siue cum udonibus, quos ut solet homo ineptus exponit, id est cādido lintheamine, quasi udones lintheamen sint. Non occurrit in præsentia ubi reperim udones, nisi apud Martialem Valerium, cuius distichon, quod inscribitur udones cilicini, hoc est. Nō hos lana dedit, sed olētis barba mariti, Cyniphio poterit planta laterere sinu. Ergo non linei utiq; nec candidi sunt udones, quibus hic bipes asellus non calceari pedes senatorum ait, sed Senatores illustrari, atq; per hoc, sicut cœlestia, ita terrestria ad laudem dei decorentur. Quæ tu cœlestia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœlestia decorantur? Quæ autem deo laus ista sit, tu uideris. Ego, si qua fides mihi est, nihil puto, nec deo nec cæteris hominibus magis esse inuisum, q̄ tantam clericorū in rebus secularibus licentiā. Verum quid ego in singula impetum facio, dies me deficiet, si uniuersa non dico amplificare, sed attingere uelim.

Præ omnibus autem licentiā tribuimus beato Siluestro & successoribus eius, ex nostro iudicio, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero

H

Udones

religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus pre-
sumat superbe agere. Quis est hic Melchisedech, qui patri
archam Abraam benedicit? Constantinus ne uix christia-
nus facultatem ei, a quo baptizatus est & quem beatum
appellat, tribuit clericandi? Quasi prius nec fecisset hoc Sil-
uester, nec facere potuisset? Et qua comminatione uetuit,
ne quis impedimento esset? Nullus ex omnibus presumat
superbe agere. Qua etiam elegantia? Connumerare in nu-
mero religioso religiosorum, clericare clericorum & indi-
ctu & placatu. Atque iterum ad diadema reuertitur. De-
creuimus itaque & hoc, ut ipse, & successores eius diadema-
te, uidelicet corona, quam ex capite nostro illi concesseri-
mus, ex auro purissimo, & gemmis preciosis, uti debeant,
pro honore beati Petri. Iterum interpretatur diadema. Cum
barbaris enim & obliuiosis loquebatur, & adijcit, de auro
purissimo, ne forte aliquid æris, aut scorix crederes admis-
xtum. Et gemmas cum dixit addit preciosas, eodem timore,
ne uiles forsan suspicareris. Cur tamen non preciosissimas, que
admodum aurum purissimum? Plus nanque interest inter
gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum di-
cere debuisset distinctum gemmis, dixit ex gemmis. Quis
non uidet ex eo loco sumptum, quem princeps gentilis non
legerat, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso?
Sic loquutus est Cæsar uanitate quadam coronæ suæ iactan-
dæ, si modo Cæsares coronabantur, in seipsum contumeliosus,
qui ueretur, ne opinarentur homines, eum non gesta-
re coronam ex auro purissimo, cum gemmis preciosis, nisi in-
dicasset? Accipe causam, cur sic loquatur, pro honore be-
ati Petri. quasi Christus non sit summus angularis lapis,
in quo templum ecclesiæ constructum est, sed Petrus, quod ite-
rum postea facit. Quem si tantopere uenerari uolebat, cur
non templum episcopali illi potius, quam Ioanni baptistæ Ro-
mæ dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne testatur
non seculo Constantini, sed posteriori cantilenam hanc esse

Decreti
us ut utantur
& scribunt
uentres &
illa, sed alio
beatus papa
am beatissim
Quam
bas coronat
Petri, nunc
u factum
corona. Et
ipsum succe
oronam uo
um peculiar
um uero ca
nem designa
posuimus,
Petri aposto
ntes eodem
uti, in pro
Nonne
m, sed con
anlas ad se
hrygio & d
ri cesarij e
epant. De
rum atroci
Ita omni
on tantum
ullu dei
quod diff
riati. Cur
inum, ut

confictam? Deceuiimus q̄ uti debeant, pro eo quod est
deceuiimus ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo
loquuntur, & scribunt, iussi q̄ deberes uenire, pro eo quod
est iussi ut uenires & deceuiimus, & concessimus, quasi nō
tunc fiant illa, sed alio quodam tempore facta sint.

Ipse uero beatus papa super coronam clericatus, quam ge-
rit ad gloriam beatissimi Petri, ipsa ex auro non est passus
uti corona. O tuam singularem stultitiam Constantine,
modo dicebas coronam super caput papæ ad honorem fa-
cere beati Petri, nunc ais non facere, quia Siluester illā re-
cusat, & quū factum recusantis probes, tamen iubes eum
aurea uti corona. Et quod hic non debere se agere existi-
mat, id tu ipsius successores dicis agere debere. Transeo, q̄
rasuram coronam uocas, & papam pontificem Romanū,
qui nondum peculiariter sic appellari erat ceptus.

Phrygium uero candidissimo nitore splendidū, dñi re-
surrectionem designātes, eius sacratissimo uertici manibus
nostris imposuimus, & tenentes frenum equi, pro reueren-
tia beati Petri apostoli, dextratoris officium illi exhibui-
mus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores
singulariter uti, in processionibus ad imperij nostri imita-
tionem. Nonne uidetur hic author fabulæ, nō per im-
prudenciam, sed consulto & dedita opera præuaricari, &
undique ansas ad se reprehendendum præbere. In eodem
loco ait phrygio & dominicam resurrectionem representa-
ri, & imperij cesarij esse imitationem, quæ duo inter se ma-
xime discrepant. Deum testor, non inuenio quibus uerbis
qua uerborum atrocitate confodiam hunc perditissimum
nebulonem. Ita omnia uerba plena insanix euomit. Con-
stantinum non tantum officio similem Moyse, qui summū
sacerdotem iussu dei ornauit, sed secreta mysteria facit ex-
ponentem, quod difficillimum est his, qui diu in sacris li-
teris sunt uersati. Cur non fecisti etiam Constantinum pon-
tificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt, ut com-

modius ipsius ornamenta in alterum summū pont. transfe-
rentur. Sed nescisti historias. Ago itaq; deo etiam hoc no-
mine gratias, q; istam nephandissimam mentem, nō nisi in
stultissimum hominem cadere permisit. Quod etiam poste-
riora declarant. Namq; Aaron sedenti in equo, Moysen in-
ducit, dextratoris exhibuisse officium, & non hoc per me-
diū Israel, sed per Chananeos atq; Aegyptios id est per infi-
delem ciuitatem, ubi non tam imperium erat orbis terrarū
q; dæmonum, & dæmones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex non uilescat, sed magis q; im-
perij terreni dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam
palatium nostrum, q; Romanā urbem & omnes Italię si-
ue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, bea-
tissimo pōtifici & uniuersali papæ Siluestro tradimus, atq;
relinquimus, & ab eo, & successoribus eius per pragmati-
cum constitutum decreuimus disponendas, atq; iuri sanctę
Ro. ecclesię permanendas. De hoc in oratione Romano-
rum & Siluestri multa differuimus. Huius loci est ut dica-
mus neminem fuisse facturū, ut nationes uno cunctas uer-
bo donationis inuolueret, & qui minutissima quęq; supe-
rius est executus, lorum, calceos, lintheamina, equorū orna-
menta non referret nominatim prouincias, quarū singulę
nō singulos reges nunc aut principes regibus pares habēt.
Sed ignorauit uidelicet hic falsator, q; prouincię sub Cōstan-
tino erāt, quę nō erāt. Nā certe cunctę sub eo nō erant. Alexā-
dro extincto uidemus singulas regiones in ducū partitione
numeratas. A Xenophōte terras, principesq; nominatos, q;
uel ultro, uel armis sub imperio Cyri fuerūt. Ab Homero
Græcorū, Barbarorūq; regū, nomen, genus, patriā, mores,
uires, pulchritudinem, numerū nauium, & prope numerū
militum, cathalago comprehensum. Cuius exemplū quū
multi Græci, tum uero nostri latini, Ennius, Virgilius, Lu-
canus, Statius, alijq; nonnulli imitati sunt. A Iosue & Moy-
se in diuisione terre promissionis, uiculos quoq; uniuersos

criptos. Et
dentales tan
entis: ubi i
tiq; sunt ter
tionis, ut iur
trahis, inger
Nome & pro
prouincias, sub
ur. Sed non
e alienat, eu
re, & qual
Italię siue
Iud, quū tan
regionum,
nendam di
mus, nostru
transferr
oco, nomi
stinu impe
adificent
stantinus
enda uo
Romam
Nec te ap
nomine Ro
m. quod
ia Roman
Quoni
nis caput
est, ut ille
David,
ceteros
erusalem
nec tota

fuisse descriptos. Et tu grauaris etiam prouincias recensere? Occidentales tantum prouincias nominas. Qui sunt fines occidentis? ubi incipiunt? ubi desiniunt? Num ita certi constitutiq; sunt termini occidentis, & orientis, meridieiq; & septentrionis, ut sunt Asia, Africa, Europæ? Necessaria uerba subtrahis, ingeris superuacua. Dicitis prouincias, loca, ciuitates. Nonne & prouinciæ & urbes loca sunt? & quum dixeris prouincias, subiungis ciuitates, quasi hæc sub illis non intelligantur. Sed non est mirum, qui tantam orbis terrarum partem a se alienat, eundem urbium prouinciarumq; nomina præterire, & quasi lethargo oppressum, quid loquatur ignorare. Italiae siue occidentalium regionum. Tanq; aut hoc aut illud, quum tamen utrunq; intelligat, appellans prouincias regionum, quum sint potius regiones prouinciarum, & permanendam dicens pro permanuram. Vnde congruum prospeximus, nostrum imperium, & regiam potestatem orientalibus transferri regionibus, & in Byzantiae prouinciæ optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & illic nostrum constitui imperium. Taceo q; dixit ciuitates ædificari cum urbes ædificentur non ciuitates, & Italiam prouinciã, si tu es Constantinus, redde causam, cur illum potissimum locum condendæ urbis delegeris? Quod enim te alio transferas post Romam traditam, non tam congruum q; necessarium est. Nec te appelles Imperatorem, qui Romam amisisti, & de nomine Romano, qd' discerpis pessime meritis es. Nec regem. quod nemo ante te fecit nisi ideo te regem appelles, quia Romanus esse delisti. Sed affers causam sane honestam. Quoniam ubi princeps sacerdotum & christianæ religionis caput constitutum est, ab Imperatore celestis iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. O stultum Dauid, stultum Salomonem, stultum Ezechiam, Iosiamq; & ceteros reges stultos, ac parum religiosos, qui in urbe Hierusalem cum summis sacerdotibus habitare sustinuerunt, nec tota illis urbe cesserunt. Plus sapit Constantinus

ūnus triduo, q̄ illi tota uita sapere potuerunt, & Imperato-
rem cœlestem appellas, quia terrenum accepit imperium.
nisi deum intelligis, nam ambigue loqueris, a quo terrenū
principatum sacerdotum, super urbe Romana, cæterisq; lo-
cis, constitutum esse mentiris. Hæc uero omnia, quæ per
hanc imperialem sacram scripturam, & per alia diualia de-
creta statuimus & firmauimus, usq; in finem mundi, illiba-
ta & inconcussa permanere decreuimus. Modo te terrenū
te uocaueras Constantine, nunc diuū, sacrumq; uocas ad
gentilitatem recidis, & plusq; gentilitatem. Deum te facis,
& uerba tua sacra, & decreta immortalia, nam mundo im-
peras, ut tua iussa conseruet illibata & inconcussa. Non co-
gitas quis tu es. Modo e sordidissimo impietatis cœno lo-
tus, & uix perlotus. Cur non addebas, iota unum, aut apex
unus de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat cœ-
lum & terra. Regnum Saul adeo electi ad filios non perue-
nit, regnum Dauid in nepote discerptum est, & postea ex-
tinctum. Et tu ad finem usq; mūdi regnū, quod tu summo
deo tradis permansurum, tua auctoritate decernis. Quis
etiam te tam cito docuit mundum esse periturum? Nam
poetis, qui hoc etiam testantur, non puto te hoc tempore fi-
dem habere. Ergo hoc tu nō dixisses, sed aliis tibi affinxit.
Cæterum qui tam magnifice superbeq; loquutus est, time-
re incipit, sibiq; diffidere, eoq; obtestationibus agit. Vnde
coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terri-
bili eius iudicio obtestamur, omnes nostros successores
Imperatores, & cunctos optimates, satrapas etiā, amplissi-
mumq; senatum, & uniuersum populum in uniuerso orbe
terrarum, nec non & in posterum, nullo eorū quoquomo-
do licere, hoc aut infringere, uel in quoquo conuelli.

Quam æqua, q̄ religiosa adiuratio. Non secus, ac si lu-
pus per innocentiam, & fidem obtestatur, cæteros lupos,
atque pastores, ne oues quas sustulit, interque filios & ami-
cos partitus est, aut illi adimere, aut hi repetere tentent.

Quid tantopere extimescis Constantine? Si opus tuum ex deo non est, dissoluetur. Sin ex deo, dissolui nō poterit. Sed uideo uoluisti imitari Apocalypsim, ubi dicitur. Contestor autem audienti omnia uerba prophetiæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta. At tu nunquam legeras Apocalypsim, ergo non sunt hæc uerba tua.

Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator extiterit, æternis condemnationibus subiaceat condemnatus, & sanctos dei apostolos Petrum & Paulum sibi in præsentibus & in futura uita sentiat contrarios. Atque in inferno inferiori scilicet concrematus, cum diabolo & omnibus desiciat impijs.

Hic terror, atq; hæc cōminatio non Cæsaris aut secularis principis solet esse, sed priscorū sacerdotum, ac flaminū, & nunc ecclesiasticorum. Itaq; non est Cōstantini oratio hæc, sed alicuius clericuli stolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat scientis, saginati, & crassi, ac inter crapulam, interque feruorem uini, has scientias, & hæc uerba ructantis. Quæ non in alium transeunt, sed in ipsum conuertuntur auctorem. Primum ait æternis condemnationibus subiaceat. Deinde, quasi plus addi queat, alia addere uult, & post æternitatem pœnarum, adiungit pœnas uitæ præsentis, & cum dei condemnatione nos terreat, adhuc quasi maius quiddam sit, terret nos odio Petri, Cui Paulum cur adiungat, aut cur solum, nescio. Iterum solito Lethargo ad pœnas æternas redit. ueluti non hoc ante dixisset. Quod si minæ hæc execrationesq; Constantini forent, inuicem execraret, ut tyrannū & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorē. Nūc quis existimat execrationē auarissimi hominis, & ritu histrionū uerba simulatis, ac sub persona Constantini alios deterrenis, hoc est pprie

hypocritam esse, si græcam uocem exquirimus, sub aliena
persona abscondere tuam. Huius uero imperialis decreti
paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandū
corpus beati Petri posuimus. Carta ne, an membrana fuit
pagina, in qua scripta sunt hæc? Tam & si paginam uoca-
uimus alterā faciē, ut dicunt, folij, ueluti quinternio habet
folia dena, paginas uicenas. O rē inauditā & incredibilē,
cū essem adolescentulus, interrogasse me quendā memini,
quis librū Iob scripsisset, cūq; ille respondisset, ipse Iob, tūc
me subiunxisse, quo pacto igitur de sua ipsius morte face-
ret mentionem? Quid de multis alijs libris dici potest, quorū
ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narra-
re potest id, quo non dum esset administratū, & in tabulis
contineri id quod post tabularū, ut sic dicam, sepulturā fa-
ctū esse ipse fateatur. Hoc nihil aliud est, q̄ paginā priuile-
gij ante fuisse mortuā & sepultā, q̄ natā. Nec tñ unq̄ a mor-
te atq; sepultura reuersam, præsertim anteq; conscripta esset,
roboratam. Nec id una tantum, sed utraq; Cæsaris manu, &
quid istud est, roborare illam, chirographo ne Cæsaris, an
annulo signatorio? Magnum nimirū robur, maiuscq; mul-
to, q̄ si tabulis æreis mandauisset. Sed non est opus scriptu-
ra ærea, cum supra corpus beati Petri carta reponatur. Cur
hic Paulum retices, qui simul iacet cum Petro, & magis cu-
stodire possent ambo, q̄ si afforet tātūmodo corpus unius?
Vidētis artes malitiarū nequissimi Sinonis. Quia donatio
Constantini doceri non potest, ideo nō in tabulis æreis, sed
charteis priuilegium esse, ideo latere illud cū corpore san-
ctissimi apostoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili se-
pulchro inquirere, aut si inquireremus, carie absumptū pu-
tarem. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe non-
dum in templo ubi nunc est, non in loco sane munito ac tu-
to. Ergo non illic Cæsar paginam collocasset. An beatissi-
mo Siluestro paginam non credebat, ut parum sancto, pa-
rum cauto, parum diligenti? O Petre, o Siluester, o san-
ctæ

ſta Romanæ ec. pontifices, quibus oues domini cōmiſſæ
 ſunt, Cur uobis cōmiſſam paginā nō cuſtoditis? Cur a ti
 neis illā rodi, aut cur ſitu tabelcere paſſi eſtis? Opinor quia
 corpora quoq; ueſtra contabuerunt. Stulte igitur fecit Cō
 ſtantine. En redacta in puluerem pagina, ius ſimul priuile
 legij in puluerem abiit. Atqui, ut uidemus, paginæ exem
 plar oſtēditur, Quis ergo illam de ſinu ſanctiſſimi apoſto
 li temerariuſ accepit? Nimirum aliquis antiquorū ſcripto
 rum debet afferri, nec poſterior Conſtantine temporibus.
 At is nullus aſſertur, ſed forte aliquis recens. Vnde hic ha
 buit? Quiſquis enim de ſuperiori ætate hiftoriam textit,
 aut ſpiritu ſancto dictante loquitur, aut ueterum ſcriptorū,
 & eorū quidem, qui de ſua ætate ſcripſerunt, ſequitur au
 toritatem. Quare quicunq; ueteres non ſequitur, is de illo
 rum numero erit, quibus ipſa uetuſtas præbet audaciā men
 tiendi. Quod ſi quo in loco iſta res legitur, non aliter cum anti
 quitate conſentit, q̄ illa gloſſatoris Accuſij, de legatis Ro.
 ad leges accipiendas dimiſſis in Græciam, pluſq; ſtulta nar
 ratio, cū Tito Liuius, alijsq; præſtantiffimis ſcriptoribus con
 uenit. Datū Romæ tertio Caleñ. Aprilis, Conſtantino Au
 guſto quarto conſule, & Gallicano quarto conſule. Diem
 poſuit penultima Martij, ut ſentiremus hoc factū eſſe, ſub
 tempus ſanctorū dierum, qui illo plerunq; tempore ſolent
 eſſe. Et Conſtantino quartū conſule, & Gallicano quartū
 conſule. Mirum ſi uterq; ter fuerat conſul, & in quarto cō
 ſulatu forent collegæ. Sed mirandum magis, Auguſtum le
 proſum elephantia, qui morbus inter cæteros, ut elephas
 inter beluas, eminet, uelle etiam accipere conſulatum, cum
 rex Azarias ſimul ac lepra tactus eſt, in priuato ſe cōtinue
 rit, procuratore regni ad Ionathan filium relegata, ut fere
 omnes leproſi fecerunt. Quo uno argumento totum pror
 ſus priuilegiū conſutatur, proſtigatur, euertitur, ac nequis
 ambigat, ante leproſum eſſe debuiſſe, q̄ conſulem, ſciat &
 ex medicina, paulatim hunc morbum ſucceſcere, & ex no
 1

titia antiquitatis, consulatum iniri Ianuario mense, magistratumque esse annuum. & hæc Martio proximo gesta referuntur. Vbi neque silebo, in epistolis scribi solere, datum, non autem in cæteris, nisi apud indoctos. Dicuntur enim epistolæ dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert, utputa tabellario, ut reddat, & in manum porrigat homini cui mittitur. Priuilegium autem, ut aiunt, Constantini, quod reddi alii cui non debebat, nec dari debuit dici, ut appareat eum, qui sic loquutus est, mentitum esse, nec scisse fingere, quod Constantinum dixisse ac fecisse uerisimile esset. Cuius stultitiæ atque uesaniæ affines se ac socios faciunt, quicumque hunc uera dixisse existimant, atque defendunt. Licet nihil iam habeant quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste excusare possint. An honesta erroris excusatio est, cum patefactam uideas ueritatem, nolle illi acquiescere, quia nonnulli magni homines aliter senserunt? Magni inquam dignitate, non sapientia, nec uirtute. Vnde tamen scis, an illi, quos tu sequeris, si eadem audissent quæ tu, mansuri in sententia fuerint, an a sententia recessuri? & nihilominus indignissimum est, plus homini uelle tribuere quam ueritati, id est deo. Ita enim quidam, omnibus defecti rationibus solent respondere, cur tot summi pont. donationem hanc ueram esse crediderunt? Testificor uos, me uocatis quo nolo, & inuitum me male dicere summis pontifici cogitis, Quos magis in delictis suis operire uellem. Sed pergamus ingenue loqui, quandoquidem aliter agi nequit hæc causa. Ut fatear eis ita credidisse, & non malitia fecisse, quid mirum si ista crediderunt, ubi tantum lucri blanditur, cum plurima, ubi nullum lucrum ostenditur, per insignem imperitiã credant? Nonne apud Aram cœli, in tam eximio templo, & in loco maxime Augusto, cernimus pictam fabulam Sibyllæ & Octauiaui, ut ferunt, ex autoritate Innocentij tertij, hæc scribentis? Qui etiã de uirginitate templi pacis, sub natale Saluatoris, hoc est in partu uirginis, scriptum reliquit. Quæ ad euertendam magis fidem,

quia falsa, q̄ ad stabiliendam, quia miranda sunt, pertinent. Mentiri ne ob speciē ueritatis, pietatis, audet uicarius ueritatis, & se scientē hoc piaculo obstringere? An nō mentit̄? Immo uero a sanctissimis uiris se, cū hoc facit, dissentire nō uidet: Tacebo alios. Hiero. Varronis testimonio uti, decē Sibyllas fuisse, quod opus Varro ante Augustum cōdidit. Idē de tēplo pacis ita scribit. Vespasianus & Titus Romæ tēplo pacis edificato, uasa tēpli, & uniuersa donaria, in delubro illius cōsecrarūt, quæ Græca & Ro. narrat historia. Et hic unus indoctus plus uult libello suo, etiā barbare scripto credi, q̄ fidelissimis ueterū prudentissimorū hoīm historijs. Quia Hieronymū attigi, nō patiar hāc contumeliā ipsius ta cite præteriri. Romæ ex autoritate papæ ostendit̄ codex Bibliæ tanq̄ reliquiæ sanctorū, luminaribus semper accensis, quod dicūt scriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumentum? Quia multum, ut inquit Virgilius, est picta uestis & auri. Resq̄ magis Hieronymi manu indicat scriptum non esse. Illum ego diligentius inspectum, cōperi scriptum esse iussu regis, ut opinor, Roberti, chirographo hominis imperiti. Huic simile est, quanq̄ decem milia huiusmodi Romæ sunt, quod inter religiōsa demonstratur in tabella effigies Petri & Pauli, quam Siluester Constantino, ab eisdem apostolis in somnis admonito, in confirmationē uisionis exhibuit. Non hoc dico, quia negem effigies illas esse apostolorum, utinamq̄ tam uera esset epistola, nomine Lentuli missa de effigie Christi, quæ nō minus improbe ementita est, q̄ priuilegium, quod confutauimus, Sed quia tabella illa a Siluestro non fuerit exhibita Constantino. In quo non sustineo admirationem animi mei continere. Disputabo enim aliquid de fabula Siluestri. Quia & omnis in hoc quæstio uersatur, & mihi cum sermo sit cum pontificibus Ro. de pontifice Romano potissimum loqui decebit, ut ex uno exēplo, facile aliorū cōiectura capiat. Et ex multis ineptijs quæ ibi narrantur, unā tantū de dracone attingā.

ut doceam Constantinū non fuisse leprosum. Etenim gesta Siluestri ab Eusebio quodā græco homine, ut interpres testatur, cōposita sunt, quæ natio ad mendacia semper promptissima est. Vt Iuuenalis Satyrice censura ait, Quicquid Græcia mēdax audet in historia. Vnde draco ille uenerat? Romæ dracones nō gignuntur. Vnde etiam illi uenenū? In africa tantum pestiferi dracones, ob ardorem regionis, esse dicuntur. Vnde præterea tantum uenenū? ut tam spaciousam ciuitatem peste corrūperet, præsertim cū in tam alto specu demersus esset, ad quem cētum quinquaginta gradibus descenderetur? serpentes, excepto forsan Basilisco, nō afflatu, sed morsu uirus inspirant, atq; interimunt. Nec Cæto Cæsarem fugiens, cum tanta hominū manu, per medias Africæ arenas dum iter faceret, ac dormiret, ullum sociorū ac comitum suorū, serpentis afflatu uidit extinctum. Neq; illi populi ob id aerem sentiunt pestilentem, & si quid fabulis credimus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, sine noxa uulgo conspecti sunt, ac tacti. Adhuc quin eum Romani potius occidissent. Nō poterant inquis. At multo grandior rem serpentem in Africa, ad ripam Bragadæ Regulus occidit. Hunc uero uel obstructo ore specus facile erat interimere. An nolebant? Ita opinor pro deo colebant, ut Baby Ionij fecerūt. Cur ergo, ut olim Daniel dicitur occidisse, nō & Siluester hunc potius occidisset? Quin canabaceo filo alligasset, & domum illam in æternū perdidisset? Ideo cōmentator fabulæ noluit draconem interimī, ne plane Danielis narratio referri uideretur, quod si Hieronymus uir doctissimus ac fidelissimus interpres, Apollinarisq; & Origenes, atq; Eusebius, & nōnulli alij narrationem Beli fictā esse affirmant, si eam Iudæi in ueteris instrumenti archetypo non agnoscunt, id est, si doctissimi quicq; latinorum, pleriq; Græcorū, singuli Hebræorū, illam ut fabulā damnant ego non hanc, adumbratam ex illa, damnabo, quæ nullius scriptoris autoritate fulcitur, & quæ magistrā multo superat

stultitia? Nam quis beluæ domum subterraneam ædifica-
 uerat? Quis illic eā collocauerat, & ne prodiret atq; auo-
 laret (Volant enim dracones, ut quidam aiunt, & si alij ne-
 gant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat?
 Quis foeminas, easq; uirgines, ac sanctimoniales descende-
 re præceperat, nec nisi calēdis? An tenebat draco quis esset
 dies calendar; & tam parco, raroq; erat cibo contentus?
 Nec uirgines tam altum specum, tam immanem, & esurien-
 tem beluam exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco,
 ut foeminis, ut uirginibus, ut cibaria afferētibus. Credo etiā
 cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiā coibat?
 Nam & Alexāder, & Scipio ex draconis serpentisue cum
 matre cōcubitu geniti dicuntur. Quid de negato postea ui-
 ctu? Non potius aut prodijisset, aut fuisset extinctus? O mi-
 ram hominum dementiā, qui his anilibus deliramentis fi-
 dem habent. Iam uero q̄diu hoc factitatū est? Quando fuit
 coeptum? Ante aduentum saluatoris? An postea? nihil ho-
 rum scitur. Pudeat nos, pudeat harum neniārū, & leuitatis
 plusq; inimicæ. Erubescat Christianus homo, qui ueritatis
 se ac lucis filium nominat, proloqui, quæ non modo uera
 non sunt, sed nec uerisimilia. At enim inquiunt, hanc demo-
 nes potestatem in gentibus obtinebant, ut eas dñs seruien-
 tes illuderent. Silete impudentissimi homines, ne dicam sce-
 leratissimos, qui fabulis uestris tale semper uelamentū ob-
 tenditis. Non desyderat synceritas christiana patrociniū fal-
 sitatis. Satis per se superq; sua ipsius luce ac ueritate defen-
 ditur, sine istis cōmentitijs ac præstigijs fabellis, in deum
 in Christū, in spiritū sanctū cōtumeliosissimis. Siccine deus
 arbitrio dæmonum tradiderat genus humanū, ut tam mani-
 festis, tam imperiosis miraculis seduceretur? ut propemo-
 dum posset iniustitia accusari, qui oues lupis cōmisset, &
 homines magnam errorū suorū haberent excusationem.
 Quod si tantum olim licebat dæmonibus, & nunc apud in-
 fideles uel magis liceret, quod minime uidemus. Nec ullæ

ab eis huiusmodi fabulæ proferuntur. Tacebo de alijs popu-
lis, dicā de Ro. apud quos paucissima miracula feruntur,
eaque uetusta atq; incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū terræ in
medio foro, cū se in eū Curtius armatū adacto equo immi-
sisset, iterū coisse, inq; pristinā formā cōtinuo reuertisse. Itē
Iunonē monetā cū a quodā milite Ro. captis Veijs p iocū
interrogata esset, an Romā migrare uellet, respōdisse uelle.
Quorū neutrū Titus Li. sentit, & prior autor & grauior.
Nā & hiatū pmanisse uult, nec tam fuisse subitum q̄ uetu-
stum, Et ante conditā urbē, appellatūq; Curtium lacū, q̄ in
eo delituisse Curtius Metius Sabinus, Romanorū fugiēs
impressionē. Et Iunonē annuisse, non respondisse. Adiectū
fabulæ postea, uocē reddidisse. Atq; de nutu quoq; palam
est illos esse mentitos, uel qd̄ motū simulachri, auellebant
aut illud, interpretati sunt, sua sponte esse factum, uel qua la-
sciuia hostilem, & uictā, & lapideā deam interrogabant, ea-
dem lasciuia annuisse finxerūt. Tā& Li. Lilius inquit nō an-
nuisse, sed milites q̄ annuisset exclamasse. Quæ tñ boni scri-
ptores nō defendūt facta, sed dicta excusant. Nam prout
idem Lilius ait, datur uenia antiquitati, ut miscendo huma-
na diuinis, primordia urbium augustiora faciat. & alibi, Sed i-
rebus tā antiquis, si qua similia ueritati sunt, pro ueris acci-
piantur. Satis habeā, hæc ad ostentationē scēne gaudētis mi-
raculis aptiora, q̄ ad fidem, neq; affirmare, neq; refellere est
operepretiū. Terentius Varro his duobus & prior, & do-
ctior, & ut sentio, grauior autor, ait triplicē historiā de lacu
Curtio a totidē autoribus proditā. Vnā a Proculo, quod is
lacus ita sit appellatus a Curtio, qui se in eū deiecit, Alterā
a Pisone, qd̄ a Metio Sabino, Tertiā a Cornelio, cuius rei so-
cium addit Lucratium, qd̄ a Curtio cōsule, cui collega fuit M.
Genutius. Neque uero dissimulauerim Valerium nō plane
posse reprehendi, quod ita loquatur, cum paulo post graui-
ter & seuerē subiiciat. Nec me præterit, de motu & uoce
deorum immortalium, humanis oculis auribusq; percepto,

20

quod in ancipiti opinione aestimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem autores uendicent. De uoce deorum dixit, propter lunonem monetam, & propter simulachrum Fortune, quod bis locutum fingitur his uerbis: Rite me matronae uidistis, rite dedicastis. At uero nostri fabulatores passim inducunt Idola loquentia, quod ipsi gentiles & Idolorum cultores non dicunt, & syncerius negant, quam Christiani affirmant. Apud istos paucissima miracula, non fide autorum, sed ueluti sacra quadam ac religiosa uetustatis commendatione nituntur. Apud istos recentiora quaedam narratur, quae illorum homines temporum nescierunt. Neque ego admirationi sanctorum derogo, nec ipsorum diuina opera abnuo, quantum scientiam tantum fidei, quantum est granum sinapis, montes etiam posse transferre. Immo defendo illa & tueor, sed misceri cum fabulis non sino. Nec persuaderi possum hos scriptores alios fuisse quam aut infideles, qui hoc agerent in derisum Christianorum. si haec figmenta, per dolosos homines in manus imperitorum delata acciperentur pro ueris, aut fideles, habentes emulationem dei, sed non secundum scientiam, quae non modo de gestis sanctorum, uerum etiam dei genitricis, atque adeo Christi improba quaedam & pleudeuangelia scribere non reformidarunt, & sumus pontifex hos libros appellat apocryphos, Quasi nihil uitij sit, quod eorum ignoratur author, Quasi credibilia sint quae narrant, Quasi sancta & ad confirmationem religionis pertinentia, ut iam non minus culpae sit penes hunc quae mala probat, quam penes illum qui mala excogitauit. Nummos reprobos discernimus, sepamus abijcimus, doctrinam reprobam non discernemus, sed retinebimus: sed cum bona miscebimus: sed pro bona defendemus. Ego uero ingenuam feram sententiam. Gesta Siluestri nego esse apocrypha, quia ut dixi, Eusebius quidam fertur autor, sed falsa atque indigna quae legantur existimo, cum in alijs, tum uero in illo quod narratur de dracone, de thauro, de lepra, propter quam refutanda tanta repetij. Neque enim si Naaman leprosus fuit, continuo & Constantinum leprosum fuisse.

dicemus, De illo multi autores meminerunt, de hoc principi orbis terrarū nemo, ne suorum quidem ciuiū scripsit, nisi nescio quis alienigena, cui nō aliter est habenda fides, quā alteri cuidā, de uespis intra nares Vespesiani nidificantibus, & de rana partu a Nerone emissa, unde Lateranū uocitatū locum dicunt, quod ibi rana lateat in sepulchro. Quod nec uespæ ipsæ, nec ranæ, si loqui possent, dixissent, nisi ad deos capitolinos hoc referūt, quasi illi loqui consuessent, & hoc fieri iussissent. Sed quid mirer hæc nō intelligere pontifices, cū nomen ignorent suum? Cephas enim dicunt uocari Petrum, quia caput apostolorū esset, tāquā hoc uocabulū sit græcum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, & nō hebraicū, sed potius syriacum, quod Græci κεφύς scribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, non caput. Est enim Petrus & petra græcum uocabulum, stulteq; per ethymologiā latinam exponitur petra, quasi pede trita. Et metropolitānū ab archiepiscopo distinguūt uoluntq; illum a mensura ciuitatis dictum, cum græce dicatur non metropolis, sed μητροπόλις, id est mater ciuitatis siue urbis, & patriarcham quasi patrem patrum, & papam ab interiectione pape dictum, & fidem orthodoxam quasi recta gloria, & Simonem mediā correpta, cum legendum sit mediā longa, ut Platonem, & Catonem, ita legendum Simonem. Et multa similia, quæ transeo, ne culpa aliquorum omnes summos pontifices uidear insectari. Hæc dicta sint, ut nemo miretur, si donationem Constantini cōmentitiā fuisse, papæ multi non potuerunt deprehēdere, tametsi ab aliquo eorum ortam esse hanc fallaciam reor. At dicitis, cur Imperatores, quorum detrimento res ista cedebat, donationē Constantini non negant, sed fatentur, affirmant, conseruant? Ingens argumentum, mirifica defensio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? si de græco, qui uerus fuit Imperator, negabo confessionem. sin de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis nescit Imperatorem latinum gratis factū esse a summo pont. Vt opinor Stephano, qui græcum Imperatorem,

91

peratorem, q̄ auxiliū non ferret Italiae, pr̄suauit, latinūq̄
fecit, ita ut plura Imperator a papa, q̄ papa ab Imperatore
acciperet. Sane Troianas opes quibusdā pactioibus solū
Achilles & Patroclus inter se partiti sunt. Quod etiam mi-
hi uidentur indicare Ludouici uerba, cum ait, Ego Ludoui-
cus Imperator Ro. Augustus statuo, & cōcedo, per hoc pa-
ctum confirmationis nostrae, tibi beato Petro principi apo-
stolorum, & per te uicario tuo, dño Paschali summo pont.
& successoribus eius in perpetuum, sicut a pr̄decessoris-
bus nostris usq̄ nūc in uestra potestate & ditione tenuistis,
Romanam ciuitatem, cum ducatu suo, & suburbanis, atq̄
uiculis omnibus, & territorijs eius, mōtanis, atq̄ maritimis
littoribus, & portubus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, op-
pidis, ac uillis, in Thuscię partibus, & cetera. Tu ne Ludoui-
ce cum Paschale pacisceris? Si tua, id est imperij Ro. sunt
ista, cur alteri concedis? Si ipsius, & ab ipso possidētur, qd
attinet te illa confirmare? Quantulū etiam ex imperio Ro.
tuū erit, si caput ipsum imperij amisisti? A Roma dicitur
Romanus Imperator. Quid cetera quae possides, tua ne an
Paschalis sunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio
Constantini, si ab eo pontifici donata tu possides. Si ualet,
quo iure tibi Paschalis cetera remittit, retentis tantū sibi quae
possidet? Id sibi uult tanta, aut tua in illum, aut illius in te de
imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum appellas, quae
si quandam collusionem. Sed quid faciam inquires? Repe-
tam armis quae papa occupat? At ipse iam factus est me po-
tentior. Repetam iure? At ius meum tantum est, quantum
ille esse uoluerit. Non enim haereditario nomine ad impe-
rium ueni, sed pacto, ut si Imperator esse uolo, haec & haec
inuicem papae promittam. Dicam nihil donasse ex imperio
Constantinum? At isto modo causam agerem graeci Imp.
& me omni fraudarem imperij dignitate. Hac enim ratione
papa se dicit facere Imperatorem me, quasi quendam uicarium
& nisi promittam, non facturum, & nisi paream, me abdica-

turum. Dūmodo mihi det, omnia fatebor, omnia pacifcar.
Mihī tamen crede, si Romam ego aut Thufciā possiderem;
tantum abest, ut facerē, quæ facio, ut etiam frustra mihi Pa-
schalis donationis, sicut reor falsæ, caneret cantilenam. Nūc
concedo, quæ nec teneo, nec habiturum me esse spero. De
iure papæ inquirere non ad me pertinet, sed ad Constantis
nopolitanum Augustum. Iam apud me excusatus es Lu-
douice, & quisquis alius Ludouici similis. Quid de aliorū
Imperatorū cum summis pontificibus pactione suspican-
dum est, cum sciamus quid Sigismundus fecerit, princeps
alioqui optimus & fortissimus, sed iam affecta ætate minus
fortis. Quem per Italiam paucis stipatoribus septū in diem
uiuere uidimus, Romæ etiam fame periturum, nisi eū, sed
non gratis (extorsit enim donationem) Eugenius pauisset.
Is cum Romam uenisset, ut pro Imperatore Romanorum
coronaretur, non aliter a papa coronari potuit, q̄ ut Cōstan-
tini donationem ratam haberet, eademq̄ omnia de integro
donaret. Quid magis contrarium, q̄ pro Imperatore coro-
nari, qui Romæ ipsi renūciasset? & coronari ab illo, quem
& cōfiteatur, & quantū in se est, dñm Ro. imperij faciat?
ac ratā habere donationem, quæ uera si sit, nihil Imperatori
de imperio reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri fecis-
sent. Quo minus mirum, si papa sibi arrogat Cæsaris coro-
nationem, quæ populi Ro. esse deberet. Si tu papa, & potes
græcum Imperatorem priuare Italia, prouincijsq̄ occiden-
tis, & latinum Imp. facis, cur pactiōibus uteris? Cur bo-
na Cæsaris partiris? Cur in te imperium transfers? Quare
sciat quisquis est Imperator Ro. me iudice, se non esse nec
Augustum, nec Cæsarem, nec Imperatorem, nisi Romæ im-
perium teneat, & nisi operam det, ut urbem Romam recu-
peret, plane esse periurum. Nam Cæsares illi priores, quorū
fuit primus Constantinus, nō adigebantur iusiurandū in-
terponere, quo nunc Cæsares obstringuntur, sed quantū hu-
mana ope prestari potest, nihil imminuturos esse de ampli-

rudine imperij Ro. eamq̄ sedulo adaucturos. Non ea re ta-
 men uocati Augusti, q̄ imperium augere deberēt, ut aliqui
 sentiūt, latinæ linguæ imperiti. Est enim Augustus quasi sa-
 cer, ab auium gustu dictus, quæ in auspicijs adhiberi sole-
 bant, græcorumq̄ testante lingua, apud quos Augustus
 βασις dicitur. Vnde Sebastia uocata. Melius summus pont.
 ab augēdo Augustus diceretur, nisi q̄ dum temporalia au-
 get, spiritualia minuit. Itaq̄ uideas, ut quisq̄ pessimus est
 summorum pontificū, ita maxime defendendæ huic dona-
 tionī incūbere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celestinū
 tubis parieti insertis decepit. Hic & de donatiōe Cōstantini
 scribit, & regem Franciæ priuauit, regnūq̄ ipsum, quasi do-
 nationem Constantini exequi uellet, ecclesiæ Ro. fuisse &
 esse subiectū iudicauit. Qd̄ statim successores eius Benedi-
 ctus & Clemēs, ut improbū iniustūq̄ reuocarunt. Verū qd̄
 sibi uult ista uestra pontifices Ro. sollicitudo, q̄ a singulis
 Imperatoribus donatiōe Constantini exigitis cōfirmari,
 nisi quod iuri diffiditis uestro? Sed laterē lauatis, ut dicit.
 Nam neq̄ illa unq̄ fuit, & qd̄ nō est, confirmari nō potest,
 & quicquid donant Cæsares, decepti exemplo Constanti-
 ni faciunt, & donare imperium nequeūt. Age uero demus
 Constantinū donasse, Siluestrūq̄ aliquando possedisse, sed
 postea uel ipsum, uel aliquem ipsorū a possessione deiectū,
 loquor nunc de his, quæ papa nō possidet, postea loquar de
 his quæ possidet. Quid possum uobis magis dare, q̄ ut ea
 quæ nec fuerunt, nec esse potuerunt, fuisse concedam? Ta-
 men dico uos, nec iure diuino, nec iure humano, ad recupe-
 rationem agere posse. In lege ueteri hebraus supra sextum
 annū hebræo seruire uetabatur, & quinquagesimo quoq̄
 anno omnia redibant ad pristinum dominū. Tempore gra-
 tiæ Christianus a uicario Christi, redēptoris nostræ seruitu-
 tis, premetur seruitio eterno? Quid dicam, reuocabitur ad
 seruitutem, postquam liber factus est, diuq̄ potitus liber-
 tate? Sileo q̄ sæuus, q̄ uehemens, q̄ barbarus dominatus

K ij

frequēter est sacerdotum. Quod si ante ignorabatur, nuper est cognitum, ex monstro illo, atq; portento, Ioanne Vitelesco Cardinale & patriarcha, qui gladiū Petri quo auriculā Malcho abscidit, in Christianorum sanguine lassauit, quo gladio & ipse periit. An uero populis Israel a domo Dauid & Salomonis, quos propheta a deo missi unxerant, tamē propter grauiora onera desciscere licuit, factūq; eorū deus probauit, nobis ob tantam tyrannidem desciscere non licebit: ab his præsertim qui nec sunt reges, nec esse possunt, & qui de pastoribus ouium, id est animarū facti sunt fures ac latrones. Et ut ad ius humanū ueniam, quis ignorat nullū ius esse bellorum: aut si quod est, tandiu ualere, q̄ diu possideas, quæ bello parasti. Nam quū possessionem perdis, & ius perdidisti. Ideoq; captiuos, si fugerint, nemo ad iudicē repetere solet, etiam nec prædas, si eas priores domini receperint. Apes & quædā alia uolucrū genera, si e priuato meo longius euolauerint, & in alieno defederint, repeti nō queunt. Tu homines non modo liberum animal, sed dñm ceterorum, si se in libertatem manu & armis asserant, non manu & armis repetes, sed iure, quasi tu homo sis, illi pecudes. Neque est qd̄ dicas, Romani iuste bella nationibus intulerūt, iusteq; libertate illas exuerunt. Noli me ad istā uocare questionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quanc̄ nullum crimen tam graue esse potuit, ut æternam mererentur populi seruitutem. Cum eo, q̄ saepe culpa principis, magniue alicuius in repu. ciuis bella gesserunt, & uicti immerita seruitutis pœna affecti sunt. Quorū exemplis plena sunt omnia. Neq; uero lege nature comparatum est, ut populus sibi populum subigat. Præcipere alijs eosq; exhortari possumus, imperare illis ac uim asferre non possumus. Nisi relicta humanitate, uelimus ferociores beluas imitari, quæ sanguinariū in infirmiores imperiū exercēt, ut leo in quadrupes, aquila in uolucres, delphinus in pisces. Verūtamen hæc beluæ nō in suum genus sibi ius uēdicant, sed inferius.

Quod quanto magis faciendum nobis est, & homo homi-
 ni religioni habendus: quum, ut M. Fabius inquit, nulla su-
 pra terras adeo rabiosa belua, cui non imago sua sancta sit.
 Itaq; quatuor fere causæ sunt, ob quas bella inferuntur. Aut
 ob ulciscendam iniuriam, defendendosq; amicos. Aut timo-
 re accipiendæ postea calamitatis, si vires alior; augeri sinã-
 tur. Aut spe prædæ. Aut gloriæ cupiditate. Quarum prima
 non nihil honesta, secunda parũ, duæ posteriores nequaq;
 honestæ sunt. Et Romanis quidem illata fuere frequenter
 bella, sed postq; se defenderant, & illis & alijs ipsi intulerunt,
 nec ulla gens est quæ ditioni eor; cesserit, nisi bello uicta, &
 domita, quã recte, aut qua causa, ipsi uiderint. Eos ego no-
 lim nec damnare, tanq; iniuste pugnauerint, nec absoluere
 tanq; iuste. Tantum dicam, eadem ratione Romanos cæte-
 ris bella intulisse, qua reliqui populi regesq;. Atq; ipsis qui
 bello lacessiti uictiq; sunt, licuisse deficere a Romanis, ut ab
 alijs dominis defecerunt. Ne forte, quod nemo diceret, im-
 peria omnia ad uetustissimos illos, qui primi domini fuere;
 id est, qui primi præripuere aliena, referantur. & tamen me-
 lius in uictis bello nationibus populo Ro. quã Cæsaribus
 remp. opprimentibus ius est. Quocirca si fas erat gentibus
 a Constantino, & quod plus est, a pop. Ro. deficere, pro-
 fecto & ab eo ius erit, cuicunq; cesserit ille ius suũ. Atq; ut
 audacius agam, si Romanis licebat, Constantinũ aut exige-
 re ut Tarquinium, aut occidere ut Iulium Cæsarem, multo
 magis eum, uel Romanis uel prouincijs licebit occidere, q
 in locum Constantini utcũq; successit. Hoc & si uerum, ta-
 men ultra causam meã est, & idcirco me reprimere uolo,
 nec aliud ex his colligere, quæ dixi, nisi ineptum esse, ubi
 armorum uis est, ibi ius quemq; afferre uerbor;. Quia qd
 armis acquiritur, idem rursus armis amittitur. Eo quidem
 magis, quod aliæ nouæ gētes, ut de Gothis accepimus, quæ
 nunq; sub imperio Ro. fuerunt, fugatis ueteribus incolis,
 Italiam & multas prouincias occuparunt, quas in seruitu-

tem reuocari, in qua nunc̄ fuerunt, quæ tandē æquitas est?
præsertim uictrices, & forte a uictis. Quo tempore, si quæ
urbes ac nationes, ut factum fuisse scimus, ab Imperatore
desertæ, ad Barbarorū aduentum necesse habuerunt, delige
re sibi regem, sub cuius auspicijs uictoriã reportarunt, nun
quid hunc postea a principatu deponerent? Aut eius filios
tum cōmendatione patris, tum propria uirtute fauorabiles
iuberent esse priuatos, ut iterū sub Romano principe essent
maxime cum eorum opera assidue indigerent, & nullū ali
unde auxilium sperarent? Hoc si Cæsar ipse, aut Constan
tinus, ad uitam reuersus, aut etiam Senatus populuscq; Ro.
ad cōmune iudiciū, quale in Græcia Amphitrionū fuit, uo
caret, prima statim actione repelleretur, q̄ a se olim custode
desertos, q̄ tandiu sub alio principe degentes, q̄ nunc̄ alie
nigenē regi subditos, q̄ deniq; homines libertati natos, & in
libertatem robore animi corporiscq; assertos, ad famulatum
seruitiumq; reposceret. Ut appareat, si Cæsar, si po. Ro. a re
petendo exclusus est, multo uehemētius papam esse exclu
sum. Et si licet alijs nationibus, quæ sub Roma fuerunt, aut
regem sibi creare, aut remp. tenere, multo magis id licere
populo Ro. præcipue aduersus nouam papæ tyrannidem.
Exclusi a defendenda donatione aduersarij, quod nec unq̄
fuit, & si qua fuisset, iam temporū conditione intercidisset,
confugiunt ad alterū genus defensionis, & uelut relicta ur
be, in arcem se recipiunt, quam statim deficientibus ciba
rijs dedere cogentur. Præscripsit, inquit, Romana ec
clesia in his quæ possidet. Cur ergo, quæ maior pars est, ea
reposcit in quibus non præscripsit, & in quibus alij præ
scripserunt? Nisi id non licet alijs in hunc, quod huic licet
in alios. Præscripsit Romana ecclesia. Cur ergo ab Impera
toribus toties curat sibi ius confirmandum? Cur dona
tionem confirmationemq; Cæsarum iactat, si hoc unum
satis est? Iniuriam ei facis, si de altero quoq; iure non si
leas. Cur igitur de altero non siles? Nempe quia hoc sibi

non sufficit. Præscripsit Romana ecclesia, & quomodo potest præscripsisse, ubi de nullo titulo, sed de malæ fidei possessione constat: Aut si malæ fidei possessionem neges, profecto stultæ fidei negare non posses. An in tanta re, tamq̃ aperta excusata debet esse & facti & iuris ignorantia: Facti quidem, q̃ Romam prouinciasq̃ non dedit Constantinus, quod ignorare idiotæ hominis est, non summi pontificis. Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi, quod nescire uix Christiani est. Ita ne stulta credulitas dabit tibi ius in his, quæ si prudentior fores, tua nunquam fuissent. Quid? Nonne nunc saltem, postquam te per ignorantiam atq̃ stultitiam possedisse docui, ius istud, si quod erat, amittes? & quod inscitia male contulerat tibi, nonne id rursus cognitio bene adimet: Mancipiumq̃ ab iniusto ad iustum dominum reuertetur, fortassis etiam cum usufructu? q̃ si adhuc possidere pergis, iam inscitia in malitiam, fraudemq̃ conuersa est, planeq̃ effectus es malæ fidei possessor. Præscripsit Romana ecclesia. O imperiti, o diuini iuris ignari! Nullus quantumuis annorum numerus uerum abolere titulum potest. An uero captus ego a Barbaris, creditusque periisse, post centum annos quibus captiuus fui, post liminio reuersus, paternæ hereditatis repetitor excludar? Quid hac re inhumanius? Atque ut aliquod afferam exemplum, num Iepthe dux Israel reposcentibus filijs Ammon, terram a finibus Arnon, usq̃ in Iabue, atq̃ in Iordanem, respondit præscripsit Israel iam per trecentos annos? An quod nunquam illorum, sed Amorreorum fuisset terra, quam reposcerent, ostendit: & hoc argumentum esse, ad Ammonitas illam non pertinere, quod nunquam intra tot annorum circulum repoposcissent? Præscripsit Romana ecclesia. Tace nepharia lingua. Præscriptionē, quæ fit de rebus mutis atq̃ irrationabilibus, ad hominem transfers, cuius quo diuturnior in seruitute possessio, eo est detestabilior. Aues ac fere in se præscribi nolunt, sed quantolibet tempore pos-

sessæ, cum libuerit, & oblata fuerit occasio, abeunt, homini
ab homine possessio non licet abire? Accipe, unde magis
fraus dolusq̃, quam ignorantia Romanorū pont. appareat,
utentiū iudice bello, non iure. Cui simile quiddam primos
pontifices, in occupanda urbe, cæterisq̃ oppidis, credo fe-
cisse. Parum ante me natum, testor eorū memoriā, qui in-
terfuerunt, per inauditum genus fraudis Roma papale ac-
cepit imperiū, seu tyrannidem potius, cum diu libera fuis-
set. Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomine
par, si modo Bonifacij dicendi sunt, qui pessime faciunt, &
cū Romani deprehenso dolo apud se indignarētur, Boni-
facius papa, in morem Tarquini, summa quæq̃ papauera
uirga decussit. Quod cum postea, qui ei successit, Innocen-
tius imitari uellet, urbe fugatus est. De alijs pontificibus
nolo dicere, qui Romam uel semper oppressam armisq̃ te-
nuerunt, licet quoties potuit rebellauit, ut sexto abhinc an-
no, cum pacem ab Eugenio obtinere non posset, nec pax
esset hostibus, qui eam obsidebant, & ipsa papam intra e-
des obsedit, non permissura illum abire, priusq̃ aut pacem cum
hostibus faceret, aut administrationē ciuitatis relegaret ad
ciues. At ille maluit urbē deserere, dissimulato habitu, uno
fugæ comite, q̃ ciuibus gratificari, iusta & æqua petētibus.
Quibus si des electionem, quis ignorat libertatē magis q̃
seruitiū eiecturos? Idem suspicari libet de cæteris urbibus
quæ a summo pont. in seruitute retinentur, per quem a ser-
uitute liberari debuissent. Longum esset recensere, quot ur-
bes ex hostibus captas, populus Rom. liberas fecit, adeo ut
T. Flammintus omnem Græciam, quæ sub Antiocho fuis-
set, liberam esse, & suis uti legibus iuberet. At papa, ut ui-
dere licet, insidiatur sedulo libertati populorum. Ideoq̃ ui-
cissim illi quoq̃ oblata facultate (ad Bononiā modo respic-
ce) rebellant. Qui si quando sponte, quod euenire potest, ali-
quo aliunde periculo urgente, in papale imperium consen-
serunt, non ita accipiendum est, consensisse, ut seruos se fa-
cerent,

cerent. Vt nūq̄ subtrahere a iugo colla possent. Vt postea
 nati non & ipsi arbitriū sui habeant. Nam hoc iniquissimū
 foret. Spōte ad te summe pont. ut nos gubernes uenimus,
 sponte nūc rursus abs te, ne gubernes diutius, recedimus,
 si qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus datorū & ac
 ceptorum. At tu gubernare inuitos uis, quasi pupilli simus
 qui te ipsum forsitan sapientius gubernare possemus. Ad
 de huc iniurias, quę aut abs te, aut a tuis magistratibus huic
 ciuitati frequentissime inferuntur. Deum testamur, iniuria
 cogit nos rebellare, ut olim Israel a Roboam fecit. Et quę
 tanta fuit illa iniuria, quanta portio nostrę calamitatis, gra
 uiora soluere tributa? Quid enim si rep. nostram exhau
 rias? Exhaustisti. Si templa spolies? Spoliasti. Si uirginibus
 matribusq̄ familię stuprū inferas? Intulisti. Si urbem san
 guine ciuili perfundas? Perfudisti. Hęc nobis sustinenda
 sunt? An potius, cū tu pater nobis esse desieris, nos quoq̄
 filios esse obliuiscemur? Pro patre, summe pont. aut si hoc
 te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, non
 pro hoste atq̄ carnifice. Patrem agere aut dominū non uis,
 sed hostem & carnificem. Nos sc̄uitiem tuam, impietatēq̄
 & si iure offense poteramus, tamen quia Christiani sumus,
 nō imitabimur. Nec in tuum caput ultorē stringemus gla
 dium, sed te abdicato, atq̄ summoto, alterū patrem domi
 numue adoptabimus. Filijs a malis parētibus e quibus ge
 niti sunt, fugere licet, nobis a te, non uero patre, sed adopti
 uo, & pessime nos tractante, non licebit? Tu uero, quę sa
 cerdotij operis sunt, cura, & noli tibi ponere sedem ad aqui
 lonem, & illinc tonando fulgurantia fulmina in hunc popu
 lum ceterosq̄ uibrare. Sed quid plura opus est in re aper
 tissima dicere? Ego non modo Constantinum non donas
 se tanta, non modo non potuisse Romanum pontificem in
 eisdem præscribere, sed etiam si utrunq̄ esset, tamen utrūq̄
 ius sceleribus possessorū extinctum esse contendo, cum ui
 deamus totius Italiae, multarumq̄ prouinciarum cladem,

ac uastitatem ex hoc uino fonte fluxisse. Si fons amarus est,
& riuus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio sancta non
est, nec massa. Ita e diuerso, si riuus amarus, fons obstruen-
dus est. si rami immundi, e radice uitium uenit. si massa san-
cta non est, delibatio quoque abominanda est. An possumus
principatum potentiae papalis pro iure proferre, quem tan-
torum scelerum, tantorumque omnis generis malorum cerni-
mus esse causam? Quamobrē dico, & exclamo (neque enim
timebo homines, deo fretus) neminē mea aetate in summo
pontificatu fuisse, aut fidelem dispensatorem, aut prudentē,
qui tantum abest, ut dederit familiae dei cibū, & escam pa-
nis. Papa & ipse bella pacatis populis infert, & inter ciuita-
tes principesque discordias serit. Papa & alienas litit opes, &
suas exforbet, ut Achilles in Agamemnonē *δημοβόρος βα-
σιλεύς*. Papa non modo remp. quod non Verres, non Catilina,
non quispiam peculator auderet, sed etiam rem ecclesiasticā,
& spiritum sanctū quaestui habet, quod Simon ille magus
detestatur. Et cum horum admonetur, & a quibusdam bo-
nis uiris reprehenditur, non negat, sed palam fatetur, atque
gloriatur, licere enim quauis ratione patrimonium ecclesie,
a Constantino donatū, ab occupantibus extorquere. Quasi
eo recuperato, religio Christiana futura sit beata, & non ma-
gis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibusque oppressa, si
modo opprimi magis potest, & ullus est sceleri ulterior lo-
cus. Ut igitur recuperet cetera membra donationis, male ere-
ptas a bonis uiris pecunias peius effundit, militumque eque-
stres pedestresque copias, quibus omnia infestantur, alit, Cū
Christus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moria-
tur. Nec intelligit, o indignū facinus, cum ipse secularibus
auferre, quae ipsorum sunt, laborat, illos uicissim, siue pessimo
exemplo induci, siue necessitate cogi, licet non est uera ne-
cessitas, ad auferenda quae sunt ecclesiasticorum. Nulla itaque
usquam religio, nulla sanctitas, nullus dei timor, & quod
referens quoque horresco, omnium scelerum impij homi-

nes a papa sumunt excusationem. In illo enim comitibus
 que eius est omnis facinoris exemplum, ut cum Esaia, &
 Paulo, in papam & papæ proximos dicere possumus, No-
 men dei per uos blasphematur inter gentes. Qui alios do-
 cetis, uos ipsos non docetis. Qui predicatis nō furandum,
 latrocinamini. Qui abominamini idola, sacrilegium facitis.
 Qui in lege & in pontificatu gloriamini, per præuarcatio-
 nem legis deum uerum pontificē inhonoratis. Quod si po-
 pulus Ro. ob nimias opes, ueram illam Romanitatem per-
 didit, si Salomon ob eandem causam in idololatriā, amore
 foeminae lapsus est, nonne idem putamus fieri in summo
 pont. ac reliquis clericis? Et postea putamus deum fuisse
 permissurum, ut materiā peccandi Syluester acciperet. Nō
 patiar hanc iniuriam fieri sanctissimo uiro. Nō feram hanc
 contumeliam fieri pontifici optimo, ut dicatur imperia, re-
 gna, prouincias accepisse, quibus renunciare etiam solent
 qui clerici fieri uolunt. Pauca possedit Syluester, pauca cæ-
 teriq; summi pont. quorū aspectus apud hostes quoq; erat
 sacrosctūs, ueluti illius Leonis, q; trucē barbari regis animū
 terruit, ac fregit, quē Romanę uires nec frāgere nec terrere
 potuerant. Recentes uero summi pont. id est diuitijs, ac de-
 licijs affluentes, id uidentur laborare, ut quantū prisci fuere
 sapiētes & sancti, tantū ipsi & impij sint, & stulti, & illorum
 egregias laudes omnibus probris uincant. Hęc quis Chri-
 stiani nominis queat equo animo ferre? Verum ego in hac
 prima nostra oratiōe nolo exhortari principes, ac populos
 ut papā effrenato cursu uolitantē, inhibeant, eūq; intra suos
 fines consistere compellant, sed tantum admoneāt, qui for-
 sitan iam edoctus ueritatem, sua sponte, ab aliena domo in-
 suam. & ab insanis fluctibus, sauisq; tempestatibus in por-
 tum se recipiet. Sin recuset, tunc ad alteram orationem mul-
 to trunculentiolem accingemur. Utinam, utinam aliquādo
 uideam, nec enim mihi quicq; est longius, q̄ hoc uidere,
 & præsertim meo cōsilio effectum, ut papa tantum uicarius

**Christi sit, & non etiam Cęsaris. Nec amplius horręda uox
audiatur, partes contra ecclesiam, ecclesia contra Perusinos
pugnat, contra Bononienses. Non contra Christianos pu-
gnat ecclesia, sed papa. Illa pugnat contra spiritualia nequi-
tę in cęlestibus. Tęc papa & dicetur, & erit pater sanctus,
pater omniũ, pater ecclesię, nec bella inter Christianos exci-
tabit, sed ab alijs excitata, censura apostolica, & papali ma-
iestate sedabit.**

Dixi.

NI
LAI
ncti Pe
stantin
filien
li
Nu
fente
rato
uest
tuo
ur
d
te
clo
us
st
q
us
ti
gi
us
qu
ti
pr
cr
q
a
s
d
pr
cl
l
v
su
ia

princi
ita fore
atorem
eret, iust
i, prafup
m talem
nec solut
in uerita
ncis libr
gi omnia
torias, fan
illimus fu
erit ultimo
st Nicen
ea quę de
na ad inst
um dicit
n ea inuen
toris Cor
prem tres
clesias m
is maffis
tinuando

21

NICOLAI DE CVSA CARDINALIS

Tit. sancti Petri ad Vincula, sententia de donatione
Constantini, quam scripsit ad Concilium Basiliense, de concordantia catholica.
lib. III. Capite. II.

Num præterire nequeo, quoniã pene omniũ
sententia indubitata est, Constantinum Impe
ratorem, occidentis imperium Ro pont. Syl
uestro, ac eius in æuum successoribus perpe
tuo dono tradidisse, & ideo etiam si ratio de
unitate principantis scilicet aduersari bono & recto ordini
duo capita fore non concluderet, pateret tamen in occiden
te Imperatorem nullum, nisi a papa depēdenter imperium
cognosceret, iuste esse posse. Hanc radicem quoad potui in
uestigavi, præsupponens hoc etiam indubitatum esse, Con
stantinum talem donationem facere potuisse, quæ tamen
quæstio nec soluta est hætenus, nec soluetur uerisimiliter
unq̃. sed in ueritate supra modum admiror, si res ita est, eo
q̃ in authenticis libris, & in historijs approbatis non inueni
tur. Relegi omnia quæ potui gesta impialia, ac Romanorũ
pont. historias, sancti Hieronymi, qui ad cuncta colligendũ
diligentissimus fuit, Augustini, Ambrosij, ac aliorum opu
scula peritissimorum, reuolui gesta sacrorum conciliorum
quæ post Nicenum fuere, & nullam inuenio concordanti
am ad ea quæ de illa donatione leguntur. Sanctus Dama
sus papa ad instantiam beati Hieronymi, actus & gesta præ
decessorum dicitur annotasse, in cuius opere de Syluestro
papa non ea inueniuntur quæ uulgo dicuntur. Legitur in
certis historijs Constantinũ a Syluestro baptizatũ, Et ipsum
Imperatorem tres illas, sancti Ioannis, sanctorum Petri &
Pauli ecclesias mirifice ornasse, ac annuos multos redditus
e diuersis massis terrarum in diuersis prouincijs & insulis
pro cōtinuando ornatu lampadarum balsami & nardipi

stici, ac cæterorum donasse. De quibus omnibus particularem mentionem in pontificum libro reperies. Sed de donatione temporalis domini, aut imperii occidentis, nihil ibi penitus continetur. Verum quod postquam Astulfus rex Longobardorum exarchatum Rauennatem occupauit cum alijs multis locis, & Stephanus secundus natione Romanus ex patre Constantino, multis legatis ad Astulfum missis rogaret imperiali ditioni loca restitui, & facere non uellet Astulfus, Stephanus Pippinũ adiens, eum cum duobus filijs in reges unxit. Fuit etiam cum eodem Stephano orator missus Imperatoris, & a Pippino impetrarunt, ut Astulfum induceret, quod imperio loca restitueret. Misit Pippinus, nec profecit. Vnde cum non posset sic ab Astulfo restitutionem impetrare, promisit Stephano se ui ablatum ab eo, & sancto Petro daturũ. Hoc audito reuertitur imperialis missus. Pippinus quę promiserat expleuit. Forma uero huius donationis, in gestis præfati Stephani, cum nominatione particulari omnium bonorũ continetur. Zacharias papa monarchiam regni Franciæ in Pippinum transtulit, Ludouico rege deposito, de quo legitur. xv. q. vi. alius. & in glo. uenerabilẽ. Ex illo puto Pippinũ sedi apostolicę fauisse. Post hoc Desyderius rex iterum illas ciuitates, aut earũ aliquas, tẽpore Adriani ui cepit. Adrianus papa multis missis ad eum legatis, repetijt ius sancti Petri, impetrare nõ potuit. tunc Carolus magnus inuocatus per Adrianum, recuperauit. & iterum donauit sancto Petro solenni donatione, quę in gestis eiusdem Adriani papæ continetur. Ex istis constat Constantinum imperium per exarchatum Rauennatem, urbẽ Romam, & occidentem minime papę dedisse. Vnde continue legitur, Imperatores usque ad tẽpora præfata sicut prius, pleno iure Romam, Rauennam, & Marchiam cum alijs locis possedisse. & probat textus. xcvi. distin. bene quidam. ubi dicit de Patritio præfecto nomine Adoacris regis. & lxiij. distin. Agatho. xcvi. dist. cum ad uerum, cum similibus. &

Romanos pōtīfices legimus Imperatores fateri dōminos. Scribit enim Agatho papa ad Imperatorem Constantinū, qui sextam Synodum congregavit, & multis annis secutus est primum, quomodo urbs Roma sit ipsius Imperatoris seruilis urbs. Et Bonifacius papa ad Honorium, qui dicit, q̄ ecclesiā Romanā ipse habet regere sacerdotium, sed Imperator humanas res. Et in fine dicit Romam esse urbem suā mansuetudinis. hic textus habetur. xci. dist. ecclesiā. & ut breuiter dicam, nullibi contrarium legi quin usq̄ ad illa p̄afata Pippini tempora Imperator remāserit in possessione locorum p̄atactorū. Nec unq̄ legi aliquem Romanorum pontificum usq̄ ad tempora Stephani secundi, in illis locis nomine sancti Petri aliquid iuris p̄sumpsisse habere. Hęc credo uera esse, nō obstante famigera opinione de contrario, quā in palea habetur Constantinus. xcvi. distin. quoniā absq̄ dubio, si nō fuisset illud dictamē apocryphū, Gratianus in ueteribus codicibus, & canonum collectionibus inuenisset. & quia nō inuenit, nō posuit. Vnde que postea addidit, pro palea ita illam confictam scripturā posuit, sicut multa alia inueniūtur ex apocryphis libris nostris inscripta. Ego etiam ad longum hanc scripturam in quodam libro inueni, quā multo plus continet, q̄ ea quā in decreto ponitur loco p̄allegato, & diligenter eam examinans reperi ex ipsamet scriptura, argumenta manifesta confictionis & falsitatis, quā pro nunc longum & inutile foret his inferere. Etiam est aduertendum, q̄ tex. Cōstantinus. xcvi. distin. est ex legenda sancti Syluestri extractus, & fundat ille qui imposuit decreto, auctoritatem ipsius textus in approbatione Gelasij in Synodo. Rogo uideat. xv. distin. sancta Romana illa approbatio, & inueniet pauci roboris, quia dicit autorem ignorari, & tamen per catholicos legi, & ea propter legi posse, qualis sit approbatio, quisq̄ considerare potest. Multae enim sunt historiae sancti Syluestri. Vna, in quo hoc non inuenitur, quā sanctus Damasus ponit. Alia cuius

L iij

autor ignoratur, quam textus nō dicit ueram, sed legi posse, nec dicit in illa hoc cōtineri. Etiam antiqua decreta non habent textum, nisi usq; ad .s. Item decreta Romanorum pontificum inclusiue. & sic non inuenitur in illis libris iste .s. de historia Syluestri. Quinta etiā uniuersalis Synodus, que de approbatis doctorum omnium, & scripturarum approbatarum libris mentionem facit, ac etiā ipsa Synodus Martini papæ, quæ fuit contra asserentes unam uoluntatem in Christo, scilicet contra Petrum & Sergium, renouans approbatas scripturas, ut egomet uidi, nullam de istis historijs faciunt mentionem, nec quisq; approbatus, aut nominatus inter ueridicos, quem unquam uidi. Ego legi in Vincentio historiarum .xxiiij. libro in fine, secundum sanctum Hieronymum, Constantinum uxorem Faustam, & filium Crispum crudeliter occidisse, & in extremo uitæ ab Eusebio Nichomedix episcopo baptizatum, in Arrianam hæresim declinasse. A quo tempore, inquit Hieronymus, ecclesiarum rapinæ, & totius orbis discordia secuta est usq; in præsens tempus. Ista libro de actibus Syluestri, quem Vincentius dicit a quodā, cuius nomen ignorat, e græco translatum, ut eodem libro cap. ix. habetur, manifeste contradicunt. Quis non crederet potius Hieronymo approbato, q̄ ignoti auctoris scripturis, quæ apocryphæ dicuntur quando autor ignoratur? Textus etiam qui ascribitur Melchiodi papæ, qui habetur .xij. q. i. futurā, qui uidetur huic dicto aliquantulum obstare, non est Melchiodis papæ secundum glossam quandam, & etiam rei ueritatem, quia Melchiodes præcessit Syluestrū, ut patet in cathalogo Romanorū pontificum. Et si Constantinus fuit baptizatus a Syluestro secundum cōmune dictum, tunc patet titulum illius textus falsum, quia loquitur de baptismo Constantini. Et etiam si Melchiodis foret ille textus, adhuc nō haberetur argumentum ex eo contra præmissa, quia nō dicit aliud q̄ Constantinum sedem Romanā imperialem reliquisse, & Petro, & successoribus

Successoribus concessisse. hoc est, q̄ ubi fuit sedes imperia-
 lis, q̄ ibi sit modo papalis, quod non negatur. Et uerum est
 Constantinum imperatorem tempore Melchiadis papæ fu-
 isse, & tunc Christianum, ut per Augustinū in multis locis
 hoc habetur, & maxime in epistola ad Glorium, & Elusiu;
 & quibus hoc gratum est, quæ incipit, Dixit quidem apo-
 stolus, & hoc concordat cum Hieronymo. Vidi etiam de-
 cretum Leonis papæ in Synodo Romana cum subscriptio-
 ne episcoporum, & clericorum, & ciuium Romanorū, ubi
 Leo papa Othoni primo restituit omnia loca per Pipinū,
 & Carolum, & Robertum reges sancto Petro data. & no-
 minantur in eodem decreto omnia loca, & nullam facit de
 donatione Constantini mentionē. Sunt meo iudicio illa de
 Constantino apocrypha.

ANTONINVS ARCHIEPISCOPVS

Florentinus primæ partis historialis
 tit. 8. c. 2. §. 8. sic inquit.

Tertium dubium est de donatione facta eccle-
 siæ a Constantino, de qua habetur in decretis
 distin. 26. Constantinus. Sed illud cap. non
 habetur in antiquis decretis. Quid ergo &
 quantum donauerit, non est bene certum, uis-
 detur tamen saltem illud quod Ludouicus rex Francorū,
 & Imperator promittit sub iureiurando Paschali Papæ &
 successoribus eius, de quo habetur distin. 63. Ego Ludoui-
 cus. Et Otto Theutonicorum primus Imperator confir-
 mat. Ioannes papa distinctione eadē, Tibi. Sed & quæstio
 adhuc agitur inter Canonistas & Legistas, utrū illa tene-
 rit donatio. Quod Canonistæ omnino firmāt, & Theologi

magis confirmant. Et quia non fuit simplex donatio, sed potius restitutio ecclesiae facta iuris sui, cum omnia sint de Christi dominio, cuius papa est uicarius in terris, caetera uero dimisit dominis temporalibus.

RAPHAEL VOLATERRANVS
in uita Constantini Magni sic scribit.

De dono Constantini, aut concessione apud nullos extat autores, praeterquam in libro decretorum, idque in antiquis uoluminibus minime contineri autor est Antoninus praesul Florentinus in Chronicis.

FINIS.

simplex e
i, cū om
in terris,

TERR
gni sic scri

cellione a
retorum, i
ator est A

S.

